

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากร
และทุนทางวัฒนธรรมไทย

Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development
of Resources and Thai Cultural Capital

โดย

นายสัญญา สดประเสริฐ

พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์, ดร.

พระครูปลัดประวิทย์ ทรัพย์อุไรรัตน์, ดร.

พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS 800763005

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากร
และทุนทางวัฒนธรรมไทย

Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development
of Resources and Thai cultural capital

โดย

นายสัญญา สดประเสริฐ

พระครูใบฎีกาอภิชาติ พรสุทธิชัยพงศ์, ดร.

พระครูปลัดประวิทย์ ทรัพย์อุไรรัตน์, ดร.

พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCURS 800763005

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research plan

Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development
of Resources and Thai Cultural Capital

by

Mr.Sanya Sodprasert

Phrakhrubaidika Aphichat Pornsuttichaipong, Dr.

Phrakhrupalad Prawit Supurairut, Dr.

PhrakhrubaidikaTheerayut Phookhokwai

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCURS 800763005

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทาง ทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย
ผู้วิจัย:	นายสัญญา สดประเสริฐ และคณะ
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๓
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ๒) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ๓) เพื่อพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม ๔) เพื่อสร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนา ศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้นำ ชุมชน กลุ่มผู้สร้างสรรค์ กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน ๔๐ คน โดยใช้วิธีการ วิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Methodology) โดยการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและ บริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ พบว่า การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและ สังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควงคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้าง โอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนา เศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความ เป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมใน การจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการ เข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคง ทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุม ทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

(ข)

๒. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พบว่า การพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม พบว่า ต้องดำเนินการเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจฐานรากด้วยการเปลี่ยนเส้นทางการของการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชนด้วยห่วงโซ่คุณค่าใหม่ ผ่านการอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อการสานและจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างลงตัวภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาคนที่มีคุณภาพ และให้คนไปสร้างของ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไปโดยแบ่งเป้าหมายหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก คือ ๑) การสร้างการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการ ผ่านกระบวนการสร้างและพัฒนาคนที่มีศักยภาพและคุณภาพก่อน และนำคนเหล่านี้ไปสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการต่าง ๆ ๒) การสร้างกลุ่มเครือข่ายแบบสานประโยชน์ร่วมกัน โดยสร้างกระบวนการทำงาน รูปแบบการจัดสรรผลประโยชน์ และกำหนดบทบาทหน้าที่และกระบวนการทำงานของกลุ่มเครือข่าย และ๓) การถอดความรู้และข้อมูลจากกระบวนการทำงานที่ถูกต้อง โดยสร้างข้อมูล สร้างต้นทุนเชิงปัญญาและต้นแบบการรวมกลุ่ม ซึ่งจากกระบวนการสร้างคนเพื่อให้คนไปสร้างของนี้ จะเกิดข้อมูลที่เป็นประโยชน์และช่วยในการตัดสินใจของทุกภาคส่วนอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๔. รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย พบว่า ชุมชนบ้านวังกะได้มีการจัดทำแผนพัฒนาภายใต้หลักการดังกล่าว โดยมีการกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเองรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น ก็จะไปสู่กระบวนการพูดคุยปรึกษาหารือระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่นหน่วยงาน ภาคี ทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันระดมปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกันทั้งปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า และสิ่งที่จะต้องพัฒนาหรือฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านทั้งแผนระยะสั้นระยะกลาง และระยะยาวที่

(ค)

สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนาในด้านต่างๆให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของเราเอง ทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคาผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกันเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้น ๆ ก็จะนำไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน รวมถึงนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด

Research Title: Economic and Social Propulsion Mechanism for the Development of Resources and Thai Cultural Capital

Researchers: Mr.Sanya Sodprasert, Phrakhrubaidika Aphichat
Pornsuttichaipong, Dr., Phrakhrupalad Prawit Supurairut, Dr.,
And PhrakhrubaidikaTheerayut Phookhokwai

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College

Fiscal Year: 2563/2021

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This study aims to 1) to develop economic and social security. To gain fair access to quality social resources and services Be strong, self-reliant 2) To strengthen the foundation economy Enhance economic, social and income stability 3) To develop resource capital and cultural capital. 4) To create a model of economic and social driving mechanism in developing the potential of resource capital and Thai cultural capital. Sample group And key informants, such as community leaders Creator group Tourist group And public and private sectors of 40 people using Action Research Methodology by participatory research. And action research Blend together

The research results revealed that:

1. Developing economic and social security To gain fair access to quality social resources and services Having strength and self-reliance, it was found that the economic and social security for everyone in the Wangka community, together with strengthening their ability to manage risks and create life opportunities for themselves, aims to restructure the economy Has a comprehensive and sustainable development base Develop a more diverse and robust foundation economy Promote the allocation of resources to be fair Restructuring the entire system to support income distribution and be a tool for equality in resource allocation and property ownership. Develop the use of

information technology and access to information for professional development. Promote the role of the private sector in enhancing economic and social security for the people in the community as well as enhancing the quality. A social protection system to cover all people comprehensively, in line with their needs and needs.

2. Strengthening the foundation economy To enhance the social economy and create income stability, it was found that development and management by local communities As full as possible Strong capital and funds are built. There are basic production, processing, service, marketing, food production. And basic necessities for living Cohabitation Sufficient for local people And develop it into a social enterprise or community business (In the dimension of encouraging the participation of people in the district), both small or larger. Using both the knowledge accumulated in the area Or that is unique to the culture of the area And has been developed to be up to date With a technique Science and technology knowledge to develop further to suit the market Or changing economic society Making people and the local community as a whole can be self-sufficient. Have more income than expenses And can develop into a manufacturer Service builders From local strong, creative, diverse, unique, modern and effectively linked to the market system

3. Development of resource capital and cultural capital to promote the quality of life of the people with participation, found that the foundation economy must be transformed by changing the route of product / community service development through the chain. New value Through the cooperation of all sectors For the harmonization and allocation of mutual benefits under good governance principles To develop quality people And let people build things To create a career and generate income for the community further with the main goal of driving the foundation economy is 1) building product / service development. Through the process of creating and developing people with potential and quality first And lead these people to create and develop products / services. 2) Building a network of mutual benefits. By creating work processes Benefit allocation model And defining roles, functions and working processes of the network group; and 3) transcribing knowledge and information from the

correct work processes. By creating data Create intellectual costs and model integration. From the process of creating people to allow people to create things This will generate useful information and assist in decision-making of all sectors that will lead to sustainable development.

4. The model of economic and social driving mechanism in developing the potential, resource capital and Thai cultural capital, it was found that the Ban Wang Ka community had developed a development plan under the said principle. With the process of exploring their own data Know the local It will lead to a process of discussion among local communities, agencies, all groups and parties to jointly mobilize problems and solutions to solve problems together, both urgent problems immediately And things that need to develop or restore local communities Bring to form an action plan for solving problems and developing local communities in all aspects including short-term and medium-term plans And long-term, which corresponds to the problems, needs, and creates various development opportunities for people in our local communities. Including solving poverty problems, debt, arable land, lower product prices Resource restoration Nature and environment Organizing a community welfare system, etc. including having clear goals And having a joint management system to achieve that development goal will lead to strong and sustainable local community restoration and development, and ultimately lead to self-management of local communities.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
สารบัญ.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๔
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๖
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๘
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๑๐
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง.....	๑๑
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม.....	๒๗
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม.....	๓๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน.....	๔๔
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๗
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๖๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๘
๓.๒ พื้นที่การวิจัย.....	๖๘
๓.๓ กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๖๘
๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๐
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๗๐
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๗๑
๓.๗ สรุประบวนการวิจัย.....	๗๒

บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๗๔
๔.๑ บริบทพื้นที่การวิจัย.....	๗๔
๔.๒ การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้.....	๘๓
๔.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจสังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้.....	๑๐๓
๔.๔ การพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม.....	๑๐๖
๔.๕ รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย.....	๑๑๑
๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๑๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๒๖
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๑๒๖
๕.๒ อภิปรายผล.....	๑๓๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๑๔๖
บรรณานุกรม.....	๑๔๘
ภาคผนวก.....	๑๕๔
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๑๕๕
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์....	๑๕๖
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์.....	๑๕๘
ภาคผนวก ง ตัวอย่างแบบสอบถาม.....	๑๖๑
ภาคผนวก จ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๗๖
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๑๘๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสพัฒนาประเทศตามแนวทางการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งให้ประเทศไทยเข้าสู่ประเทศอุตสาหกรรม โดยเน้นไปที่การเติบโตทางเศรษฐกิจในภาพรวมนั้น ซึ่งเป็นเหตุให้ชุมชนชนบทถูกละเลยความสำคัญ เกิดปัญหาในชุมชนหลายๆแห่ง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เนื่องจากการใช้ประโยชน์เกินกว่าศักยภาพในการฟื้นตัวของระบบนิเวศ นอกจากนี้ปัญหามลพิษที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและต้นทุนทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ไม่ยั่งยืน นอกจากนี้การพัฒนาพื้นที่เศรษฐกิจหลักของประเทศมีแนวโน้มการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในระดับสูง ส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนและสมดุลของการพัฒนาชุมชน แนวทางการพัฒนาที่สำคัญในการพัฒนาภาคกลางเป็นฐานเศรษฐกิจชั้นนำ ตามยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มเมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ ที่ต้องใช้ประโยชน์จากศักยภาพและภูมิสังคมเฉพาะของพื้นที่และการดำเนินยุทธศาสตร์ จะนำไปสู่โอกาสในการกระจายความเจริญและยกระดับรายได้ของประชาชนในชุมชน โดยการพัฒนาให้เป็นชุมชนเมืองน่าอยู่ อีกทั้งมีศักยภาพในการรองรับการค้าการลงทุน เพื่อที่จะลดการกระจุกตัวของการพัฒนาในกรุงเทพฯ สู่ภูมิภาค^๑

โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมอย่างสมบูรณ์แบบ แต่ระบบเศรษฐกิจฐานรากของพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และศาสนา ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สามารถนำไปบริหารจัดการเพื่อสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจขึ้นในพื้นที่ อย่างไรก็ตามชุมชนแถบนี้ ขาดการขับเคลื่อนทางทุนทรัพยากรอย่างเหมาะสม และยังไม่มีการพัฒนาเชื่อมโยงไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพหรือเต็มศักยภาพ^๒ การเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิมและการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิตและบริการใหม่โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นการวางรากฐานเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสำหรับอนาคต ทั้งในด้านการ

^๑สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐), หน้า ๓ - ๖.

^๒สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙), (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๕๕), หน้า ๙.

เตรียมคนและโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนสร้างกลไกและเครือข่ายในลักษณะคลัสเตอร์ (Cluster) เพื่อความเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขยายฐานเศรษฐกิจให้กว้างขึ้น และต่อยอดห่วงโซ่การผลิตให้เข้มแข็งขึ้น โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต และนำผลการวิจัยและการพัฒนาที่เกี่ยวข้องมาใช้ประโยชน์ในการสร้างผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม เน้นการรักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ การฟื้นฟูพื้นฐานด้านความมั่นคงที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรม

จากปัญหาดังกล่าวจึงมีการเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๕๙- ๒๕๖๔) ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระบุยุทธศาสตร์ที่ ๑ กลยุทธ์ที่ ๑ ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยและพัฒนากระบวนการผลิตและการตลาดเกษตรอินทรีย์ และยุทธศาสตร์ที่ ๓ การพัฒนาและส่งเสริมการตลาดสินค้าและบริการเกษตรอินทรีย์ ในกลยุทธ์ที่ ๒ สร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าเกษตรอินทรีย์ และกลยุทธ์ที่ ๓ ให้ความรู้แก่ผู้บริโภคเกษตรอินทรีย์ ซึ่งกลยุทธ์ดังกล่าวมีประเด็นที่แสดงถึงปัญหาที่น่าสนใจ ๒ ประเด็น คือ ปัญหาการส่งเสริมการตลาด และปัญหาความรู้ความเข้าใจของผู้บริโภค

ประเด็นที่ ๑ ปัญหาการส่งเสริมการตลาด จากการศึกษาภาพรวมของตลาดเกษตรอินทรีย์ไทยของกระทรวงพาณิชย์ พบว่า ตลาดสินค้าออร์แกนิกไทยในปี ๒๕๕๗ มีมูลค่ารวม ๒,๓๓๑.๕๕ ล้านบาท แบ่งออกเป็นตลาดส่งออก ๑,๑๘๑.๑๐ ล้านบาท (ร้อยละ ๗๗.๙) และตลาดในประเทศ ๕๑๔.๔๕ ล้านบาท (ร้อยละ ๒๒.๐๖) ช่องทางการตลาดออร์แกนิกในประเทศไทยที่ใหญ่ที่สุดอันดับแรกคือ โมเดิร์นเทรด ร้อยละ ๕๙.๔๘ มีอยู่ ๘ บริษัท ๑๗๑ จุดจำหน่าย มีสินค้าออร์แกนิก ๑๕๐-๑,๕๐๐ รายการในจุดจำหน่าย มีมูลค่าการขายรวม ๓๐๖ ล้านบาทต่อปี รองลงมาคือ ร้านกรีน ร้อยละ ๒๙.๔ มีจุดจำหน่าย ๓๓ แห่ง มีรายการสินค้าออร์แกนิกเฉลี่ย ๒๒๙ รายการ มียอดขายรวม ๑๕๑.๖๒ ล้านบาทต่อปี และอันดับที่ ๓ คือ ร้านอาหาร ร้อยละ ๕.๘๕^๓ แสดงให้เห็นว่าช่องทางการตลาดเกือบทั้งหมดเป็นการค้าแบบผ่านคนกลาง ทำให้ผลกำไรส่วนหนึ่งตกอยู่กับพ่อค้าคนกลาง เกษตรกรไม่มีอำนาจการต่อรอง และยังขาดการศึกษาช่องทางการตลาดแบบจากผู้ผลิตถึงผู้บริโภค โดยเฉพาะพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์สำหรับสินค้าเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีแนวโน้มเติบโตขึ้นทุกขณะ อีกทั้งเป็นช่องทางที่เอื้อให้เกษตรกรรายย่อยหรือวิสาหกิจชุมชนสร้างกลุ่มลูกค้าเป็นของตนเองโดยไม่ต้อง

^๓วิฑูรย์ ปัญญากุล, ภาพรวมเกษตรอินทรีย์ไทย 2558, มูลนิธิสายใจแผ่นดิน/กรีนเนท. ๒๕ มกราคม ๒๕๕๙. <http://www.greenet.or.th/sites/default/files/Thai%20OA%2015.pdf>

อาศัยพ่อค้าคนกลาง เป็นการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อภาคการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจดิจิทัลในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)

นอกจากนี้ข้อมูลช่องทางการตลาดดังกล่าวยังแสดงให้เห็นว่า ผู้บริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่กรุงเทพฯ ปริมณฑล และเมืองใหญ่ พฤติกรรมของผู้บริโภคกลุ่มนี้ว่าเป็น “กลุ่มคนในเมืองที่อาศัยคอนโดมิเนียมและหมู่บ้านฐานะบิวก มีรายได้ ๒๐,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน พวกเขาต้องการซื้อวัตถุดิบที่สด สะอาดปลอดภัยเพื่อมาปรุงอาหารเย็นและช่วงวันหยุด โดยซื้อจากซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านสะดวกซื้อใกล้บ้านเนื่องจากไม่มีเวลาไปตลาด ดังนั้นเกษตรกรควรใช้สื่อออนไลน์ในการเข้าถึงผู้บริโภค เป็นช่องทางการกระจายสินค้า ทำให้ผักปลอดสารหาซื้อง่าย ราคาจะได้ไม่สูงมากนัก เกษตรกรก็ไม่ต้องเสียค่าเช่าหน้าร้าน ไม่ต้องพึ่งพาผู้ค้าส่ง และปัญหาสินค้าค้าง”^๔ ดังนั้นกลุ่มผู้บริโภครดังกล่าว จึงเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เอื้อต่อการทำตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ออนไลน์มากกว่าพื้นที่อื่น ๆ อีกทั้งยังเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีระดับการรับรู้และความเข้าใจเกษตรอินทรีย์อย่างถูกต้องมากกว่าผู้บริโภคในพื้นที่อื่นจากทั่วประเทศ ซึ่งเป็นอีกประเด็นที่น่าสนใจศึกษา

ประเด็นที่ ๒ ปัญหาความรู้ความเข้าใจของผู้บริโภค จากผลสำรวจระดับการรับรู้และความเข้าใจของผู้บริโภคของกระทรวงพาณิชย์โดยการสุ่มตัวอย่างผู้บริโภคจากทั่วประเทศ พบว่าผู้บริโภคในประเทศไทยส่วนใหญ่จะเคยได้ยินเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ (ร้อยละ ๙๒) แต่ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกษตรอินทรีย์อย่างไม่ถูกต้อง (สามารถตอบคำถามถูกต้องมากกว่าครึ่งหนึ่งของคำถามมีเพียงร้อยละ ๖.๕๑ ของผู้บริโภคทั่วประเทศ ยกเว้นกรุงเทพฯ และปริมณฑล ส่วนผู้บริโภคในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล ตอบถูกเกินครึ่งหนึ่งมีเพียงร้อยละ ๑๐.๙) ประเด็นปัญหาที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่มีเข้าใจคลาดเคลื่อนและผิดพลาด คือ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์เหมือนกับมาตรฐานปลอดภัยจากสารพิษ ผักอนามัย ผักปลอดสารพิษ พีชไฮโดรโปนิคเป็นเกษตรอินทรีย์ สัญลักษณ์คิว (Q) เป็นโลโก้ของสินค้ารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ และเกษตรอินทรีย์อนุญาตให้ใช้จีเอ็มโอ จึงเห็นได้ว่าผู้บริโภคยังต้องการข้อมูลและการสื่อสารที่สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์ อันเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้เกษตรกรทำการตลาดได้ง่ายขึ้นเมื่อผู้บริโภคเข้าใจถูกต้อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนากลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย เพื่อเน้นการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน และพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพิ่มศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม สำหรับพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นการสร้างงานในชุมชน เพื่อ

^๔ประวีณศรณ์ เย็นยอดวิชัย, โขเชียลมีเดียกับช่องทางการตลาดสินค้าเกษตร (ตอนที่1), เทคโนโลยีชาวบ้าน, ๘ มิถุนายน ๒๕๕๘. http://www.technologychaoban.com/news_detail.php?tnid=1746

ลดปัญหาการว่างงานในชุมชน และเป็นการพัฒนาผลิตผลชุมชนเพื่อยกระดับรายได้ของประชาชนในชุมชน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐาน การสร้างความร่วมมือพัฒนาส่งเสริมสินค้าชุมชน พัฒนาระบบการผลิตและการจัดการสินค้าปลอดภัย การส่งเสริมการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าสำหรับวิสาหกิจชุมชน ให้เกิดการสร้างการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ จัดเวทีประชาคมถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่น ผลักดันให้เกิดสินค้าในชุมชนขึ้น เพื่อเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดและขยายไปสู่ภูมิภาคต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๑.๒.๒ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๑.๒.๓ เพื่อพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม

๑.๒.๔ เพื่อสร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ของชุมชนเกษตรกร เป็นอย่างไร

๑.๓.๓ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นอย่างไร

๑.๓.๔ รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย เป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

รูปแบบการวิจัยในครั้งนี้เป็นกระบวนการวิจัยที่มุ่งเน้นในการพัฒนาการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย เพื่อ

เน้นการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน และพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพิ่มศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม สำหรับพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นการสร้างงานในชุมชน เพื่อลดปัญหาการว่างงานในชุมชน โดยมีโครงการย่อย ๔ โครงการ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ ๔ เรื่อง ได้แก่

๑ เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๒ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๓ เพื่อพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม

๔ เพื่อสร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลอดภัยเพื่อยกระดับรายได้ของประชาชนในชุมชน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐาน การสร้างความร่วมมือพัฒนาส่งเสริมสินค้าชุมชน พัฒนาระบบการผลิตและการจัดการสินค้าปลอดภัย การส่งเสริมการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าสำหรับวิสาหกิจชุมชน ให้เกิดการสร้างการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ จัดเวทีประชาคมถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดและขยายไปสู่ภูมิภาคต่อไป

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตสินค้า และประชาชนในชุมชนวังกะ ตำบลหนองรู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อทราบถึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๒) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือ

๒.๑ ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๒ ผู้สร้างสรรค์ จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๓ นักท่องเที่ยว (ลูกค้า) จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๔ ภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน ๑๐ ท่าน

รวมทั้งหมด จำนวน ๔๐ ท่าน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้นำชุมชน ผู้สร้างสรรค์ นักท่องเที่ยว (ลูกค้า) ภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งคณะผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ วัน และเวลา ในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งสิ้น ๒๕ ท่าน

๔) ผู้วิจัยกำหนดกิจกรรมการพัฒนาผู้ประกอบการ และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมา ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้พิจารณาว่าดีและเหมาะสมแล้ว นำกิจกรรมมาทดลองปฏิบัติการว่าใช้ได้หรือไม่ตามแนวคิด ทฤษฎี จากการศึกษาของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะกำหนดเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนควบคุมแนวทางการปฏิบัติและนำผลนั้นมาปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงาน แล้วนำไปทดลองใช้ใหม่จนกว่าจะได้ผลที่ผู้วิจัยพึงพอใจ จากนั้นไปใช้และเผยแพร่ต่อไป ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้อาจมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมก็ได้

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง เสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น

ความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร หมายถึง ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างภาษีทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

บริการทางสังคมที่มีคุณภาพ หมายถึง การสร้างความมั่นคงทางสังคมและความเข้มแข็งของครอบครัว ขยายโอกาสการเข้าถึงบริการทางสังคมของกลุ่มคนยากจนและผู้ด้อยโอกาสให้ครอบคลุม ลดสัดส่วนคดีที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพิ่มแหล่งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่ดูแลโดยชุมชนให้ทั่วถึง พัฒนาศักยภาพทุกด้าน มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเกิดความสงบสุขในชุมชน

พึ่งพาตนเอง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนมีความเป็นปึกแผ่นเหนียวแน่น มีผู้นำที่มีประสิทธิภาพ สามารถนำประชาชนในชุมชนให้ดำเนินการใดๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายด้วยตนเอง หรือ

สามารถหาความช่วยเหลือจากภายนอกเข้ามาช่วย ทำให้ชุมชนช่วยตนเองได้ และสามารถประกอบอาชีพที่มีความมั่นคงสมบูรณ์พอสมควรหรืออย่างมีสมดุล

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง ชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิม ศาสนา และเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อเพื่อกันและกัน โดยแต่ละชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองเข้าคลี่คลายและจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองภายใต้ความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุดมีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูปการบริการ การตลาด การผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานต่างๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจของชุมชน

สร้างความมั่นคงทางรายได้ หมายถึง การวางแผนการใช้จ่ายให้เหมาะสมกับรายรับ โดยพิจารณารายการค่าใช้จ่ายที่จำเป็น แล้วกันรายรับส่วนหนึ่งไว้สำหรับเงินออมและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นก่อน หากพบว่ารายรับไม่เพียงพอก็ควรหาทางลดรายจ่ายหรือเพิ่มรายได้ ควรเตรียมรับมือกับความไม่แน่นอน

การพัฒนาศักยภาพ หมายถึง การเริ่มและเน้นที่การจัดการกระบวนการเรียนรู้ (คนสัมพันธ์กับความรู้) กระบวนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพโดยอาศัยความรู้ (คนสัมพันธ์กับทรัพยากร) และกระบวนการพัฒนาทุนของชุมชนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ เป็นกระบวนการสร้างทุนความรู้ ทุนทางทรัพยากร ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการพัฒนา (ความรู้สัมพันธ์กับทรัพยากร)

ทุนทางทรัพยากร หมายถึง สิ่งที่เป็นมูลค่าหรือมีคุณค่าที่มีใช้เงินตรา แต่หมายถึงสิ่งอื่น ๆ ที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคน เช่น ทุนทรัพยากรที่ก่อให้เกิดผลผลิตที่เป็นความรู้ ภูมิปัญญา ประสบการณ์ของคน หรือทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชน แหล่งน้ำธรรมชาติเช่น ป่าไม้ ดิน น้ำ ภูเขา แร่ธาตุ พลังงาน พืชพันธุ์ธัญญาหาร

ทุนทางวัฒนธรรม หมายถึง คุณค่า ความรู้ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้

เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

คุณภาพชีวิตที่ดี หมายถึง ชีวิตที่มีคุณภาพ สามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และชีวิตที่มีคุณภาพที่ดี จะรู้ได้โดยการที่คน หรือในชุมชนนั้นบรรลุเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน หรือความต้องการพื้นฐาน ที่คนหรือชุมชนจะมี หรือจำเป็น เพื่อให้มีชีวิตได้อย่างปกติพอสมควรในช่วงเวลาหนึ่ง

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม และการตัดสินใจต่างๆเกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน

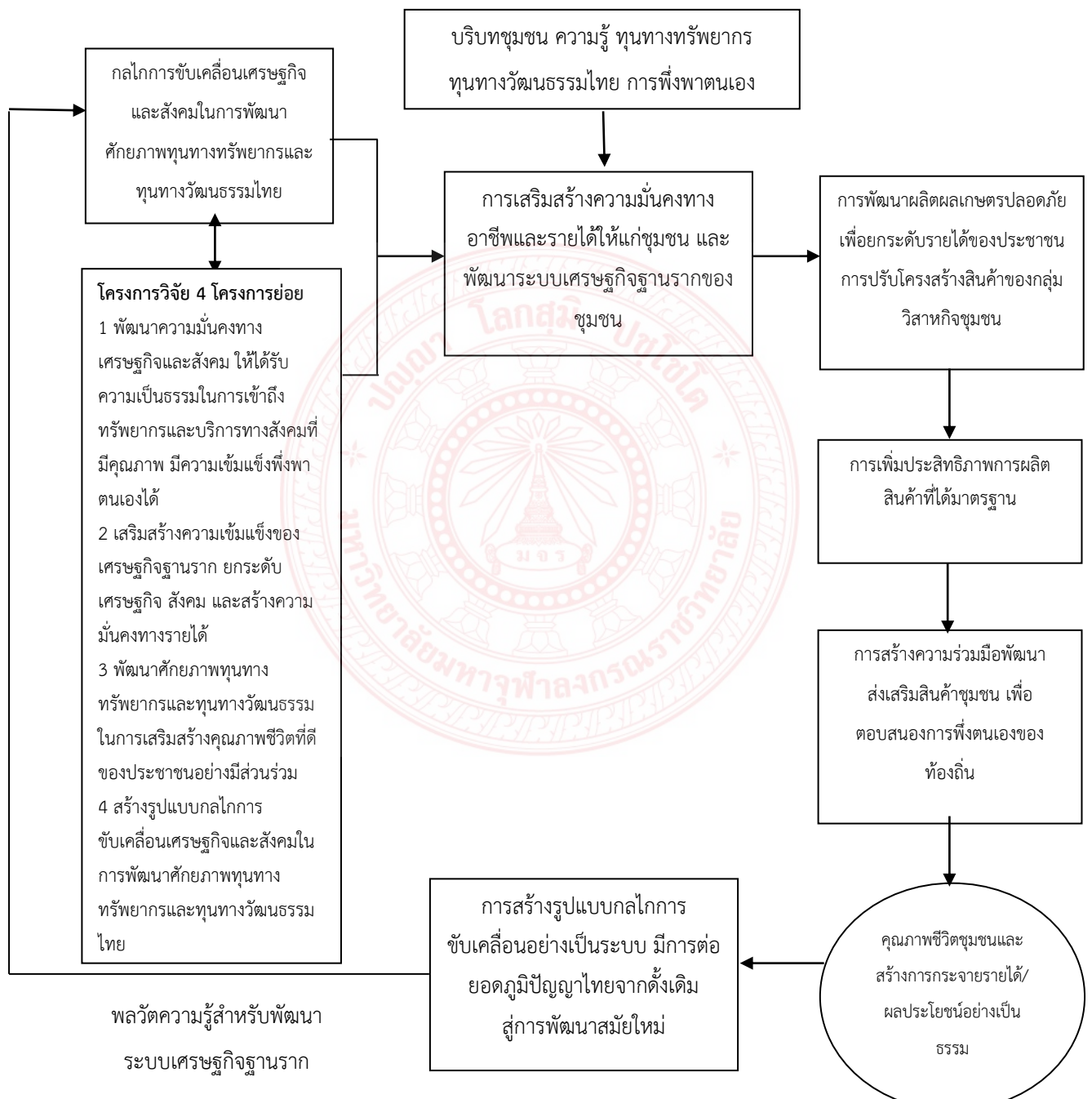
รูปแบบกลไก หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยบุคลากร ทรัพยากร กฎเกณฑ์ มาตรการ แนวปฏิบัติ และปัจจัยต่างๆ เป็นกลไกให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย การสร้างและพัฒนาระบบและกลไก

การขับเคลื่อน หมายถึง การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน จนเกิดเครือข่ายการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม ที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ให้มีความแข็งแกร่งทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ภายใต้ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการจัดการชุมชน เกิดเป็นนโยบายสาธารณะเพื่ออาชีพที่ผ่านการร่วมคิด ร่วมสร้างของประชาชนในชุมชน

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบความคิดแผนงานวิจัยนี้ประกอบด้วยการศึกษาวิจัยของโครงการย่อยใน ๔ ประเด็นสำคัญที่เชื่อมโยงกันและกัน โดยแต่ละโครงการย่อยได้ศึกษาแบบเชิงลึกที่คำนึงถึงบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างหลากหลาย และปัจจัยนำเข้าของชุมชนท้องถิ่นในมิติของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยชุมชน แล้วนำผลผลิตและผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยของโครงการย่อยมาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานรากของจังหวัดกาญจนบุรีบนพื้นฐานการเกษตร กล่าวคือโครงการวิจัยย่อยที่ ๑ ดำเนินการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ เพื่อเป็นฐานข้อมูลให้โครงการย่อยที่ ๒ ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ โดยบูรณาการการทำวิจัยกับโครงการย่อยที่ ๓ ที่ได้คัดเลือกชุมชนที่มีการจัดการเกษตรปลอดภัยโดยชุมชนเป็นกลุ่มตัวอย่าง และดำเนินการพัฒนาผลิตภัณฑ์และเส้นทางของตลาด ออนไลน์ผ่าน Application เพื่อสร้างกลไกขับเคลื่อนให้โครงการที่ ๔ ดำเนินการสร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการ

พัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพและ รายได้ให้แก่ชุมชน และพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพิ่มศักยภาพทุนทางทรัพยากรและ ทุนทางวัฒนธรรม สำหรับพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นการสร้างงานในชุมชน เพื่อลดปัญหาการว่างงานใน ชุมชน และเป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลอดภัยเพื่อยกระดับรายได้ของเกษตรกร

ผลลัพธ์ที่ได้ คือ การพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีความรู้ในการจัดการตนเองในระดับ ครอบครัว ชุมชน สังคม จังหวัด และประเทศ เป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน โดย

มีการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจชุมชน จากพื้นฐานเศรษฐกิจฐานราก อย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงพื้นที่ของชุมชนให้พึ่งพาตนเองได้ และมีกิจกรรมในการสร้างรายได้ในชุมชน

๑. การพัฒนาผลิตผล และการปรับโครงสร้างสินค้าชุมชน เพื่อยกระดับรายได้ของประชาชน
๒. การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐาน
๓. การสร้างความร่วมมือพัฒนา ส่งเสริมสินค้าชุมชน เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองของท้องถิ่นได้

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้แนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรม ในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๑.๗.๒ ได้รูปแบบเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจสังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๑.๗.๓ ได้ชุดความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี

๑.๗.๔ ได้เครือข่ายกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

๑.๗.๕ เกิดองค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยเรื่องกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แผนงานวิจัยเรื่อง รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพ
ทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้
เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบ และประเด็นในการศึกษาให้ได้ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์
โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

๒.๑.๑ ที่มาของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นแนวคิดและปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ทรงมีพระราชดำรัสแนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย มา
โดยตลอดนานกว่า ๔๐ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤติการณ์และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข
ปัญหาเพื่อให้สังคมไทยรอดพ้นจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคม และเพื่อช่วยให้สังคมไทย
สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของ
สังคม^๑

จากจุดเริ่มต้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ นิสิต
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ที่ทรงกล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนา
ประเทศ ซึ่งจะต้องเน้นการสร้างพื้นฐานคือ “ความพอมีพอกิน พอใช้” ของประชาชน สอนใหญ่ใน
เบื้องต้นก่อน โดยวิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการและทรงย้ำในเรื่อง
“พอมมีพอกิน” ไว้อีกครั้งหนึ่งเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗

^๑ อภิชาติ พันธเสน และคณะ, สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๙.

ด้วยทรงเล็งเห็นถึงปัญหานานัปการอันเกิดจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วงเวลานั้น ถึงแม้จะได้อำนาจพระราชดำรัสในเรื่อง “พอกินพอใช้” มาตั้งแต่ ปี ๒๕๑๗ และได้เน้น “ทฤษฎีใหม่” ตั้งแต่ปี ๒๕๓๗ เป็นต้นมา แต่รัฐบาลไทยและชนชั้นนำที่มีรายได้ จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างรวดเร็วก็มิได้ตระหนักถึงคำเตือนของพระองค์โดย ในปี ๒๕๓๙ ก็ทรงเตือนอีกครั้งหนึ่งให้มี “ความรอบคอบ” และ “อย่าตาโต” แต่ก็ไม่ได้ผลจนกระทั่งถึงปี ๒๕๔๐ ประเทศจึงประสบวิกฤติทางเศรษฐกิจและเป็นที่มาของพระราชดำรัสที่คนไทยจดจำใส่เกล้ากันได้จนปัจจุบันที่ว่า “การเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอกิน แบบพอกิน หมายความว่าอุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอกับตนเอง”^๒

ซึ่งครั้งนั้นถือได้ว่าเป็นการอธิบายความหมายของ เศรษฐกิจแบบพอกินพอกิน ว่ามีความหมายเช่นเดียวกับ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นครั้งแรกในปี ๒๕๔๑ จึงได้ทรงเน้นประเด็นนี้อีกครั้ง โดยย้ำการอธิบายความหมายของคำว่า “พอเพียง” เพิ่มเติมดังนี้ คำว่าพอเพียง ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้ของตัวเอง มีความหมายว่า พอกินพอกิน เมื่อปี ๒๕๑๗ วันนั้นได้พูดถึงว่าเราควรปฏิบัติให้พอกินพอกิน พอกินพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง พร้อมกันนั้นยังทรงอธิบายต่อไปว่า “คำว่าพอเพียงมีความหมายกว้างขวางกว่าความสามารถในการพึ่งตัวเองหรือความสามารถในการยืนบนขาของตัวเอง เพราะความพอเพียงหมายถึงการที่มีความพอคือมีความโลภน้อย เมื่อโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดนี้มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภอย่างมากคนเราก็จะเป็นสุข พอเพียงนี้ อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้แต่ต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น” ซึ่งพระองค์ได้สรุปในที่สุดว่า “ความพอเพียง นี้ก็แปลว่าความพอประมาณและความมีเหตุผล”^๓

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของ ประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการ ต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนใน

^๒ วรณา ประยุกต์วงศ์, **ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทางเลือกเพื่อธุรกิจยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๕-๑๕๖.

^๓ อภิชัย พันธเสน และสรวิชัย เปรมชื่น, **การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), หน้า ๖-๗.

ชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^๕

๒.๑.๒ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายและแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงว่าแนวคิดหลักในการดำรงอยู่และปฏิบัติของประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชน และระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและการบริหารประเทศให้ดำเนินไปในสายกลาง โดยเฉพาะในการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อกิจกรรมโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยเศรษฐกิจพอเพียง หรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ว่า หมายถึงความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เรามีได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้โดยไม่เดือดร้อนกำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยมมีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด^๕ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี^๖

^๕ สุนัย เศรษฐบุญสร้าง, แนวทางปฏิบัติ ๗ ขั้น สู่วิถีเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิวิถีสุข, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐-๑๑.

^๕ สุเมธ ตันติเวชกุล, โครงการพัฒนาระณศึกษเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓.

^๖ สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน, คู่มือการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน, ๒๕๕๔), หน้า ๗.

เศรษฐกิจพอเพียงตามกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หมายถึง เป้าหมายหรือปรัชญาการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน สายกลาง มีความพอดีโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนสิ่งสำคัญต้องรู้จักพึ่งพาตนเองและทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ก่อนจะไปพึ่งพาคนอื่นหรือปัจจัยภายนอก หรือ หมายถึง การอุ้มชูตนเองได้ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง ครอบครัว และชุมชน^๗ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการดำรงชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน เดินสายกลาง มีความพอดีและพอเพียงกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ สิ่งสำคัญต้องรู้จักการพึ่งพาตนเอง โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนและรู้จักการนำทรัพยากร ที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น รู้จักการนำปัจจัยพื้นฐานมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขความสบาย และพอเพียงกับตนเอง^๘ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบระมัดระวังควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในแง่บวก นำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้^๙ เศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนสำหรับทุกประเทศในโลก โดยเฉพาะการสร้าง ความเข้มแข็งเพื่อรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์^{๑๐}

พระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ไว้ในหนังสือ เศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียงมวลรวมในประเทศ ว่าพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ เป็นการนำเสนอสู่สังคมตามวิถีทางของชาวตะวันออกและวิถีพุทธ ซึ่งยึดแก่นสาระของความเป็นจริงเป็นหลักตัวอย่าง เช่น ศาสนาพุทธได้กล่าวถึงการรู้ความจริงของสรรพสิ่งที่มีอยู่ในโลกนี้ว่าทุกสิ่งนั้นไม่เที่ยง มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป

^๗ วิทยา อธิปอนันต์, เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง, กรมส่งเสริมการเกษตร, ๒๕๔๒, หน้า ๑-๕.

^๘ ประเวศ วะสี, ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกศลทอง, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

^๙ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๑๐} เกษม วัฒนชัย, การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเครือข่ายการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ประกอบกิจ, ๒๕๕๑), หน้า ๑๘.

ดังนั้นจึงไม่ต้องยึดมั่นถือมั่นให้เกิดทุกข์ ส่วนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นหากมีการนำมาใช้ปฏิบัติจะนำไปสู่วิถีการดำเนินชีวิตส่วนตัว และชีวิตการทำงานอย่างมีคุณภาพและมีความสุข การมีความพอเพียงเป็นที่ตั้ง จะทำให้รู้จักความพอดีจึงใช้ทางสายกลางที่ไม่มากไม่น้อยเกินไป ซึ่งจะส่งผลไปถึงการบริหารจัดการตนเอง และทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือยให้สิ้นเปลืองโดยใช้เหตุผล เนื่องจากที่ท่านมีความพอในจิตใจจะรู้จักพอประมาณตน ใช้เหตุผลและยังใช้ความรู้ในการพิจารณาด้วยความรอบคอบระมัดระวัง มีจิตสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตจึงรู้จักควบคุมจิตใจของตนไม่ให้เกิดความโลภอันจะนำไปสู่ความเสี่ยงที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อตนเองและส่วนรวม^{๑๑}

สรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติแก่ประชาชน โดยยึดหลักทางสายกลาง ท่ามกลางมรสุมเศรษฐกิจที่ต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน โดยอาศัยความมีเหตุผล คือ ตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความพอเพียงต้องใช้เหตุผล และพิจารณาด้วยความรอบคอบ ความพอเพียง คือ รู้จักพอประมาณ พออยู่ พอมี พอกิน พอใช้ ประหยัด และไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น การมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือ เตรียมใจให้พร้อมรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การมีความรู้ คือ นำความรู้มาใช้ในการวางแผนและดำเนินชีวิต การมีคุณธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต สามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

๒.๑.๓ หลักการของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริเป็นหลักการและแนวสำคัญในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อเกษตรกรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด รวมทั้งแนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเน้นการช่วยเหลือและพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าองค์พระประมุขของไทย ได้พระราชทานหลักการดำรงชีวิตของประชาชนคนไทยทุกระดับทุกสาขาอาชีพ ตลอดจนถึงแนวการพัฒนาและบริหารประเทศให้เป็นไปในสายกลางมีความพอประมาณ มีเหตุผล รู้จักพึ่งตนเอง และทรัพยากรที่เรามีอยู่นำมาใช้ประโยชน์ด้วยความรอบรู้รอบคอบ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้เกิดสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกซึ่งหลักการนี้มีความสำคัญในการนำไปใช้บริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด สร้างความมั่นคงด้านการดำรงชีวิตให้แก่เกษตรกรและสังคมโดยรวมของไทย^{๑๒}

^{๑๑} ทองทิพภา วิริยะพันธ์, เศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียงมวลรวมในประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : G.P. CYBERPRINT, ๑๕๕๐), หน้า ๔.

^{๑๒} กรมวิชาการ, แนวทางการจัดการเรียนรู้เกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒), หน้า คำนำ.

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง และความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทาง ที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะ พร้อม ๆ กัน ดังนี้

๓.๑ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่นเช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

๓.๒ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียง นั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

๓.๓ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง นั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน

๔.๑ เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบ ที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อ ประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

๔.๒ เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักใน คุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๕. แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง ในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี^{๑๓}

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริประกอบด้วยหลักการหลายประการ อาทิ

๑. เป็นปรัชญาแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ

๒. เป็นปรัชญาในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง

๓. จะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจาก โลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

๔. ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมี ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

๕. จะต้องอาศัยความรู้รอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน

๖. จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ^{๑๔}

หัวใจของเศรษฐกิจพอเพียงที่ความสมดุล และที่ประเทศไทยประสบกับปัญหาในด้านต่าง ๆ อยู่ในปัจจุบัน เกิดจากการขาดความสมดุลในหลาย ๆ ด้าน คือ

๑. ด้านวัตถุ หรือเศรษฐกิจ กับด้านจิตใจหรือศีลธรรมจรรยาเพราะที่ผ่านมาแนวทางการพัฒนาประเทศให้ความสำคัญกับวัตถุจนทำให้เกิดความโลภไม่สิ้นสุด คนรวยได้รับการยกย่องไม่ว่าคนรายนั้นจะได้มาอย่างไร ส่วนด้านจิตใจจะถูกกละเลย ไม่ได้รับการพัฒนาคนที่ทำตามกฎเกณฑ์หรือคนดีมีกไม่ร่ำรวยอย่างรวดเร็วทางวัตถุเหมือนคนคดโกง

^{๑๓} ศูนย์สถานศึกษาพอเพียง มูลนิธิยุวสถิรคุณ, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.sufficiencyeconomy.org/sufficiency-meaning/>, [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๑].

^{๑๔} สมพร เทพสิทธิ, **การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในบริบทของศาสนาและวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕-๒๖.

๒. ด้านการผลิตเพื่อบริโภคเองในครอบครัว กับเพื่อขาย ที่ผ่านมาการผลิตเพื่อขายได้รับการเน้น ทำให้เกิดความชำนาญในการการผลิตเฉพาะอย่าง ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในขณะที่การผลิตเพื่อการบริโภคในครอบครัวแทบไม่ได้รับการสนใจมากนักการทำอะไรเป็นเพียงอย่างเดียวหรือการผลิตเฉพาะอย่างทำให้เพิ่มความเสี่ยงต่อเหตุการณ์ภายนอกมากขึ้น

๓. ด้านการลงทุนที่กรุงเทพฯ ฯ และปริมณฑล กับชนบทที่ห่างไกล ที่ผ่านกรุงเทพฯ ฯ และปริมณฑลได้รับเงินเป็นส่วนมาก ส่วนชนบทที่ห่างไกลถูกทอดทิ้ง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะคนกรุงเทพฯ ฯ เป็นผู้ที่มีการศึกษามากกว่าคนในชนบท มีผลประโยชน์ในกรุงเทพฯ ฯ ที่จะต้องรักษา ผู้นำรัฐบาลเห็นกรุงเทพฯ อยู่ทุกวันแต่แทบไม่เคยสัมผัสชนบทอย่างแท้จริง

๔. ด้านการกระจายผลของการขยายตัวทางเศรษฐกิจให้ตกอยู่ในมือคนรวยซึ่งมีทุกสิ่งทุกอย่างที่ต้องการแล้ว กับคนจนจำนวนมากซึ่งต้องหาเช่ากินค่า ที่ผ่านมามนวยยิ่งร่ำรวยมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนคนจนยังจนต่อไป คนรวยเป็นผู้คุมอำนาจทางการเมืองนโยบายเศรษฐกิจ ทำให้คนรวยได้รับการเอื้ออาทร และผลประโยชน์มากกว่าคนจน

๕. ด้านการอุตสาหกรรมและการบริการกับการเกษตรที่ผ่านมา อุตสาหกรรมและการบริการได้รับการสนับสนุนอย่างท่วมท้น ในขณะที่การเกษตรเกือบถูกลืมยิ่งไปกว่านั้นเกษตรกรได้รับการเหยียดหยามว่าต่ำต้อย ล้าหลัง ไม่มีใครเหลียวแลยามแก่เฒ่า ไม่มีสวัสดิการของรัฐเหมือนคนในอาชีพอื่น ๆ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้รับความเอื้ออาทรทางด้านนโยบายชวาก็ยังผลิตข้าวเพื่อเลี้ยงคนทั้งชาติได้

๖. ด้านเทคโนโลยียุคใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผ่านมามาประเทศไทยทุ่มเทเพื่อเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ พร้อม ๆ กับเหยียดหยามภูมิปัญญาเดิม คนในชาติลืมนึกว่าประเทศตนมีอะไรดี ไม่เข้าใจและซาบซึ้งในสิ่งที่ตนมีอยู่แล้ว ไม่สนใจศึกษาเพื่อพัฒนาต่อไป^{๑๕}

ความไม่สมดุลในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ เกิดจากการพัฒนาชาติในอดีตทำให้ประเทศล่อแหลมต่อผลกระทบจากเหตุการณ์ภายนอกและล่อแหลมต่อความล่มสลายของสังคมภายในการลดความเสี่ยงพร้อมกับการหาทางประกันต่อผลกระทบจากภายนอกและการล่มสลายของสังคมภายในจะต้องเป็นจุดหมายการพัฒนาชาติต่อไป

๒.๑.๔ องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง

สภาพที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กล่าวถึง องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงว่ามี ๕ องค์ประกอบ ดังนี้

^{๑๕} ไสว บุญมา, เศรษฐกิจพอเพียงภูมิปัญญาชาติไทย, (กรุงเทพมหานคร : พี เอล ลิฟวิ่ง, ๒๕๔๓), หน้า ๖๙-๗๑.

๑. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็น และเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบรู้และรอบคอบ

๓. ระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การตัดสินใจ และการกระทำเป็นไปพอเพียง จะต้องอาศัยทั้งคุณธรรมและความรู้ ดังนี้

๔. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องสร้างเสริมให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วย ด้านจิตใจ คือการตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และด้านการกระทำ คือมีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไมโลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

๕. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การฝึกตนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบ และความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่าง ๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และในชั้นปฏิบัติ^{๑๖}

มูลนิธิชัยพัฒนา กล่าวถึง องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง ว่าประกอบไปด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน โดยมีเงื่อนไขความรู้ และเงื่อนไขคุณธรรม ดังนี้

๑. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

๒. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

๓. ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

^{๑๖} สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.nesac.go.th/web/upload/modDocument/file_๑๐๐๖๘๖๓๖๖๔๘๙๖_tn-๓๑-๔๕๐.pdf, [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๑].

โดยมีภูมิคุ้มกัน ๕ ด้าน คือ

๓.๑ ด้านจิตใจ เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี เอื้ออาทร ประณีประนอม นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม

๓.๒ ด้านสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน

๓.๓ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดและรอบคอบและเกิดความยั่งยืนสูงสุด

๓.๔ ด้านเทคโนโลยี รู้จักใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อความต้องการเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมและพัฒนาจากภูมิปัญญาชาวบ้านก่อน

๓.๕ ด้านเศรษฐกิจ เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่พอกิน สมควรตามอัตตาภาพและฐานะของตน

โดยมี เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ๒ ประการ ดังนี้

๑. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

๒. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต^{๑๗}

โดยที่องค์ประกอบของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่๙ ทรงพระราชทาน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติ นำสู่ความ สมดุลอันส่งผลให้มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

๑. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีต่อความจำเป็นและเหมาะสมกับฐานะของตนเอง สังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป และต้องไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๒. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการอย่างมีเหตุผลตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างถ่วงถ่วง “รู้จุดอ่อน จุด แข็ง โอกาส อุปสรรค” และคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ “รู้เขา รู้เรา รู้จักเลือกนำสิ่งที่ดีและ เหมาะสมมาประยุกต์ใช้”

^{๑๗}

มูลนิธิชัยพัฒนา, องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html, [๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๑].

๓. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้สามารถ บริหารความเสี่ยงปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่ทั้งที่ ในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความพอเพียงนั้น จะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติมีพื้นฐานจิตใจในการปฏิบัติตน ดังนี้

๑. มีคุณธรรม ทั้งนี้ บุคคล ครอบครัว องค์กร และชุมชน ที่จะนำปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียงไปใช้ ต้องนำระบบคุณธรรมและความซื่อสัตย์สุจริตมาประพฤติปฏิบัติก่อน โดยเริ่มจาก การอบรมเลี้ยงดูในครอบครัว การศึกษาอบรมในโรงเรียน การสั่งสอนศีลธรรมจากศาสนา ตลอดจนการฝึกจิต ฝึใจของตนเอง

๒. ใช้หลักวิชา ความรู้ โดยนำหลักวิชาและความรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ทั้งในขั้นการ วางแผนและปฏิบัติ ด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังอย่างยิ่ง

๓. ดำเนินชีวิตด้วยความเพียร ความอดทน มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ^{๑๘}

สรุปได้ว่า พัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การพัฒนาที่มุ่งไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งทางด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ความรู้ วิทยาการและเทคโนโลยีความพอเพียงประกอบไปด้วยคุณลักษณะ ๓ ประการ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันคือความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน ต้องอาศัยเงื่อนไขของความรู้และเงื่อนไขคุณธรรมเป็นพื้นฐานเงื่อนไขของความรู้ ได้แก่ ความรอบรู้ในวิชาการ ประสบการณ์หรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบที่จะนำความรู้มาพิจารณาอย่างเป็นบูรณาการ เพื่อประกอบการวางแผนและการนำไปสู่การปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง เงื่อนไขของคุณธรรม ได้แก่ การมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความขยัน อดทน มีความเพียรมีสติ มีปัญญา แบ่งปัน ดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่โลภ ไม่ตระหนี่

๒.๑.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล และครัวเรือนเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง และแก้ปัญหาความยากจน สามารถดำเนินการเป็นขั้นตอนได้ ๓ ระดับ คือ ๑) ระดับจิตสำนึก ๒) ระดับปฏิบัติ ๓) ระดับปฏิเวธ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑. ระดับจิตสำนึก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึก และปรับทัศนคติ สู่การพึ่งตนเอง โดย

๑.๑ สร้างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้

^{๑๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, *เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๘-๑๐.

๑.๒ ประเมินตนเองเพื่อให้รู้จักตนเอง รู้ศักยภาพของตนเอง รู้ปัญหา หรือ วิกฤตที่ประสบอยู่

๑.๓ เกิดความคิด “พึ่งตนเอง” โดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา

๑.๔ ตั้งใจที่จะใช้ชีวิต “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” พึ่งตนเองให้ได้ โดยลดความต้องการ(กิเลส) และทำประโยชน์แก่ส่วนรวมมากขึ้น

๒. ระดับปฏิบัติ เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง แบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ ๑) อยู่อย่างพึ่งตนเอง ๒) อยู่อย่างพอเพียง ๓) อยู่อย่างเอื้ออาทร ๔) อยู่ดี ยั่งยืนด้วยการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ ๑ “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” ในระดับครอบครัว ครอบครัวและสมาชิก ต้องรู้จักพึ่งตนเองโดยทำกิจกรรม ลดรายจ่าย เพื่อให้เกิดการออม ดังนี้

ด้านการเงินในครอบครัว

กำหนดการใช้จ่ายเงินในแต่ละเดือน โดยมีเป้าหมาย ใช้จ่าย ๓ ส่วน ออม ๑ ส่วน โดย

๑. จัดทำบัญชี รับ-จ่าย ในครัวเรือน เพื่อให้รู้ภาวะหนี้สิน รายได้ รายจ่ายของ ครัวเรือน

๒. ควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือน และวางแผนการใช้จ่ายเงินอย่างรอบคอบ โดยจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินของครัวเรือน

๓. สร้างวินัยการใช้เงิน และออมเงินส่วนที่เหลือจ่าย ไว้กับกลุ่มการเงินใน ชุมชน หรือสถาบันการเงิน

๔. ไม่สร้างหนี้ ลดภาระหนี้สินของตนเอง หรือไม่พยายามก่อหนี้ที่ไม่ ก่อให้เกิดรายได้

๕. ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และรู้เท่าทันกระแสบริโภคนิยม

๖. พยายามที่จะ ลด ละ เลิก อบายมุข

ด้านปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิต

การลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยทำกิจกรรมเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเอง ทำ ให้ครัวเรือนสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนให้ได้ ๑ ใน ๔ ของรายจ่ายทั้งหมด ดังนี้

๑. ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน เช่น ปลูกข้าว ปลูก พืชผักสวนครัวรั้วกินได้ เลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็ด ปลา ไข่กุนในครัวเรือน โดยยึดหลัก “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก และใช้ทุกอย่างที่ทำ ทำทุกอย่างที่ใช้”

๒. ปลูกพืชสมุนไพรรักษาโรค

๓. ทำกิจกรรมเพื่อลดต้นทุนการผลิตในอาชีพหลัก เช่น ผลิตปุ๋ยชีวภาพ ลดการใช้สารเคมีในการเกษตร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๒ มีวิถีชีวิต “อยู่อย่างพอเพียง” ในการดำเนินชีวิตยึดทางสายกลาง ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมอยู่อย่างสมดุล ไม่ดำเนินชีวิตเกินพอดี ดังตัวอย่างกิจกรรมต่อไปนี้

๑. ตัวอย่างกิจกรรมภาคการเกษตร ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่เกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม วนเกษตร เกษตรอินทรีย์ เกษตรชีวภาพ เกษตรกรรมไร้สารพิษ เกษตรธรรมชาติ สวนสมุนไพรชุมชน

๒. ตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรในชุมชน ผลิตภัณฑ์ OTOP อุตสาหกรรมในครัวเรือน

๓. การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อให้เกิดการระดมทุน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างพลังในการต่อรอง และความสามัคคีในชุมชน เช่น กลุ่มกองทุนการเงินในชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มด้านสิ่งแวดล้อม และกลุ่มกองทุนสวัสดิการ

ขั้นตอนที่ ๓ รวมกลุ่มในสังคม “อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร”

๑. มีความคิดที่แจกจ่ายแบ่งปันไปให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ได้เพื่อน และเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดี ที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตัว และสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ การมีจิตใจที่แบ่งปันเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มในสังคม จะเห็นได้ว่าชุมชนที่เข้าแข็งจะมีการรวมกลุ่มกันหลากหลายจำนวนมากตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กลุ่มต่าง ๆ จึงถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่สามารถขับเคลื่อนเพื่อช่วยเหลือคนยากจนและคนด้อยโอกาส ในลักษณะที่อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร ดังนี้

๑. รับสมัครสมาชิกที่เป็นคนยากจน หรือคนด้อยโอกาสตามความถนัดของแต่ละบุคคลพัฒนาฝีมือจนสามารถผลิตขายให้กลุ่มได้

๒. ให้การฝึกอบรม และพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพตามความถนัดของแต่ละบุคคลพัฒนาฝีมือจนสามารถผลิตขายให้กลุ่มได้

๓. ส่งเสริมคนยากจนที่มีศักยภาพในการผลิตปัจจัยการผลิต เพื่อส่งต่อให้กลุ่มอาชีพผลิตเป็นสินค้าจำหน่าย

๔. พัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า

๕. เพิ่มช่องทางการตลาด โดยขยายตลาด หรือสร้างเครือข่ายการตลาดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๖. สร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มสมาชิก เพื่อสร้างความรู้ให้เท่าทัน กระแสเศรษฐกิจโลก

๗. จัดกิจกรรมของกลุ่มเพื่อให้สมาชิกลดรายจ่าย เช่น กลุ่มผู้ผลิตสารชีวภาพ เพื่อใช้ในครัวเรือน หรือเกษตรกรรม กลุ่มผู้ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือน กลุ่มปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น

๘. เมื่อกลุ่มมีกำไร ควรจัดสรรกำไรสำหรับจัดสวัสดิการแก่ผู้ยากจน และคนด้อยโอกาสในชุมชนตามสมควร

กลุ่มกองทุนการเงินในชุมชน

กลุ่มกองทุนการเงินในชุมชน เป็นการรวมตัวกันอดออม มีวินัยการใช้เงิน ลด ละ เลิกอบายมุข และการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย สะสมเงินทุนในลักษณะนี้จะสะสม เป็นกองทุนของชุมชนเอง ทำให้มีเงินทุนเพียงพอช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนปุ๋ย กองทุนรับซื้อข้าว กองทุนกลุ่มผู้ใช้น้ำ ธนาคารหมู่บ้าน เครดิตยูเนียน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีกองทุนสวัสดิการในชุมชนที่หากไร นาดอกผลที่เกิดจากการกั๊ยืมเงินจากกองทุน มาจัดสรรให้สมาชิกหรือชุมชนในรูปสวัสดิการการศึกษา รักษาพยาบาล ทุนสาธารณะหรืออาจจัดเป็นรูปกลุ่มฅาปนกิจ กองทุนศูนย์สงเคราะห์ ธนาคารข้าว ธนาคารโค กระบือ เป็นต้นกลุ่มกองทุนการเงินสามารถเอื้ออาทรช่วยคนยากจน โดยสร้างวินัยการใช้เงิน รู้จักเก็บออมเงินไว้กับกลุ่ม มีทุนในการประกอบอาชีพ ตลอดจนมีสวัสดิการตามความจำเป็น โดยรับสมัครคนยากจนผู้ด้อยโอกาส เป็นสมาชิกกลุ่ม และให้บริการและพัฒนาาร่วมกับกลุ่มอาชีพข้างต้นจนสามารถยกระดับรายได้พ้นความยากจน

สำหรับกองทุนที่มีความเข้มแข็งโดยเฉพาะ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ควรจัดกิจกรรมเพื่อให้สามารถลดรายจ่าย ด้านปัจจัยในการครองชีพ เช่น ศูนย์สาธิตการตลาด ปื้มน้ำมัน ชุมชนโรงสีชุมชน ร้านค้าชุมชน หรืออื่น ๆ เพื่อให้บริการแก่สมาชิกให้ครอบคลุมทั้งชุมชน ตลอดจนจัดกิจกรรมเพื่อสงเคราะห์ผู้ด้อยโอกาส และยากจน เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารโค กระบือตามความเหมาะสม นอกจากนั้นควรเป็นแกนนาในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนด้วย

สำหรับกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนสามารถจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่สมาชิกและชุมชนพึงตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

กลุ่มด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มมีกิจกรรมดูแลสิ่งแวดล้อม และใช้ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังเช่น กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มปุ๋ยหมัก กลุ่มเยาวชนปลูกผักปลอดสารพิษ

กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มข้าว
ซ้อมมือ เป็นต้น

กลุ่มด้านเกษตรกรรม มีกิจกรรมด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการประกอบ
อาชีพสร้างพลังต่อรอง ร่วมกันซื้อขายผลผลิตจากกลุ่ม อาทิเช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มทำเกษตร
ผสมผสาน

กลุ่มกิจกรรมธรรมชาติ กลุ่มปลูกพืชสมุนไพร กลุ่มพืชผักสวนครัว กลุ่มอาชีพ
เลี้ยงสัตว์ โค กระบือสุกร ไหม กลุ่มอาชีพประมง เลี้ยงสัตว์น้ำ เลี้ยงปลาในกระชัง เป็นต้น

กลุ่มกองทุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและกลุ่มองค์กรอื่น ๆ กิจกรรมรวมกลุ่มเพื่อให้
เกิดการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น กองทุนสตรี กองทุนเด็ก กองทุนเยาวชน เป็นต้น

กลุ่มอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น มีกิจกรรมเพื่อรักษาขนบธรรมเนียม
ประเพณีอันดีงาม และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ ๔ “อยู่ดียังขึ้นด้วยการเรียนรู้” ร่วมกันในชุมชน กิจกรรมระดับชุมชน
ที่สามารถนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน โดยพัฒนาเองและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน
โดยเฉพาะเครือข่าย กลุ่มองค์กร ผู้นำในชุมชน ตลอดจนปราชญ์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลไกในการเรียนรู้
และพัฒนาชุมชนที่สำคัญ โดยประสานงานกับภาครัฐเอกชนและประชาชนให้เกิดการมีส่วนร่วม ใน
การเรียนรู้ที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ดังนี้

๑. เรียนรู้ร่วมกันเพื่อการจัดทำแผนชุมชน หรือทบทวนแผนชุมชนในกรณีที่มี
แผนฯ อยู่แล้ว วิเคราะห์พิจารณาขับเคลื่อนแผนชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองแผนพัฒนา
อาชีพและรายได้ และกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน

๒. ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน โดยเฉพาะทุนทางสังคม ทรัพยากรใน
ชุมชนเพื่อระดมสรรพกำลังมาแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน

๓. ระดับครัวเรือนยากจน ส่งเสริมเรียนรู้ศักยภาพตนเองโดยให้จัดทำบัญชี
รับ-จ่าย ระดับบุคคล/ ครัวเรือน สร้างวินัยการใช้เงิน ส่งเสริมการออม การลด ละ เลิกอบายมุข และ
การจัดทำแผนชีวิตของครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

๔. ในระดับกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ส่งเสริมให้รับสมาชิกที่เป็นคนยากจน
ผู้ด้อยโอกาสเข้าฝึกอาชีพ เพื่อเพิ่มรายได้ ในระดับกลุ่มกองทุนให้คนยากจนได้มีโอกาสเป็นสมาชิก
ออมเงิน สะสมทุนและเข้าถึงแหล่งทุนตามความต้องการในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

๕. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อจัดกิจกรรม
แลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมเพื่อให้ชุมชนลดรายจ่ายหรือเพิ่มรายได้
(วิสาหกิจ)

๖. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำสม่ำเสมอ หรือจัดศูนย์เรียนรู้ในชุมชนเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพ ภาวะการณ์ตลาด ตลอดจนสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศและโลก

๗. ส่งเสริมการปฏิบัติคุณธรรมตามหลักศาสนา สืบทอดวัฒนธรรมประเพณี อันดีงามและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่อนุชนรุ่นหลัง

๓. ระดับปฏิวัตร หรือผลของการปฏิบัติ

ผลจากการปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงตามขั้นตอนดังกล่าว

๑. เกิดความพอเพียงในทุกระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งครอบครัว ชุมชน และขยายไปถึงระดับสังคม ดังนี้

๑.๑ ความพอเพียงในระดับครอบครัว

๑.๑.๑ ครัวเรือนมีความเป็นอยู่ที่พึ่งตนเองได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายและใจ

๑.๑.๒ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๑.๑.๓ ไม่มีภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว

๑.๑.๔ สามารถหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว

๑.๑.๕ มีส่วนเหลือเป็นเงินออมของครอบครัว

๑.๑.๖ ยกระดับรายได้พ้นความยากจน

๑.๒ ความพอเพียงในระดับชุมชน

๑.๒.๑ มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม

๑.๒.๒ บริหารทรัพยากรในชุมชนให้สามารถนำไปดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง และสมดุลเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวม

๑.๒.๓ ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข

๑.๓ ความพอเพียงในระดับสังคม

๑.๓.๑ การรวมกลุ่มของสังคมหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียง

๑.๓.๒ ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนา

ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

๑.๓.๓ สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนแห่งความพอเพียง เกิด

เป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด^{๑๙}

^{๑๙} กรมการพัฒนาชุมชน, คู่มือปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนเพื่อยกระดับรายได้ครัวเรือน, (กรุงเทพมหานคร : กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๔๙), หน้า ๘-๑๓.

สรุปได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ในทุกอาชีพ ไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะภาคเกษตรกรรมเท่านั้น แต่เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางด้านเกษตร และตัวอย่างในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเอง การรู้จักพอประมาณ การมีเหตุผลในการตัดสินใจ รู้ว่าทำไม่ถึงทำ ทำอย่างไร ทำแล้วจะได้อะไร การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือความสามารถในการป้องกันและแก้ไขปัญหาวิกฤต และที่สำคัญคุณธรรมนำความรู้ คือความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ เสียสละ และการยอมรับเทคโนโลยีรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างสมดุล เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชีวิตที่ขับเคลื่อน ตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ให้ก้าวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

๒.๒.๑ ความหมายของทุนทางสังคม

การให้ความหมายของทุนทางสังคมนั้น มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมาย แตกต่างกันในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของทุนทางสังคมมาพอสังเขป ดังนี้

สุวรรณณี คำมัน และคณะ^{๒๐} กล่าวว่า ทุนทาง สังคมว่า เป็นลักษณะเด่นขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่าย (Networks) ซึ่งสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของสังคม โดยการส่งเสริม เกื้อหนุน การร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังชี้ให้เห็นถึงกระบวนการเกิดของทุนทางสังคม นั้น เริ่มจากประชาชนในสังคมมีระบบคิดและค่านิยมที่ดีร่วมกัน ดังนั้นทุนทางสังคมในรูปเครือข่ายส่งผลให้ เพิ่มศักยภาพในการทำงานและช่วยลดต้นทุนในการทำงานได้มากกว่าการทำงาน แบบปัจเจกชน เกิดจารีตประเพณีที่เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกันหรือต่างตอบแทนทำให้องค์กรชุมชน แข็งแรงและมีพลังมากขึ้น เกิดความไว้วางใจระหว่างกันของคนในเครือข่ายทำให้การติดต่อและ ระบบข้อมูลข่าวสารมีความสะดวกรวดเร็ว และมีการนำความสำเร็จร่วมกันในอดีตมาใช้ประโยชน์ เพื่อสร้างความร่วมมือในอนาคต

นุทิศ เอี่ยมใส^{๒๑} กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นชุด ของความสัมพันธ์ (set of relationships) ระหว่างคน เป็นความสัมพันธ์ที่มีผลมาจากความตั้งใจบน พื้นฐานของความหวังในสิ่งที่จะต้องใช้ร่วมกัน

^{๒๐}สุวรรณณี คำมัน และคณะ, “สู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน” การสัมมนาวิชาการประจำปี ๒๕๕๑, จัดโดย มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ และ มูลนิธิสถาบันการวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ ซิตี้ จอมเทียน ชลบุรี, ๒๙-๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๑.

^{๒๑}นุทิศ เอี่ยมใส, ทุนทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนจังหวัดเพชรบูรณ์, รายงานการวิจัย, (เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๕), หน้า ๖๘.

(common) เป็นชุดของการมีค่านิยมร่วมกัน (set of shared values) และการมีสำนึกของความไว้วางใจ (sense of trust) ระหว่างกัน สิ่งเหล่านี้ถือเป็น โครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างคนสองคน หรือมากกว่าที่ได้แสดงออกมาและส่งผลดีต่อกิจกรรมที่ได้กระทำในมิติดังกล่าว ทำให้เห็นได้ว่าทุนทางสังคมนั้น เป็นโครงสร้างทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นกับปัจจุบันกับบุคคลในองค์กร และทางตรงกันข้ามในที่ที่มีทุนทางสังคมอ่อนแอ ก็จะมี ปรากฏการณ์ของความขัดแย้งกันในค่านิยมและการขาดซึ่งความไว้วางใจระหว่างกัน

วรุฒิ โรมรัตนพันธ์^{๒๒} กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่เป็นไปได้ที่จะพัฒนาให้เกิดผลประโยชน์ได้ (the potential benefits) เป็นความได้เปรียบของกลุ่มคนหรือชุมชน เพราะทุนทางสังคมสามารถทำให้เกิดประโยชน์ได้โดยการกระทำที่ดีงามของคน หรือกลุ่มคนที่มีความเห็นอกเห็นใจกัน และมี ความสำนึกร่วมกันที่จะก้าวไปข้างหน้า

ชาติชาย ณ เชียงใหม่^{๒๓} กล่าวว่า ทุนทางสังคม หมายถึง สถาบันทาง สังคม และรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน ชนบทที่ทำหน้าที่จัดระเบียบ ความสัมพันธ์ ให้ความชอบธรรม แก่แบบแผนของการจัดสรรแลกเปลี่ยนทรัพยากร อันเป็นการ สร้างความผสมกลมกลืนทางสังคม และลดความขัดแย้งในชุมชน อีกนัยหนึ่ง ทุนทางสังคม คือ วิธีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม จารีตประเพณีของชุมชน วิถีความสามารถในการจัดการองค์กรของ ประชาชน รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาพื้นบ้าน

วรุฒิ โรมรัตนพันธ์^{๒๔} กล่าวว่า ทุนทางสังคม คือ วิธีคิด และระบบความรู้ในการจัดการวิถีของความเป็นชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากร การจัดระบบความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในสังคมชุมชน ไม่ว่าจะเป็ความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ หรือมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้อง อาศัยวิธีคิดเชิงซ้อน และเกี่ยวข้องกับเรื่องระบบความรู้ ภูมิปัญญา อีกทั้งต้องอาศัยกฎเกณฑ์มา กำกับการใช้ความรู้นั้น ซึ่งอาจเป็นรูปของจารีต กฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ทางสังคม พร้อมกันนั้นก็ ต้องมีองค์กรที่เข้ามาทำหน้าที่จัดการเรื่องนั้นๆ เช่น การใช้ทรัพยากรต่างๆ การจัดการทุน เป็นต้น

^{๒๒} วรุฒิ โรมรัตนพันธ์, **ทุนทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๘), หน้า ๓๗.

^{๒๓} ชาติชาย ณ เชียงใหม่, **การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘๖.

^{๒๔} วรุฒิ โรมรัตนพันธ์, **ทุนทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๘), หน้า ๓๗.

วรุฒิ โรมรัตนพันธ์^{๒๕} กล่าวว่า ทูทางสังคมเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในสังคม และถูกนำมาใช้ในมิติที่หลากหลาย ซึ่งมีทั้งมิติที่กว้างขวางครอบคลุมในสิ่งที่ป็นรูปธรรม ได้แก่ เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และมิติที่เป็นนามธรรมอันได้แก่ เรื่องของวัฒนธรรม ความรู้ สติปัญญา และจิตใจ การมีอยู่ของทูทางสังคมในชุมชนนั้นอาจจะดูได้จากสถิติตัวเลขที่แสดง ถึงความมึคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน (ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือ สิ่งแวดล้อม) หรือ การเติบโตเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม มีความเชื่อว่า ทูทางสังคมสามารถ ก่อให้เกิดพลัง เพื่อใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้

สถาบันพระปกเกล้า^{๒๖} กล่าวว่า ทูทางสังคม คือ สิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล หรือ ประชาชนชาวบ้าน เครือข่ายของการรวมตัว กันในรูปแบบต่างๆ ภายในประชาคม บรรทัดฐาน และความไว้วางใจ ซึ่งส่งผลให้ผู้มีส่วนร่วม สามารถกระทำการร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพในการบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน โดยความ ร่วมมือจะสำเร็จก็ต่อเมื่อได้มีการเชื่อมต้อถึงกัน และไว้วางใจซึ่งกันแะละกัน ทูทางสังคมมี ลักษณะเป็นสินค้าสาธารณะ เป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากกิจกรรมทางสังคม

จากการศึกษาความหมายข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทูทางสังคม เป็นสิ่งดั้งเดิมที่มีอยู่ แล้วในแต่ละชุมชน ทูทางสังคมเป็นเรื่องของความคิด ความเชื่อ ความไว้วางใจ ค่านิยมที่ดีร่วมกัน ของชุมชน รวมไปถึงเรื่องของวัฒนธรรม จารีตประเพณีของชุมชนนั้นๆที่มีอยู่ ทูทางสังคมยังเป็น วิธีการในการจัดการชุมชน โดยที่ชุมชนร่วมมือกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่มีร่วมกัน เป็นพลัง ขับเคลื่อนให้ชุมชนนั้นมีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน

๒.๒ องค์ประกอบของทูทางสังคม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ^{๒๗} กล่าวว่า องค์ประกอบหลักทั้ง ๔ ด้าน มีบทบาทและยึดโยงให้เกิดทูทางสังคม ดังนี้

๑. คน มีบทบาทหลักในการพัฒนาประเทศ ที่ต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติทั้งด้านสุขภาพ ที่มุ่งให้คนมีร่างกายแข็งแรงสามารถดูแลตนเองได้ ด้านจิตใจ ให้เป็นคนที่มีจิตใจดี มีน้ำใจ เอื้ออาทร เคารพกฎเกณฑ์ของสังคม มีวินัย ซื่อสัตย์ มีความเสียสละ มีจิตสำนึกสาธารณะ และรัก

^{๒๕} วรุฒิ โรมรัตนพันธ์, **ทูทางสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๘), หน้า ๓๗.

^{๒๖} สถาบันพระปกเกล้า, **การศึกษาทูทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: ส เจริญ การพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๗.

^{๒๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **ทูทางสังคมฉบับประชาชน**, (กรุงเทพฯ: ๒๑ เซ็นจูรี่, ๒๕๔๘), หน้า ๒-๓.

ชาติ ฯลฯ และด้านสติปัญญาให้มีศักยภาพและมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ ร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างต่อเนื่อง จนมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่ไปตลอดชีวิตและพร้อมปรับตัวให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก รวมทั้งมีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เมื่อมารวมตัวร่วมคิด ร่วมทำในกิจกรรมต่างๆ นำความรู้ที่ตนเองมีอยู่มาแลกเปลี่ยน เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและก่อให้เกิดประโยชน์ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๒. สถาบัน มีบทบาทในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดพลังร่วมของคนในชุมชน สังคม ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข โดยมีสถาบันหลัก อาทิ สถาบันครอบครัว เป็น สถาบันพื้นฐานในสังคมที่หล่อหลอมคนตั้งแต่แรกเกิด เป็นแหล่งบ่มเพาะปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ ดีงาม รวมทั้งจิตสำนึก รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม สถาบัน ศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม กลุ่มเอกลาจิตใจให้ตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี สถาบัน ศาสนาที่มีความเข้มแข็งจะสร้างศรัทธาให้แก่คนในสังคม และเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ สุข สถาบันการเมือง การปกครอง ทำหน้าที่กำกับ ดูแลให้สังคมอยู่ในระเบียบแบบแผนและให้คน ในสังคมปฏิบัติตาม กฎระเบียบที่กำหนดร่วมกัน สถาบันการศึกษา เป็นแหล่งสร้างความรู้ทาง วิชาการควบคู่กับการ พัฒนาให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมแก่คนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน ภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งมีความพร้อมทางด้านการบริหารจัดการ บุคลากร ทรัพยากร และเครือข่าย เมื่อ ประกอบกับการใช้หลักบรรษัทภิบาลในการดำเนินธุรกิจ หรือดำเนินธุรกิจที่มีกิจกรรมสร้างสรรค์ สังคมแล้วจะเป็นทุน ทางสังคมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมหาศาล และสื่อเป็นสถาบันที่สามารถ ชี้นำและมีอิทธิพลสูง ต่อพฤติกรรม ค่านิยมของคนในสังคมในวงกว้าง

๓. วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้นๆ ซึ่งมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ เป็นในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดีงาม ค่านิยม ความเป็นไทย นอกจากนี้ยังมีในรูปของแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรม เป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ ฟื้นฟู พัฒนา และต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศ

๔. องค์ความรู้ ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่โดยภูมิ ปัญญาท้องถิ่นเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นฐานคิด และหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่า และจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่ อีก รุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และ สร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคน และธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่สามารถ นำมาใช้ ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลาย ปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชนได้ เช่น ความต้องการของตลาด การนำ เทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับใช้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

เอนก นาคะบุตร ได้แบ่ง ทูทางสังคมออกเป็น ๕ รูปแบบ ได้แก่

๑. ทูทางสังคมรูปแบบแรก คือ จิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนึกท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด รวมเรียกว่า Spirit Capital สิ่งนี้ในสังคมไทยมีมาตลอดในความรู้สึกของคนที่รักบ้าน รักเมือง เสียสละ และการดูแลสืบต่อ ซึ่งจิตวิญญาณและระบบคุณค่าเหล่านี้ เป็นสิ่งที่สังคมไทยมีปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ทั้งที่เป็นเรื่องคุณค่า พิธีกรรม ความภาคภูมิใจที่อยู่ในจิตใจของผู้คนในแต่ละสังคม

๒. ทูทางสังคมรูปแบบที่สอง คือ ทูทางภูมิปัญญา ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญา และ วิถีชุมชนที่แสดงออกทางปัจจัยสี่ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ของใช้ เครื่องไม้เครื่องมือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตสะท้อนให้เห็นความพอดี ความพอเพียง การอยู่ร่วมกันของผู้คน อยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยไม่เอาเปรียบกัน

๓. ทูทางสังคมรูปแบบที่สาม คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรบุคคล เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ เช่น ความรักเพื่อน ความรักศักดิ์ศรีความเป็นคนไทย หรือแม้กระทั่งผู้นำทางความคิดผู้นำทางการเกษตร เหล่านี้ล้วนเป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีวันหมดสิ้น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสามารถในระดับหนึ่งและมีความพร้อมที่จะปรับตัวเข้าสู่ความร่วมมือ

๔. ทูทางสังคมรูปแบบที่สี่ คือ ทูทางทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่มากมาย ไม่ว่าจะเป็นหญ้าต่างๆ สมุนไพร พืชพรรณสิ่งมีชีวิตต่างๆ แร่ธาตุ และผลผลิตของธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าเขา ล้วนเป็นทุนที่สำคัญ หากชุมชนค้นพบคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ มูลค่าก็จะตามมาและไม่มีหมด เพราะใช้เป็น จัดการเป็น

๕. ทุนโคกทรัพย์ คือ ทุนที่ชุมชนได้ร่วมกันสร้าง ร่วมกันผลิตสะสมมาจากบรรพ บุรุษ เรือกสวนไร่นา สิ่งปลูกสร้าง เงินที่สะสม กิจกรรม โครงการต่างๆที่ทำร่วมกัน ล้วนเป็นทุน ของชุมชน อยู่ตลอดมาไม่ว่าจะเป็น กองทุนฌาปนกิจ ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารกระบือ เป็นต้น การจัดการทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นทั้งปัจจัยการผลิต และปัจจัยการดำรงชีวิตนี้มีอยู่ในทุก ชุมชน ทุก ศาสนา ส่งผลให้เกิดกฎเกณฑ์ที่ร้อยรัดผู้คนให้อยู่ร่วมกัน เป็นพี่เป็นน้องไว้ใจกัน ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม ศาสนา จารีตประเพณีที่ทำให้คนร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำเดินทางไป ทางเดียวกัน

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กล่าวว่า ทูทาง สังคมเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

๑. ทุนมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อ ประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา ได้แก่ ผู้นำทางสังคม แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครที่มีความรัก เอื้ออาทรต่อเพื่อน มนุษย์ มีน้ำใจ มีจิตสาธารณะ ได้รับความไว้วางใจ มีความรู้สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และได้ใช้ศักยภาพและคุณสมบัติทั้งหลายที่มีทำ ประโยชน์ต่อชุมชน

๒. ทุนสถาบัน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่ม และสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ความเป็นกลุ่มก้อน ทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน ตัวอย่างของทุนสถาบันในชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ กลุ่มอาชีพ วัด โรงเรียน สถาบันครอบครัว รวมทั้ง หน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) สถานีอนามัย สถานีตำรวจ เป็นต้น

๓. ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำเอาองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชน ภูมิปัญญา ประชาชนท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีตประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่ การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมไทย จารีตประเพณีไทย สถาปัตยกรรม ต่างๆ เช่น แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้งระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึก สาธารณะ ภูมิปัญญา จารีตประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมา เป็น สายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่า มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่คุมให้คนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรมเป็น ตัวช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมอื่นๆของชุมชน

๔. ทุนทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ใน ชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ เป็นกลุ่มเครือข่าย ร่วมกันใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของ คนในชุมชนและทำให้มีการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เช่น การร่วมกันพัฒนาผลผลิตของชุมชนให้มีคุณภาพ หรือร่วมกันอนุรักษ์ให้คงไว้ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้คนรวมกลุ่มมีสัมพันธภาพที่ดี ช่วยเหลือกัน และช่วยงานของส่วนรวม

จากการศึกษาองค์ประกอบของทุนทางสังคมข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า องค์ประกอบ หลักของทุนทางสังคมมี ๔ องค์ประกอบ ดังนี้ ทุนคน/มนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ มีจิตสาธารณะ มีความเอื้ออาทร มีน้ำใจ และพร้อมที่จะเสียสละทำประโยชน์เพื่อชุมชน ทุนสถาบัน องค์กร คือ สถาบัน องค์กร ที่มีส่วนสนับสนุน ผลักดันให้ชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและทำประโยชน์ร่วมกัน ทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จารีตประเพณีที่มีอยู่ในท้องถิ่น รวมไปถึงค่านิยมและความเชื่อที่ดีของชุมชน ทุนทรัพยากรธรรมชาติ คือ ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นทรัพยากรที่มีอยู่แล้วดั้งเดิม

๒.๓ บทบาทหน้าที่ของทุนทางสังคม

Putnam กล่าวว่า ทุนทางสังคมมี บทบาทและหน้าที่สำคัญที่จะก่อประโยชน์ต่อชุมชน ๒ ลักษณะ และแต่ละลักษณะอยู่รวมกันเหมือน เหยี่ยวสองด้าน ดังนี้

๑. บทบาทของทุนทางสังคมในฐานะตัวเชื่อมให้กลุ่มสมาชิก (bonding Social capital) เน้นการมองเข้ามาภายใน (inward looking) โดยจะสนับสนุน ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และ กลุ่มเพื่อนบ้านที่มีลักษณะความเป็นพี่น้องทางชาติพันธุ์ และมีอัตลักษณ์ทางสังคมซึ่งใกล้ชิดและ รู้จักกันแล้ว มาร่วมมือกันสร้างสายสัมพันธ์ให้เข้มแข็ง (strong ties) แต่สายสัมพันธ์ที่เข้มแข็งจาก ความร่วมมือดังกล่าวจะเป็นไปเพื่อกีดกันคนนอก

๒. บทบาทการประสานสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มภายในและภายนอก (bridging social capital) เน้นการมองออกไปภายนอก (outward looking) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างทางสังคม ที่ก่อนหน้ารู้จักกันมาก่อนและมีสายสัมพันธ์ที่อ่อนแอ (weak ties) มาร่วมมือกันเพื่อเพิ่มโอกาสทาง เศรษฐกิจและสังคม

นอกจากนี้ Putnam กล่าวว่า ประโยชน์ของทุนทางสังคมมีอยู่หลายประการ ดังนี้

๑. ทุนทางสังคมสามารถเพิ่มศักยภาพในการทำงาน และช่วยลดต้นทุนในการทำงาน
๒. ทุนทางสังคมทำให้เกิดจารีตประเพณีที่เกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกัน หรือการต่างตอบแทน (reciprocity) ซึ่งทำให้องค์กรชุมชนแข็งแรงและมีพลังมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ กระบวนการรักษาชื่อเสียง และการยอมรับจารีตประเพณีของชุมชนนั้นๆ ด้วยว่ามีมากน้อยเพียงใด
๓. ทุนทางสังคมทำให้เกิดความไว้วางใจระหว่างกันของคนในเครือข่าย ทำให้การ ติดต่อและระบบข้อมูลข่าวสารมีความสะดวกรวดเร็ว
๔. ทุนทางสังคมทำให้คนในชุมชนนั้นนำความสำเร็จที่เคยเกิดขึ้นร่วมกันในอดีต มาใช้ประโยชน์เพื่อต่อยอดถึงความสำเร็จในอนาคต

วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์^{๒๘} กล่าวว่า ประโยชน์ที่เกิดจากทุนทางสังคมนั้น ช่วยให้เกิด เครือข่ายทางสังคมขึ้น ทำให้งานมีประสิทธิภาพรวดเร็วมากขึ้นและลดต้นทุนลง ช่วยให้เกิดจารีต ประเพณีที่ดี ช่วยให้ชุมชนมีพลังและเข้มแข็งสามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังช่วย ให้บุคคล มีทางเลือกมากขึ้น ในการพัฒนาชีวิตส่วนบุคคล หรือในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ

จากการศึกษาบทบาทหน้าที่และประโยชน์ของทุนทางสังคมข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทุนทางสังคมมีบทบาทในการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนที่มีความสนิทใกล้ชิด รู้จักกันเป็นอย่างดี เพื่อ ก่อให้เกิดความร่วมมือที่เข้มแข็งในเรื่องที่มีความต้องการร่วมกัน อีกทั้งยังมีหน้าที่ในการ ประสานสัมพันธ์ความร่วมมือกับกลุ่มคนหรือองค์กรภายนอกเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน เมื่อมีการ ร่วมมือกันก็

^{๒๘} วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์, ทุนทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), ๒๕๔๘), หน้า ๖๗.

จะทำให้กลุ่มคน ชุมชน หรือองค์กรมีศักยภาพจากเดิมมากขึ้น ก่อให้เกิดโอกาสทาง เศรษฐกิจ ทำให้กลุ่มคน ชุมชน องค์กรนั้นๆสามารถที่จะพัฒนาไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดดังกล่าวไปใช้ ประโยชน์ เพื่อเป็นความรู้และเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่อง ทุนทางสังคมกับการจัดการ การท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์บ้านเกาะพิทักษ์ ทำให้ทราบถึงความหมายของทุนทางสังคม องค์ประกอบ บทบาทหน้าที่ของ ทุนทางสังคม เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทุนทางสังคมของชุมชน และ ผู้วิจัยได้นำความรู้ใน เรื่องขององค์ประกอบทุนทางสังคมมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในงานวิจัย โดยงานวิจัยนี้ศึกษาทุน ทางสังคมใน ๔ ประเด็น ดังนี้ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมและทุน ทรัพยากรธรรมชาติ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่มีความสำคัญ อย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีความหลากหลายทาง วัฒนธรรม มีผู้มีความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยมากมายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ ซึ่งหากสามารถพัฒนาและใช้ ประโยชน์จากทุนดังกล่าวได้อย่างเต็มที่แล้ว ก็จะนำมาซึ่งการสร้างสรรคคุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อ เศรษฐกิจและสังคมไทย

ดังนั้น การศึกษาทุนทางวัฒนธรรม จึงเป็นพื้นฐานให้ผู้เรียนได้เกิดแนวความคิดในการที่ จะนำเอาวัฒนธรรมที่ดั่งามมาพัฒนาให้เกิดคุณค่าและมูลค่า อันส่งผลต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดั่งาม ในที่สุด

๒.๓.๑ ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ กล่าวถึงความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า ทุนทางวัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรง ความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือ สร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยัง อีกรุ่นหนึ่ง

สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต กล่าวว่า ทุนทางวัฒนธรรม คือ สิ่งที่ดีงามที่คนใน อดีตคิด ทำขึ้น แสดงออกและสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

สุนิสา ฉันทรัตนโยธิน กล่าวว่า ทุนที่ใช้ในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม เรียกว่า ทุนวัฒนธรรม (Cultural Capital)

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ให้ความหมายของทุนวัฒนธรรมไว้ว่า ทุนวัฒนธรรม หมายถึง ทุนที่ใช้ไปในการผลิตสินค้าและบริการที่มีนัยทางวัฒนธรรม สินค้าบริการใดที่มีวัฒนธรรมฝังตัวอยู่สินค้าและบริการเหล่านั้นคือสินค้าวัฒนธรรม (Cultural Products)

David ThrosBy ให้ความหมายของคำว่าทุนวัฒนธรรม ว่าหมายถึง ทรัพย์สินทางปัญญาที่สั่งสมมาในอดีต มีคุณค่าต่อมนุษย์และความต้องการของสังคมนอกเหนือจากการให้คุณค่าทางเศรษฐกิจ

กล่าวโดยสรุป ทุนทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่า ที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นมาแปลงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด

๒.๓.๒ องค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ตั้งามที่คนในอดีตคิด ทำขึ้น แสดงออกและสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ จำแนกเป็น ๓ ประเภทใหญ่ๆ ประกอบด้วย

๑. เป็นมรดกตกทอด เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ ประกอบด้วยสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ อาทิ โบราณสถานขนาดใหญ่ กับสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ได้จำพวกวัตถุ บันทึกล่าเรื่อง เป็นเอกสารตำนาน บันทึกลับ เช่น ภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาของชาวใต้ บันทึกลับในศิลาจารึกฯ

๒. เป็นสิ่งที่มีเอกลักษณ์พิเศษหรือเนื้อหาของวัฒนธรรม เป็นการกระทำของมนุษย์ ประกอบด้วยเอกลักษณ์พิเศษในการทำมาหากิน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ภาษา กิริยา สำเนียงพูด ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และพิธีกรรมสุนทรียศาสตร์-สุนทรียภาพ ซึ่งเป็นความสวยงามตามอารยธรรม ซึ่งควรมีการสืบสานทำนุบำรุงให้คงอยู่ ระบบเครือญาติและระบบสังคม

๓. ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาสมัยใหม่ ได้แก่

๓.๑) ศาสตร์หรือความรู้ของบรรพชน อาทิ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์

๓.๒) ภาษาศาสตร์ และการคำนวณ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร้อยแก้ว ร้อยกรอง ฯลฯ หน่วยชั่ง ตวง วัด อาทิ คืบ วา ศอก

๓.๓) อาชีวศาสตร์ เป็นความรู้เกี่ยวกับการยังชีพ อาทิ เครื่องมือดักจับสัตว์ เครื่องมือการเกษตร เครื่องมือจับปลา เป็นต้น

๓.๔) ยุทธศาสตร์ในการป้องกันตนเองและการรักษาชีวิต เช่น มวยไทย ฟันดาบ กระบี่ กระบอง การเขียนตำราพิชัยสงคราม ฯลฯ

๓.๕) การเยียวยาชีวิตหรือแพทยศาสตร์ เช่น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การทำและใช้สมุนไพร การนวดแผนโบราณ ฯลฯ

๓.๖) การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ โดยใช้ความรู้ในเชิงรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และธรรมศาสตร์ เช่น ระบบการปกครองแบบพหุปกครองลูก ฯลฯ

๓.๗) ศิลปะศาสตร์ ซึ่งเป็นองค์รวมทางศิลปะที่สำคัญ

นอกจากนี้ Pierre Bourdieu อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมจะปรากฏตัวใน ๓ รูปแบบ คือ

๑) เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนหรือกลุ่มคน เช่น ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่ม ความเชื่อ

๒) เป็นสิ่งที่ป็นรูปลักษณะและเป็นตัวตน เช่น ภาพวาด เครื่องมือ อุปกรณ์ สิ่งก่อสร้าง สถานที่ที่เป็นมรดกโลก

๓) ความเป็นสถาบัน เช่น กติกา การยอมรับที่หลากหลาย คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับในสถาบันบัณฑิตยสถาน วัด โรงเรียน ทำให้เกิดความสามัคคี ประเพณี หรือกิจกรรมร่วมกันของสังคม

โดยวัฒนธรรมถือเป็นทุนและต้นทุนที่สำคัญ เนื่องจากการก่อเกิดวัฒนธรรมแต่ละด้านจะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว หากมีการพัฒนาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสม ก็อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมนั้นๆ ให้เสื่อมคุณค่าหรือสูญหายไปจากสังคม

๒.๓.๓ ความสำคัญและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม

ลักษณะสำคัญของทุนวัฒนธรรม มีดังนี้

๑) สิ่งที่อยู่เป็น “สินค้าวัฒนธรรม” ต้องมีนัยทางวัฒนธรรมในด้านหนึ่งด้านใดไม่ว่าจะเป็นจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบความเชื่อและศรัทธา ระบบคุณค่า บรรทัดฐาน ทางจริยธรรม แบบแผนการดำรงชีวิต แบบแผนการบริโภค แบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจการเล่นและกีฬา การแต่งกาย วรรณกรรมและสิ่งพิมพ์ ศิลปะ ฯลฯ

๒) ทุนวัฒนธรรมมีขายทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ ในภาคอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมเครื่องแต่งกาย อุตสาหกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือน ฯลฯ ในภาคบริการ เช่น การบริการสินค้า การบริการอาหาร บริการการศึกษา ฯลฯ

๓) บรรดากิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนวัฒนธรรมหยั่งรากถึง ส่วนใหญ่มีการกระจุกตัวของทุนอย่างสูงจึงมีอำนาจผูกขาดระดับหนึ่ง

๔) กลุ่มทุนทางวัฒนธรรมมีการผนึกตัวอยู่ตลอดเวลา เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจด้วยการควบและครอบกิจการ แต่ยุทธวิธีสำคัญในช่วงหลังๆ ได้แก่ การสร้างพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์

๕) กลุ่มทุนวัฒนธรรมแม้จะเป็นหัวหอกของกระแสโลกาภิวัตน์ มักเลือกทำสัญญาพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนท้องถิ่น เพราะต้องการจะหาประโยชน์จากเครือข่ายความสัมพันธ์

ของกลุ่มทุนท้องถิ่น ในบางสภาพการณ์ Localization ก็เป็นประโยชน์ต่อ Globalization ในการนี้อาจต้องปรับผลผลิตให้สอดคล้องกับบริบทและวัฒนธรรมท้องถิ่น

๖) กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การทุ่มเทรายจ่ายในด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิต และได้ผลิตภัณฑ์ประเภทใหม่สำหรับสินค้าวัฒนธรรมบางประเภท วงจรชีวิตของสินค้าค่อนข้างสั้นหากไม่สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ทดแทนชนิดเก่าได้ ก็ยากที่จะขยายส่วนแบ่งตลาดหรือรักษาส่วนแบ่งตลาดไว้ได้

๗) กระบวนการสร้างอุปสงค์เป็นยุทธศาสตร์การตลาดที่สำคัญยิ่ง การสร้างความภักดีต่อยี่ห้อ นับเป็นยุทธวิธีสำคัญในการรักษาและขยายส่วนแบ่งตลาด

สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรม ไว้ ๔ ประการ คือ

- ๑) เป็นที่รวมแห่งองค์ความรู้ที่มีในอดีตทั้งหมด
- ๒) เป็นที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์พิเศษและภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น
- ๓) เป็นที่ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี ศักดิ์ศรี ความภูมิใจของชุมชน หรือ ชนเผ่าทั้งหลาย
- ๔) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความมั่งคั่ง

นอกจากนี้ยังสามารถจำแนกความสำคัญของการนำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนาโดยแยกออกเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ดังนี้

๑) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สามารถนำวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเสริมสร้างการผลิตสินค้าและบริการได้โดยใช้แนวความคิดการสร้างสรรค์คุณค่า รวมถึงการสร้างตราสัญลักษณ์สินค้าไทยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ วัฒนธรรม เช่น งานฝีมือและของที่ระลึก อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ผลงานศิลปะทุกสาขา หรืออุตสาหกรรมศิลป์ สื่อสารและการประชาสัมพันธ์ การพัฒนาทุนมนุษย์ และพิพิธภัณฑ์สถานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒) ด้านการพัฒนาสังคม สามารถนำวัฒนธรรมเรื่องระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อจารีตประเพณีที่ดีงาม อาทิ ระบบเครือญาติ การมีจิตสำนึกสาธารณะ การมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไปโน้มนำในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนซึ่งจะทำให้สังคมมีความจริงและสงบสุข

๓) ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถนำวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติมาใช้ในการ

ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิมหรือมีความสมบูรณ์ได้มากขึ้น เช่น การทำฝายต้นน้ำ (Check Dam) ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำ การเคารพผีปอบ ฯลฯ

๒.๓.๔ การประเมินสถานการณ์ทุนทางวัฒนธรรม

การประเมินสถานการณ์ทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทย พบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากมีความหลากหลาย มีคุณค่า มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะท้องถิ่นซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้มากมาย หากแต่ยังขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง อีกทั้งยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทย ดังนี้

๓.๔.๑ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ภาษาจารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า สังคมไทยมีทุนทางวัฒนธรรมที่ดีมากมาย แต่หลายอย่างในปัจจุบันเสื่อมถอยและสูญหายไปตามกาลเวลา สาเหตุสำคัญ คือ การขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟู ถ่ายทอด พัฒนาและต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง โดย

๑) ระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อที่ดีงาม ซึ่งเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสมคูล พบว่า

ด้านบวก

- สังคมไทยยอมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติศาสนา คนไทยส่วนใหญ่มีนิสัยเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่แบ่งแยก มีความเมตตากรุณา ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

- ประเทศไทยยังมีผู้พร้อมเสียสละเป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคมจำนวนมาก เห็นได้จากกรณีการเกิดภัยพิบัติที่เกิดขึ้นหลายครั้ง จะมีการรณรงค์ให้ความช่วยเหลืออย่างไม่ขาดสาย

ด้านลบ

- ปัจจุบันคนไทยและสังคมไทยให้ความสำคัญกับระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อที่ดีงามลดลง เช่น ความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด ความเอื้ออาทร การเคารพผู้ใหญ่ การให้ความสำคัญกับพรหมจรรย์ การยึดมั่นในหลักศีลธรรมและความรู้ผิดชอบชั่วดี ฯลฯ

- ระบบสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาและปลูกฝังระบบคุณค่า ค่านิยม และความเชื่อที่ดีงามมีแนวโน้มอ่อนแอและมีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพคนไทยลดลง โดย

(๑) สถาบันครอบครัว ที่มีความเป็นระบบเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำหน้าที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีความเปราะบางมากขึ้น พิจารณาได้จากสถิติการหย่าร้างของคู่สมรสที่มีแนวโน้มสูงขึ้น รูปแบบครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีเวลาในการอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง

(๒) สถาบันการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาความรู้ ความคิด และการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรม เพื่อการดำเนินชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนที่ผ่านมา ให้ความสำคัญกับระบบการเรียนการสอนที่วัดความสำเร็จจากใบรับรองผลการศึกษา ใบประกาศนียบัตร หรือใบปริญญาบัตรมากกว่าสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ รวมถึงคุณธรรมและพฤติกรรมของผู้เรียน

(๓) สถาบันทางศาสนา เป็นผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของศาสนาต่างๆ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้ผู้คนในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรมและเอื้อต่อการพัฒนาระบบคุณค่าของสังคมไทย ยังไม่สามารถทำหน้าที่ในการชักจูงหรือเป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจด้านคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างเพียงพอ สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาอย่างแท้จริง บุคลากรทางศาสนาบางส่วนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และให้ความสำคัญกับพุทธพาณิชย์มากกว่าหลักธรรมคำสอน

(๔) สถาบันการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายและการบริหารประเทศยังมีการบริหารแบบรวมศูนย์ ภาครัฐยังมีบทบาทนำในการพัฒนา

(๕) สถาบันสื่อ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะระบบคุณค่า ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของผู้คนในสังคมมีการนำเสนอภาพและสารที่สร้างสรรค์และจรรโลงสังคมน้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณสื่อที่นำเสนอทั้งหมด

๒) วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย ภาษาถิ่น และขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีต่างๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นชาติไทยและคนไทย โดยเฉพาะภาษาพูด นั้นถือเป็นตัวแทนของลักษณะวัฒนธรรม ในด้านประวัติศาสตร์ย่อมถือได้ว่าภาษาเป็นมรดกอันล้ำค่าทั้งตัวอักษรไทยและวรรณกรรมไทย ซึ่งรวบรวมและรองรับศิลปวัฒนธรรมไทยทุกด้านไว้ให้ได้ศึกษาค้นคว้าและเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งพบว่า

- วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทยของเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มด้านการพูดออกเสียงไม่ชัดเจนและนิยมใช้ศัพท์แสงหรือคำแปลกๆ มากขึ้น

- ขนบธรรมเนียมประเพณีได้ลดคุณค่าและสูญหายไปค่อนข้างมาก บางประเพณีที่มีและถือปฏิบัติสืบต่อกันมามีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เข้ากับสังคมยุคใหม่และถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมากขึ้น

๓) ภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมาอย่างยาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูล พบว่า

- ประเทศไทยมีผู้รู้ภูมิปัญญาซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ มากมาย แต่ขาดการนำมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง
 - ความรู้ภูมิปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายเรื่องได้สูญหายไปจากสังคมหลายเรื่องยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง
 - การพัฒนาความรู้และนวัตกรรมจากภูมิปัญญา เพื่อใช้ในการพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำ และไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย บางส่วนต่ออยู่ในมือคนต่างชาติ
 - การผลิตสินค้าและบริการจากความรู้ภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อพัฒนารายได้มากกว่าการรักษาคุณค่าและรากฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
 - ประเทศไทยยังขาดการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของสินค้าไว้อย่างชัดเจน ขาดการบูรณาการระหว่างนโยบายและแผนงานต่างๆ
 - ภาครัฐยังมีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของคนไทยค่อนข้างน้อย
- ๓.๔.๒ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมต่างๆ ที่ติดมากับอาคารโบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงอุทยานประวัติศาสตร์ วัดในพระพุทธศาสนา และพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดและนับเป็นทุนหรือมรดกของชาติที่สำคัญ พบว่า
- ๑) ประเทศไทยมีโบราณสถานสำคัญๆ มากมายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในสมัยต่างๆ
 - ๒) แหล่งวัฒนธรรมทางด้านศิลปกรรม โบราณคดี และประวัติศาสตร์จำนวนมากถูกทำลายทั้งจากภัยธรรมชาติและฝีมือมนุษย์
 - ๓) การใช้ประโยชน์และการดูแลรักษาแหล่งโบราณสถาน โบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ยังขาดประสิทธิภาพ ขาดการมีส่วนร่วมของหน่วยงานท้องถิ่น ชุมชนและประชาชนทั้งในด้านการบริหารจัดการและดูแลรักษา

๒.๓.๕ แนวโน้มและโอกาสการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

แนวโน้มและโอกาสการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม เพื่อใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ประกอบด้วย

- ๓.๕.๑ คนไทยและสังคมไทยมีความตื่นตัว เห็นคุณค่าและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย ว่าสามารถนำมาใช้เสริมสร้างวิถีชีวิตของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขยั่งยืนได้ ประเทศไทยมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีผู้รู้ภูมิ

ปัญญามากมายกระจายทุกพื้นที่ คนไทยมีฝีมือมีความประณีตละเอียดอ่อนในงานศิลปะ ซึ่งถือเป็นจุดแข็งและโอกาสที่จะให้บุคคลเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ร่วมดูแล อนุรักษ์ วัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์จากวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย

๓.๕.๒ ประเทศไทยมีนโยบายและแผนพัฒนาชาติ สนับสนุนทั้งแผนบริหารราชการแผ่นดิน แผนปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ แผนพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐

๓.๕.๓ ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี ระบบการค้าเสรีเปิดโอกาสให้ประเทศไทยมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความรู้และการสร้างสรรค์คุณค่า พัฒนาสินค้าและบริการบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทยที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เช่น การนวดแผนไทย สมุนไพรไทย อาหารไทย รวมถึงการพักผ่อนและท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไทย ฯลฯ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาต่อยอดด้วยเทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์คุณภาพและคุณค่าให้ผลิตภัณฑ์ในชุมชน

๓.๕.๔ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและโครงสร้างของการบริโภค การส่งออกของสินค้าและบริการของประเทศไทยในอนาคตขึ้นอยู่กับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของการบริโภคของสังคมโลก และการวางแผนอย่างถูกต้องในการพัฒนาและบริการให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศต่างๆ ประเทศพัฒนาแล้วที่เป็นคู่ค้าสำคัญส่วนใหญ่กำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีแนวโน้มต้องการสินค้าและบริการเฉพาะด้านมากขึ้น เช่น การดูแลสุขภาพ การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน และการรักษาพยาบาล จึงเป็นโอกาสที่ประเทศไทยจะพัฒนาสินค้าและบริการเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น การแพทย์แผนไทย สมุนไพรไทย รวมถึงการพักผ่อนและท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งประเทศไทยมีศักยภาพทั้งด้านสถานที่และบุคลากร

๓.๕.๕ ความร่วมมือระหว่างประเทศที่เข้มแข็ง กระแสการพัฒนาที่ยั่งยืนและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและการสื่อสาร เป็นความร่วมมือทั้งในระดับภูมิภาคและอนุภูมิภาคเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและวิชาการ เกิดสัมพันธภาพที่ดีที่ก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนา และการบริหารจัดการด้านต่างๆ ในระดับนานาชาติ

๓.๕.๖ กระแสโลกที่เน้นการพัฒนาที่ยั่งยืนบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลดีต่อประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีโอกาสใช้ประโยชน์เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่นำไปสู่ความยั่งยืนรองรับความต้องการสินค้าและบริการด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวัตถุดิบจากธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น และยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ในระดับรากหญ้าให้เชื่อมโยงสู่เวทีโลก

๓.๕.๗ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร จะช่วยสร้างโอกาสการตลาด และการเรียนรู้ให้กับผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและเจ้าของภูมิปัญญาใน

การพัฒนาและเพิ่มศักยภาพการดำเนินงาน รวมถึงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์สินค้าบริการ และงานด้านศิลปวัฒนธรรมสู่โลกภายนอกได้อย่างรวดเร็ว

๒.๓.๖ แนวทางพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม

เพื่อให้มีการนำทุนทางวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นการเสริมสร้างทุนทางสังคม จึงกำหนดแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรม ดังนี้

๓.๖.๑ การฟื้นฟู ถอดคุณค่า พัฒนา และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาอย่างเป็นระบบ โดย

๑) ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย พัฒนาและสร้างนวัตกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งที่อยู่ในวิถีชุมชนให้ออกมาอย่างเป็นระบบ

๒) พัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญากับนโยบายหรือโครงการสำคัญของประเทศ

๓) ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศในการเชื่อมต่อภูมิปัญญา

๔) สนับสนุนกระบวนการขยายผลนำภูมิปัญญาไปใช้ในทางปฏิบัติและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

๕) ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจของชาวบ้านที่เกิดจากใช้ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็งและพัฒนาไปสู่เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน

๖) ส่งเสริมคุณภาพ มาตรฐาน และสร้างผลิตภัณฑ์ให้มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและความต้องการของตลาด

๗) ให้มีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ วิธีการ ขั้นตอนการจดทะเบียนลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตรทางปัญญาแก่ชุมชนอย่างกว้างขวาง

๘) สร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีกับนานาประเทศ

๓.๖.๒ การจัดการองค์ความรู้และสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดย

๑) สร้างและพัฒนาแหล่งและกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ง่าย โดยสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ ห้องสมุด อุทยานแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ที่มีชีวิตชีวา เป็นต้น

๒) จัดทำฐานข้อมูล แผนที่นำทางหรือทำเนียบทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ให้มีความชัดเจน ถูกต้อง ครบถ้วนที่สามารถเข้าถึงและนำไปใช้ประโยชน์ได้สะดวก

๓) จัดให้มีหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษาในสถานศึกษาทุกระดับทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

๔) ส่งเสริมการเสริมสร้างค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์แก่ประชาชนโดยให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมและจารีตประเพณีที่ดีงามอย่างเป็นระบบ

๕) รมรรงค์พื้นฟูระบบคุณค่า ค่านิยม และความเชื่อที่ตึงงามให้มีความเข้มแข็งในสังคมไทย เช่น การประหยัดคอดออม การกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ความสามัคคี ฯลฯ

๖) ส่งเสริมให้มีการใช้วัฒนธรรมของชุมชนมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การใช้ภาษาถิ่น การลงแขก การเคารพผิ่ปู้ตา การจัดการแหล่งน้ำผ่านระบบเหมืองฝาย ประเพณี สืบชะตาป่าและลุ่มน้ำ ฯลฯ

๗) ฟื้นฟู อนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี เอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ความเป็นไทยที่เป็นมรดกและมีคุณค่าของ ท้องถิ่นและชาติอย่างเป็นระบบ

๘) ใช้สื่อสารมวลชนและเทคโนโลยีสารสนเทศทุกรูปแบบที่มีอยู่ในการเผยแพร่ข่าวสาร และความรู้ด้านวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง

๙) ปรับสถาบันและกลไกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อนุรักษ์ ฟื้นฟู ต่อยอดวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาให้มีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการมากขึ้น

๑๐) รมรรงค์ ประชาสัมพันธ์สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคมในการพัฒนา และแผ่ระวังทางวัฒนธรรมของชาติ

๑๑) ส่งเสริมงานวิจัยและพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมอย่างบูรณาการและให้มีการนำ ผลการวิจัยไปเผยแพร่และใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง

๓.๖.๓ การเสริมสร้างระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและเอื้ออำนวยต่อการ ขับเคลื่อนทุนทางวัฒนธรรม โดย

๑) ระดมพลังทุกภาคส่วนในรูปแบบต่างๆ เพื่อพัฒนางานวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น การนำ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์ การลงทุนทางวัฒนธรรม ฯลฯ

๒) กระจายอำนาจ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการ ดำเนินงานวัฒนธรรมของตนเอง

๓) ปรับแก้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้าง การมีส่วนร่วม ในการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม

๔) สนับสนุนสภาวัฒนธรรมทั้งในระดับจังหวัด และระดับภูมิภาคให้เข้ามามีบทบาทหลัก ในการเป็นศูนย์กลางด้านการติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม การดำเนินงานด้าน การแผ่ระวังทางวัฒนธรรม เป็นต้น

สรุปได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มืมูลค่าและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคม ดังที่กล่าว มาแล้ว แต่ทุนทางวัฒนธรรมหลายเรื่องมีความเป็นนามธรรมสูง เช่นวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพล วัตร (Dynamic) สามารถเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดข้ามสังคม กลุ่มคน สถานที่ และเวลาได้ตลอด การนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมประเทศต้องมีการบริหารจัดการที่ดี และตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การสร้างความสมดุลและความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเลื่อนไหลหรือการกระจายทางวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดการการผสมผสานทางวัฒนธรรม การปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักถึงวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนและของท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเร่งด่วนที่จะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม และทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุม ใฝ่ระวังทางวัฒนธรรมปลูกฝังและส่งเสริมให้มีให้เกิดขึ้น เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดีงามเพื่อสืบสานและพัฒนาต่อเนื่องสืบไป

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน

๒.๔.๑ ความหมายของความเข้มแข็งของชุมชน

การให้นิยามความหมายของ “ความเข้มแข็งของชุมชน” มีบริบทที่แตกต่างกันกล่าวคือ หากมองจากประสบการณ์การพัฒนาของนักพัฒนาเอกชนหรือนักวิชาการสายพัฒนาชุมชน จะเห็นได้ว่าการพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จจนสามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้นั้น ล้วนมีเงื่อนไขหรือตัวแปรที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบความซับซ้อนของปัจจัยต่าง ๆ อยู่อย่างหลากหลาย อาทิ สภาพชุมชน การจัดการจัดการของสมาชิกของชุมชน เครือข่าย ผู้นำ การเรียนรู้ของชุมชน หรือการมีส่วนร่วมภายในชุมชน จิตสำนึกร่วมกันของสมาชิกชุมชน ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเอง โครงสร้างอำนาจรัฐ รวมถึงระบบกลไกของเศรษฐกิจและสังคมที่มีอิทธิพลต่อชุมชนนั้นอีกด้วย ดังนั้น ด้วยบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกันกระบวนการพัฒนาให้ชุมชนหนึ่งเข้มแข็งภายในบริบทหนึ่งอาจไม่สามารถนำกระบวนการพัฒนาดังกล่าวไปใช้กับชุมชนอื่น ๆ ได้แม้จะมีสภาพบริบทที่ใกล้เคียงกันก็ตาม ถึงกระนั้นหากกระบวนการพัฒนาดังกล่าวมีระบบ ขั้นตอน กระบวนการที่ชัดเจน เข้มข้น และหวังผลได้ นักพัฒนาชุมชนสามารถนำกระบวนการดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ให้มีความเข้มแข็งภายใต้กระบวนการดังกล่าวได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความสามารถของนักพัฒนานั้นเอง^{๒๙}

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่คนมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน เศรษฐกิจมั่นคง สิ่งแวดล้อมยั่งยืน อันเป็นผลลัพธ์จากสภาวะพื้นฐานนับตั้งแต่วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อการรวม

^{๒๙} พีรพัฒน์ พันศิริ, เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การพัฒนาองค์กรชุมชน, (นครปฐม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑.

พลังชุมชนในการร่วมกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและวิถีทางการดำรงชีวิตของท้องถิ่น^{๓๐} ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นชุมชนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีความเอื้ออาทร มีกิจกรรมสื่อสารและมีการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมร่วมกันอย่างชัดเจนและมีคุณภาพ นอกจากนี้ ยังได้เสนอกลวิธีในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน คือ การจัดเวทีประชาคมอันเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันในทุกรูปแบบ^{๓๑} ความเข้มแข็งของชุมชน คือ การให้ความสำคัญต่อประชาชนจำนวนหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกันหรือมีการรวมกลุ่มกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพมีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ อันส่งผลให้ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ พึ่งพากันเองได้อย่างยั่งยืนและสมศักดิ์ศรีในสังคมโลก โดยคำว่าพึ่งเองได้รวมถึงความเป็นตัวของตัวเองความเป็นอิสระ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความพอเพียงทางเศรษฐกิจในระดับสูง มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเสมอภาคและมีลักษณะของความร่วมมือนี โดยหัวใจของความเข้มแข็งอยู่ที่กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน โดยเริ่มจากรวมคนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียนและร่วมรับผลจากการกระทำ^{๓๒}

ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ของเมืองและชนบทรวมกันเป็นองค์กรชุมชนมีการเรียนรู้ การจัดการ และแก้ไขปัญหาพร้อมกันของคนในชุมชน แล้วจึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ ซึ่งการให้ความสำคัญต่อกลไกของการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือองค์กรชุมชนนั้นทำให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม และการมีวัฒนธรรมของชุมชนเป็นพื้นฐานที่เกิดจากการบูรณาการภูมิปัญญาเข้ากับความรู้สมัยใหม่ประกอบกับการมีผู้นำที่มีความรู้ความสามารถและการสะสมทุนหรือมีสวัสดิการชุมชนที่เอื้อประโยชน์แก่ชาวบ้าน รวมทั้งมีความตระหนักถึงความเป็นเจ้าของชุมชนของตนเอง^{๓๓} ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง ลักษณะของสังคมใด ๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นปึกแผ่นและยั่งยืน คือเป็นชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่นแน่นแฟ้น มีขีดความสามารถพึ่งตนเองได้ มีความสามารถควบคุมจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ และเป็นชุมชนที่พัฒนาขีดความสามารถของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยภูมิ

^{๓๐} ดวงแก้ว จันทร์สระแก้ว และวิชญา ปาณบุญฉิ่ง, “ชุมชนเข้มแข็งชุมชนแห่งการเรียนรู้ : ข้อคิดและความเคลื่อนไหวจากชุดโครงการวิจัยการศึกษาชุมชน”, วารสารประชาคมวิจัย, (๒๕๔๑) : ๑๑-๑๒.

^{๓๑} ชำนาญ วัฒนศิริ. “ความเข้มแข็งของชุมชนและประชาคม”, วารสารพัฒนาชุมชน. ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๑๒ (๒๕๔๒) : ๑๘.

^{๓๒} ประเวศ วะสี, เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๔), หน้า ๗.

^{๓๓} วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล, “ชุมชนเข้มแข็ง : รากฐานการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน” วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑๖ (๒๕๔๔) : ๑๙.

ปัญญาวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นเป็นปัจจัยในการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนตลอดไป^{๓๔} ซึ่งคนในชุมชนสามารถคิด ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินการ แก้ไขปัญหาติดตามประเมินผลได้ด้วยตนเอง และเป็นชุมชนที่พึ่งตนเองได้ อันส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง คือ มีความสามารถพึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต ตลอดถึงการมีจิตสำนึกสาธารณะ รวมทั้งการมีวิสัยทัศน์ของชุมชน และการมีความรักและห่วงใยชุมชนของตนเอง^{๓๕}

สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ โดยจะเรียกชุมชนนี้ว่า กลุ่ม ชุมชน สหกรณ์ บริษัท องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายหรืออื่น ๆ ที่มีความหมายแสดงถึงการร่วมมือช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคมด้วย

๒.๔.๒ ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชน

ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนว่าเป็นชุมชนมีสภาพรวมกันเป็นปึกแผ่น โดยสมาชิกของชุมชนมีศักยภาพ มีการพึ่งพาอาศัยและร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งของส่วนตัวและส่วนรวมทั้งในด้านอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม การพัฒนาชุมชน ร่วมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน มีความรู้สึกผูกพัน รักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้มีความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับสูง โดยมีทุน แรงงานทรัพยากร แม้จะมีการพึ่งพารายานอกแต่ชุมชนก็มีอำนาจในการจัดสรรเลือกสรร ตัดสินใจ ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษา การกินอยู่ ประเพณี การรักษาพยาบาล เป็นชุมชนสามารถควบคุมและจัดการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาจจะอาศัยอำนาจความรู้และกลไกภายในของชุมชนเป็นหลักไม่ว่าเรื่องปัญหาทางเศรษฐกิจสังคม หรือวัฒนธรรม และเป็นชุมชนที่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้สร้างภูมิปัญญาของตนเองให้ด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การบริหาร การจัดการ การปกครอง และความสามารถที่จะพัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง^{๓๖}

ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนมีคุณสมบัติ ๘ มิติ ดังนี้

๑. สามารถพึ่งตนเองได้โดยสามารถปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป และสามารถปรับตัวแก้ปัญหาได้อย่างต่อเนื่อง

^{๓๔} สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, **อบต.ในอุดมคติ**, (ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา, ๒๕๔๓), หน้า ๓๓.

^{๓๕} ปรีดี โชติช่วง. รายงานผลการศึกษา เรื่อง การประเมินคุณภาพและแนวทางการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต, (กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๒.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

๒. เป็นชุมชนที่สามารถเรียนรู้ถ่ายทอดประสบการณ์และปรับตัวจนสามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

๓. ชุมชนสามารถดำเนินหรือจัดการตนเองได้ โดยไม่ต้องรอหรืออาศัยออกนอกชุมชน สามารถคิดสามารถวางแผน หรือกำหนดการดำเนินการหรือจัดการชีวิตของชุมชนโดยคนในชุมชนและเพื่อชุมชนได้

๔. เป็นชุมชนที่อยู่ในระดับพออยู่พอกินอย่างพอเพียงที่สามารถผลิตเองได้ มีเทคโนโลยีเป็นของตนเอง และสามารถใช้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

๕. มีวัฒนธรรมเป็นรากฐานของชุมชน คือ เป็นทุนของชุมชนในกระบวนการการผลิตเพื่อความอยู่รอดและดำรงอยู่ของชุมชน โดยมีสถาบันทางสังคมเป็นผู้ผลิตซ้ำหรือดำเนินการตามหน้าที่คือวัดและโรงเรียน และครอบครัวในชุมชนนั่นเอง

๖. มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับรัฐและชุมชนอื่นโดยชุมชนต้องมีอำนาจในการต่อรองและต่อต้านหรือคัดค้านอิทธิพล อำนาจนอกชุมชน ทั้งนี้เพื่อสามารถรักษาผลประโยชน์หรือวัตถุประสงค์ร่วมกันของชุมชนไว้

๗. ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน อย่างมีจิตสำนึกร่วมกันไม่แปลกแยกเป็นการมีส่วนร่วมที่ยืนบนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนอันเป็นรากแก้วที่หยั่งรากลึกหรือเป็นสายโลหิตหล่อเลี้ยงชุมชนและเป็นสายใยที่ยืดหยุ่นให้ชุมชนดำรงอยู่ได้

๘. มีทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติและคน (ที่มีคุณภาพ) สามารถจัดการกับทรัพยากรได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ คือ มีอำนาจ มีสิทธิในการเข้าถึงและใช้ได้ และต้องมีกระบวนการจัดการอย่างมีทักษะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ได้รับการถ่ายทอดสะสมกันมาเป็นเวลายาวนานในเชิงของภูมิปัญญาท้องถิ่น^{๓๗}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์^{๓๗} ได้แบ่ง ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชน มี ๔ ประการ คือ

๑. เป็นชุมชนเรียนรู้ (Learning Organization) คือ สมาชิกของชุมชนนั่นเองเรียนรู้ หากเป็นสมาชิกกลุ่มใหญ่หรือสมาชิกทั้งหมดของชุมชนช่วยกันเรียนรู้ (ทั้งเรียนและรู้) หมายความว่า ชุมชนพัฒนาจะต้องตื่นตัวอยู่ตลอดเวลาต่อความเป็นไปของโลก รู้ข่าวคราวทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ รวมทั้งการเพิ่มพูนความรู้บางด้านที่จำเป็น เช่น ด้านการอาชีพ ด้านการเมืองการปกครองให้กับชุมชนอย่างครอบคลุมและลึก

^{๓๗} สุรวุฒิ ปัดไธสง, องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, (นครนายก : โครงการพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒), หน้า ๒-๓.

๒. เป็นชุมชนที่รู้จักจัดการตัวเอง (Community Management) คือ เป็นชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการตนเองได้ การจัดการ (Management) ประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ ๔ ประการ คือ

๒.๑ การวางแผน (Planning) คือ ชุมชนจะต้องมีโครงการ (Project) หรือแผน (Plan) ของชุมชน ในโครงการหรือแผนจะต้องระบุว่าชุมชนจะอย่างไร (What) ใครจะทำ (Who) ทำที่ไหน (When) และทำอย่างไร (How)

๒.๒ การจัดกระบวนการ (Organizing) คือ การเตรียมการเพื่อดำเนินการตามการวางแผนโดยการเตรียมคน เตรียมวัสดุ เตรียมเงิน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนจะต้องมีการวางแผนว่าใครจะทำอะไรตอนไหน มีการฝึกทักษะที่จำเป็นและนัดหมายการลงมือทำไว้เรียบร้อย

๒.๓ ลงมือดำเนินการตามแผน (Implementing) คือ การเอาแผนหรือโครงการมาวางแล้วปฏิบัติตามขั้นตอนจนกว่าจะเสร็จงาน

๒.๔ การประเมินผล (Evaluating) เมื่อการดำเนินงานเริ่มขึ้นแล้วสิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการดำเนินงานตามแผน คือ การตามงาน (Monitoring) เพื่อให้แน่ใจว่างานเริ่มและดำเนินตามเป้าหมาย มีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ แก้ปัญหาอุปสรรค สนับสนุนส่วนที่ดำเนินไปด้วยแล้วให้ดีขึ้น และตอนท้ายเมื่องานเสร็จแล้วจะต้องมีการประเมินผลงานอีกครั้งหนึ่งว่าได้มีการดำเนินงานครบถ้วนถูกต้องตามที่วางแผนไว้ สรุปปัญหาและแนวทางทั่วไป รวมทั้งบทเรียนได้มีการดำเนินงานครบถ้วนถูกต้องตามที่วางแผนไว้ สรุปปัญหาและแนวทางทั่วไป รวมทั้งบทเรียนที่ได้จากการทำงานโครงการนี้ มีข้อเสนอแนะและแนวการใช้ประโยชน์จากผลสำเร็จอันนี้ร่วมกัน

๓. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) การมีจิตวิญญาณของชุมชนอาจแสดงได้หลายอย่าง เช่น การมีสมาชิกที่มีความผูกพันรักดีกับชุมชน เสียสละทางานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน เสียสละทางานเพื่อชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนห่วงหาชุมชน มีสิ่งที่สมาชิกยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัด พระ สุสานตระกูลบรรพบุรุษ หรือชีวิตในวัยเยาว์ หรือผลประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคตในชุมชน สิ่งเหล่านี้หลายๆ อย่างรวมกันทำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนมีชีวิตอย่างหนึ่ง พร้อมทั้งจะเจริญเติบโตหรือเสื่อมสลายตามสภาพร่างกายและสิ่งแวดล้อม

๔. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (Peaceful) ในขณะที่คนพัฒนามีความสันติหรือสงบสุข คือ จิตสงบ เยือกเย็น ชุมชนมีสันติภาพ หมายถึง ภาพรวมของคนมีความสันติสุข ในขณะที่สันติสุขเป็นศูนย์รวมของคนมีคุณภาพและคุณธรรม ซึ่งสันติภาพเป็นศูนย์รวมความพยายามเรียนรู้ความสามารถในการจัดการและการมีชีวิตจิตใจหรือจิตวิญญาณ^{๓๘}

^{๓๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๑-๒๒.

สรุปได้ว่า ลักษณะของความเข้มแข็งของชุมชนคือ สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนในการที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง สมาชิกของชุมชนที่ร่วมกันจัดการปัญหาของตนเองและชุมชนสมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ซึ่งสมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วย การพัฒนาต่างๆ ด้านของชุมชนมุ่งการพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุกๆ คน และมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนมีการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด และมีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคการพัฒนา

๒.๔.๓ องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน

องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาแบบองค์รวมที่สามารถเชื่อมโยงในทุกมิติในชุมชน ประกอบไปด้วย ความน่าอยู่ที่ครอบคลุมทั้งด้านกายภาพ สภาพแวดล้อม มีความน่าอยู่ สังคมเข้มแข็ง คุณภาพชีวิต และวิถีชีวิตที่ดีมีความสุข มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ช่วยเกื้อกูลให้ชุมชนเข้มแข็ง มีการปรับใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาต่อยอดให้เกิดเทคโนโลยีที่เหมาะสมนำมาใช้ประโยชน์ของกับการผลิตและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง สมดุล มีภูมิคุ้มกัน สามารถเพิ่มรายได้และการมีงานทำด้วยการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ เชื่อมโยงสู่ตลาดภายในและภายนอกประเทศการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและพัฒนาเชื่อมโยงกันระหว่างเมือง และการมีระบบบริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ โปร่งใส เป็นธรรม ตรวจสอบได้ ประชาชนและภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๓๙}

โดยระบบที่เป็นองค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน คือ

๑. ระบบคุณค่า เป็นนามธรรมที่คอยกำกับกิจกรรมหรือกิจกรรมระบบอื่นๆ โดยมีคุณค่าและการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป้าหมายสำคัญ ระบบคุณค่าจะปรากฏอยู่ในกฎระเบียบต่างๆ ของสังคมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ของชุมชน

๒. ระบบการเรียนรู้ จะเป็นแกนกลางของกิจกรรมทุกระบบ เป็นการเรียนรู้ที่ต่อเชื่อมความรู้ โดยมีภูมิปัญญาเป็นแกนกลางเชื่อมร้อยความรู้ทุกส่วนเข้าด้วยกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน

๓. ระบบเกษตรกรรมที่ยั่งยืน เป็นการเกษตรที่คำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์โดยธรรมชาติ

^{๓๙} นิตยา กมลวาทนินสา และนิสวันต์ พิษณุดำรง, “ยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน”, วารสารเศรษฐกิจและสังคม, ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๙ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๕๖) : ๑๖.

๔. ระบบทุนชุมชน มีการสะสมทุนของชุมชนทั้งในด้านการระดม การบริหารจัดการ จัดการ หลักเกณฑ์ และกฎระเบียบ โดยมีเป้าหมายเพื่อตอบสนองปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกในชุมชน

๕. ระบบธุรกิจชุมชน มีการจัดการด้านการตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิตของตนเองมีระบบการจัดการด้านระบบการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชนต่อชุมชนและระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค

๖. ระบบอุตสาหกรรมชุมชน เป็นระบบคู่กับระบบธุรกิจมีรากฐานจากระบบการพึ่งตนเองเดิมที่ครอบครัวเป็นผู้แปรรูปการผลิต เครื่องมือ เครื่องใช้พื้นบ้านต่างๆ

๗. ระบบสิ่งแวดล้อม เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อวิถีชีวิตการจัดการทางกายภาพของชุมชนและสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เอื้อต่อการเจริญชีวิต

๘. ระบบสวัสดิการชุมชน มีกองทุนที่เกิดจากผลกำไรของกองทุนชุมชนต่างๆ มาจัดสรรเป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าทำศพ และอื่นๆ ที่เป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงในการใช้ชีวิตร่วมกันของชุมชน

๙. ระบบการรักษาสุขภาพของชุมชน เป็นการดูแลสุขภาพและตั้งอยู่บนฐานความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย

๑๐. ระบบจัดการชุมชนโดยชุมชนจะต้องมีการจัดการร่วม รวมทั้ง ๙ ระบบข้างต้นเพื่อพัฒนาให้เป็นสถาบันทางสังคมที่สมาชิกในชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้^{๕๐}

องค์ประกอบของความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย

๑. การมีอุดมการณ์ร่วม คือ การมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนร่วมกันและยอมรับในอุดมการณ์และทิศทางการพัฒนา ซึ่งจะเป็นสิ่งสำคัญในการยึดเหนี่ยวการรวมกลุ่มหรือองค์กรไว้

๒. มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยมีการจัดทำข้อตกลงในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาร่วมกัน

๓. การมีผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งเป็นความพยายามขององค์กรชุมชนในการสร้างผลประโยชน์และกระจายผลประโยชน์ที่ได้รับจากการรวมตัวขององค์กรชุมชนโดยมีการกระจายอย่างเป็นธรรม

๔. ทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นส่วนสำคัญขององค์กรชุมชนโดยเฉพาะทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในด้านต่างๆ ทั้งในด้านความคิด ศิลธรรม การประกอบอาชีพ การพูด การประสานงานและผู้นำที่มีบารมี ผู้นำด้านต่างๆ เหล่านี้มีบทบาทและความสำคัญต่อองค์กรชุมชน

^{๕๐} วิจิต นันทสุวรรณ, แผนแม่บทชุมชน ใน รัววิกฤติเศรษฐกิจโลกปี ๒๐๐๐ เศรษฐกิจยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒), หน้า ๗๗-๘๐.

๕. สมาชิกทั้งที่เป็นสมาชิกในองค์กรชุมชนและชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เข้าร่วม แต่มีผลกระทบต่อองค์กรทั้งด้านความร่วมมือ ข้อพิพาทข้อวิจารณ์และผลประโยชน์ร่วมของชุมชน

๖. การบริหารจัดการถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญและชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยในด้านการบริหารจัดการมีรายละเอียดที่สำคัญคือ การตัดสินใจร่วม การจัดโครงสร้างองค์กรและบทบาทหน้าที่การกำหนดกฎ กติการ่วมกัน สถานที่ และทรัพยากรที่เป็นวัสดุ อุปกรณ์ การสื่อสารและการประสานงาน กระบวนการควบคุมตรวจสอบและประเมินผล

๗. กิจกรรม การมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องและมีประโยชน์ต่อองค์กร สมาชิก และชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนา

๘. ทรัพยากรที่เป็นทุนและงบประมาณ เช่น ทรัพยากรในด้านความรู้ ประสบการณ์เทคโนโลยี ทรัพยากรในด้านการระดมทุนและงบประมาณ และการประสานทุน จากทั้งภายในและนอกชุมชน จากองค์ประกอบดังกล่าวทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เรียนรู้ รู้จักการจัดการกับตนเอง มีจิตวิญญาณ และมีสันติภาพในชุมชน^{๔๑}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการจัดการบริหารกลุ่มที่ดี มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงหลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

๒.๔.๔ ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน

ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นดัชนีสะท้อนภาพของปรากฏการณ์ทางสังคมของชุมชน นับถึงความสามารถในการดำรงอยู่ของชุมชนอย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ร่อยคอยช่วยเหลือจากภายนอก คนในชุมชนมีความมั่นคง ปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความรักและห่วงแหนชุมชน รวมทั้งตระหนักถึงศักยภาพจุดอ่อนของชุมชน สามารถกำหนดเป้าหมายของชุมชนและยุทธศาสตร์เพื่อบรรลุเป้าหมายได้ พบว่า ดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนประกอบด้วยดัชนีย่อยที่สำคัญมี ๕ ประการ

๑. ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีความเป็นอิสระ (Autonomy) ที่จะกำหนดทางเลือกในการจัดการกับปัญหาและดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชนโดยไม่หวังการพึ่งพิงจากภายนอก การติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรทางสังคมนอก

^{๔๑} สัมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, *อบต.ในอุดมคติ*, หน้า ๓-๔.

ชุมชนเป็นไปอย่างเสมอภาคและมีอำนาจในการต่อรองเพื่อให้เป็นไปตามเจตจำนงของชุมชน ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) จำนวนกิจกรรม/โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของชุมชนที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของชุมชนโดยไม่ต้องพึ่งพิงจากภายนอก (๒) จำนวนกิจกรรม/โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมของชุมชนที่เกิดจากความสามารถของชุมชนในการสร้างความร่วมมือกับภายนอกชุมชน (๓) ประสิทธิภาพของความสำเร็จของชุมชนในการต่อรองหรือปฏิเสธข้อเสนอของกิจกรรมหรือโครงการที่ไม่เป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อชุมชน และ (๔) สัดส่วนของการบริโภคผลผลิตที่ผลิตได้ในชุมชนต่อการบริโภคทั้งหมด

๒. ความมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตในชุมชน หมายถึง สภาพการณ์ที่คนในชุมชนมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิตอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านสังคม การประกอบอาชีพทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกัน รู้จักมักคุ้นกันมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ไม่รู้ว่าเป็นคนแปลกหน้าต่อกัน (๒) สิ่งแวดล้อมอันเป็นสมบัติส่วนรวมของชุมชนไม่ถูกทำลาย ชุมชนมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรของชุมชนโดยปราศจากการใช้อิทธิพลที่ไม่เป็นธรรม (๓) มีระบบความช่วยเหลือที่เป็นหลักประกันให้คนในชุมชน (๔) มีอาหารบริโภคเพื่อการดำรงอยู่ (๕) สัดส่วนของครัวเรือนที่มีอยู่ย้ายถิ่นออกไปหางานนอกชุมชน (๖) จำนวนคนและสัตว์เลี้ยงในชุมชนที่เสียชีวิตหรือเจ็บป่วย เนื่องจากสภาพแวดล้อมเป็นพิษหรือสารพิษ และ (๗) จำนวนอาชญากรรมประเภทต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา

๓. การมีจิตสำนึกสาธารณะ หมายถึง การที่ชุมชนมีสมาชิกที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีการเสียสละทรัพย์สินและเวลาเพื่อร่วมในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ประเภทและจำนวนของกิจกรรมหรือโครงการที่คนในชุมชนร่วมมือกันสร้างขึ้นเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมอย่างเข้มข้น (๒) สัดส่วนของคนในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชน (๓) ประสิทธิภาพของความสำเร็จในการระดมทุนเพื่อนำมาใช้เพื่อประโยชน์ของชุมชน และ (๔) ประสิทธิภาพของการรวมกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชุมชนและคนในชุมชนกล้าแสดงความคิดเห็นเพื่อคัดค้านกิจกรรมเพื่อการกระทำที่จะเป็นผลเสียต่อชุมชนในการประชุม การชุมนุมเวทีสาธารณะ หรือเวทีประชาคม

๔. การมีวิสัยทัศน์ของชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความตระหนักในศักยภาพและจุดอ่อนของชุมชน มีความเข้าใจในปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ และสามารถกำหนดเป้าหมายและทิศทางของชุมชนได้ในอนาคต โดยสามารถวางยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ชุมชนมีการประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับสภาพการณ์ทั่วไปและปัญหาของชุมชน รวมทั้งกำหนดเป้าหมายในอนาคตและวางยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (๒) ชุมชนสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและมองเห็นแนวทางในการแก้ไขปัญหา (๓) ผู้นำชุมชน

สามารถระบุศักยภาพที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนของคนในชุมชนในด้านต่างๆ และ (๔) สามารถระบุเป้าหมายทั้งในระยะสั้นและระยะยาวของชุมชนได้

๕. ความรักและห่วงหาเหวนุชุมชน หมายถึง การที่คนในชุมชนมีความรัก ความผูกพันความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน รวมทั้งมีความภาคภูมิใจและตระหนักในศักดิ์ศรีของชุมชนมีการสืบสานภูมิปัญญาของชุมชนอย่างต่อเนื่อง คนในชุมชนพร้อมที่จะเสียสละปกป้องการกระทำใดๆ ที่เป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของชุมชน ดัชนีตัวชี้วัด ได้แก่ (๑) ชุมชนมีการสืบทอดตำนานหรือเรื่องราวของความเป็นมาของชุมชน คนในชุมชนบอกถึงที่มาแห่งตนหรือรากเหง้าของตนได้ (๒) มีภาพลักษณ์ตัวตนของความเป็นชุมชนสะท้อนถึงสำนึกร่วมของความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน (๓) คนในชุมชนมีความรักและผูกพันกับชุมชนว่าบ้านเกิดเมืองนอนเป็นแผ่นดินแม่ (๔) ชุมชนตระหนักในศักดิ์ศรีและความภูมิใจในชุมชน รู้สึกว่าชุมชนของตนเองไม่ด้อยกว่าชุมชนอื่นๆ ซึ่งรวมถึงชุมชนเมือง และ (๕) ชุมชนมีความพอใจและภูมิใจในวิถีการดำรงชีวิตของตนเอง ไม่รู้สึกว่าตนเองด้อยกว่าผู้อื่น และความรู้สึกของคนในชุมชนว่าชุมชนของตนเองเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากชุมชนอื่นๆ^{๔๒}

ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นตัวบ่งชี้ที่สามารถอธิบายความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

๑. จำนวนประชากรที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกในชุมชนต่อประชากรทั้งหมด
๒. จำนวนครอบครัวที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถพึ่งพาตนเองได้ และเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือชุมชน
๓. จำนวนแผนงานโครงการ หรือกิจกรรมที่เป็นกิจกรรมสาธารณะ และเกิดการมีส่วนร่วมและริเริ่มโดยชุมชน
๔. การจัดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน เช่น การร่วมกิจกรรมสาธารณะ การกระจายข่าวสาร การร่วมตรวจสอบ และการติดตามประเมินผล
๕. จำนวนผู้นำตามธรรมชาติและจำนวนผู้นำที่มีความรู้ความสามารถต่อประชากร
๖. อัตราเพิ่มของจำนวนเงินออมของชุมชน
๗. จำนวนองค์กรธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของและอัตราการเพิ่มของรายได้จากธุรกิจ
๘. การกระจายสวัสดิการที่เป็นธรรมแก่ประชาชนทุกคนในชุมชนและอัตราการเพิ่มของสวัสดิการเพื่อคนในชุมชน

^{๔๒} สุรวุฒิ ปัดไธสง, องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน, หน้า ๑๑-๓๒.

๙. จำนวนการเป็นสมาชิกองค์กรภายนอกและความสามารถในการประสานงาน พัฒนากับภายนอกชุมชน

๑๐. อัตราการเพิ่มขึ้นหรือลดลง รวมทั้งคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชน
ดูแล

๑๑. การเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ
ของคนในชุมชน

๑๒. ความสามารถของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้ง^{๔๓}

ดัชนีตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนในการสร้างเศรษฐกิจพึ่งตนเองของชุมชน มีตัวชี้วัด
ของชุมชน ดังนี้

๑. ชุมชนที่มีผู้นำที่มีความสามารถเป็นผู้นำธรรมชาติไม่ใช่ผู้นำเชิงอำนาจ จัดสรร
เฉพาะผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวก มีผู้นำที่หลากหลายและแบ่งบทบาทกันทำงาน

๒. ชุมชนมีสมาชิกที่มีส่วนกันทำกิจกรรมไม่ใช่รอรับแต่ผลประโยชน์ แต่ได้ร่วมคิด
ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติร่วมสรุปทเรียน จากนั้นจึงร่วมรับผลประโยชน์เป็นขั้นตอน
สุดท้าย และหมุนกลับไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนสลับสับเปลี่ยนเป็นวงจรการพัฒนาที่ต่อเนื่อง

๓. ชุมชนมีการออมทรัพย์หรือกองทุนของตนเองในการสร้างรากฐานพึ่งตนเอง
ทางเศรษฐกิจและเชื่อมโยงกับทรัพยากรจากภายนอกการระดมทุนนี้สามารถช่วยเหลือสวัสดิการ
ชุมชนได้ ตั้งแต่เกิด อยู่ เจ็บ แก่ และตายได้อย่างมีศักดิ์ศรี รวมทั้งสามารถทำธุรกิจชุมชนที่มีชาวบ้าน
เป็นเจ้าของร่วมกันได้

๔. ชุมชนมีกิจกรรมที่ดำเนินร่วมกันอย่างสอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น
กิจกรรมที่มีรากฐานของการพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจชุมชน

๕. ชุมชนมีการบริหารแบบธรรมาภิบาล คือ มีคุณธรรม มีนิติธรรม มีความ
โปร่งใส เปิดเผยข้อมูลการใช้จ่ายงบประมาณ บัญชีรายรับ รายจ่าย การจัดทำแผนโครงการต่างๆ มี
ความรับผิดชอบร่วมกัน มีส่วนร่วมของผู้นำ และสมาชิกชุมชนมีความคุ้มค่าในการใช้จ่ายเงินทุนกับ
กิจกรรมที่ดำเนินการและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาได้หรือสร้างสรรค์พลังชุมชนให้เข้มแข็ง

๖. ชุมชนมีความเป็นประชาคมที่มีความร่วมมือระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ใน
ชุมชนและผู้นำธรรมชาติมีการรวมกลุ่มกับเกิดเวทีระดมสมองด้วยความรักสมานฉันท์ใช้ปัญญาร่วมกัน
อย่างเท่าเทียม มีการเรียนรู้ สรุปผลการงานเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอและสื่อสารข้อมูลอย่าง
ทั่วถึง^{๔๔}

^{๔๓} ธีรพงษ์ แก้วหาญ, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ประชาคม ประชาสังคม, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๖-๑๒๕.

^{๔๔} สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ, อบต.ในอุดมคติ, หน้า ๕.

สรุปได้ว่า โดยตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ประชาชนมีอยู่ มีกินอย่างพอเพียง สามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ประชาชนในชุมชนต้องมีความสามัคคีกัน ไม่มีความขัดแย้ง อิจฉาริษยากัน ประชาชนต้องมีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรของประชาชน สมาชิกในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนความคิดโดยการพูดคุยและการประชุม สมาชิกในชุมชนต้องมีความซื่อสัตย์ มีคุณธรรม ไม่เอาใจเอาเปรียบผู้อื่น ชุมชนมีการยกย่องคนที่ทำงานดี และชุมชนมีการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เช่น คนพิการคนชรา และเด็ก

๒.๔.๕ การประยุกต์ใช้แนวคิดความเข้มแข็งของชุมชน

ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งเนื่องจากการยกระดับความสามารถในการคิด วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ หาทางเลือกของการแก้ปัญหา การตัดสินใจทางเลือกในการแก้ปัญหาและสรุปบทเรียน เพื่อยกระดับสติปัญญาให้สูงขึ้น กระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องการปลูกจิตสำนึกของคนในการมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง และเรื่องของการพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการกับปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง^{๔๕} ซึ่งการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนว่าเป็นเรื่องเดียวกับการเสริมสร้างชีวิตสาธารณะ คือ เป็นการแสวงหาวิธีการต่างๆ ที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การค้นหากิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ความสัมพันธ์ของผู้คนกลายมาเป็นความสัมพันธ์เชิงสาธารณะ มีการพบปะและแก้ไขปัญหาร่วมกัน ประการสำคัญ คือ กิจกรรมต่างๆ นั้นจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์เชิงสาธารณะ โดยมีหลัก ๔ ประการ คือ ๑) การกำหนดประเด็นปัญหา ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ค้นหาปัญหาที่มุ่งประโยชน์ของส่วนรวมถือเป็นขั้นแรกที่น่าชาวบ้านไปสู่การร่วมรับรู้และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน ๒) การสร้างทางเลือกให้กับชุมชนโดยผ่านกระบวนการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ คือ ต่างคนเป็นพลเมืองเหมือนกันกระบวนการตัดสินใจสามารถเชื่อมโยงกับการปฏิบัติ สร้างสำนึกที่ดีของคน มีเวทีการเรียนรู้ประสบการณ์ของผู้อื่น และเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ๓) การดำเนินกิจกรรมสาธารณะจะเป็นกิจกรรมที่รวมพลังของชาวบ้าน มีความหลากหลาย การมีเป้าหมายที่ร่วมกันได้ และเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากที่เป็นผลมาจากการสนทนาแบบพินิจพิเคราะห์ ก่อให้เกิดการรวมพลังที่ก่อให้เกิดความเข้มแข็งให้แก่กันและกัน และ ๔) การประเมินผลกิจกรรมโดยสาธารณะเป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการในชุมชน

^{๔๕} สีลาภรณ์ นาคทรพรพ, แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องชีวิตคุณภาพชีวิตและสังคมระดับกลุ่ม/ชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๐๗.

เป็นผู้ตัดสินถึงประโยชน์และคุณค่าที่แท้จริงของชุมชน รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ประเมิน และปรับเปลี่ยนกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง^{๔๖}

นอกจากนี้ คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ ได้กล่าวถึง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไว้ดังนี้ ๑) การส่งเสริมศักยภาพกรรมการหมู่บ้านในการเป็นแกนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกของประชาชน กลุ่ม/องค์กรให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤติการเพิ่มขีดความสามารถของผู้นำหมู่บ้านในการวิเคราะห์สถานการณ์ การจัดทำแผนปฏิบัติการและการดำเนินงานตามแผน การจัดเวที การมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชน ชาวบ้าน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ผลกระทบของวิกฤติที่มีต่อชุมชน วางแผน แก้ไขปัญหา ติดตาม การปฏิบัติตามแผนและประเมินตามผลการปฏิบัติงานร่วมกัน และส่งเสริมเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการทำแผนร่วมกัน ๒) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในตำบล โดยการพัฒนาทัศนคติขององค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบลให้ยอมรับและสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ปัญหาวิกฤติการเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบลในการบริหารจัดการในกระบวนการแก้ปัญหาผลกระทบของวิกฤติและส่งเสริมบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล สภาตำบลในการสนับสนุนกรรมการหมู่บ้านจัดเวทีการแลกเปลี่ยน และ ๓) การสนับสนุนการส่งเสริมศักยภาพของกรรมการหมู่บ้านและองค์การบริหารส่วนตำบล โดยการจัดตั้งกลุ่มแกนนำระดับตำบลให้สนับสนุนการบริหารจัดการพัฒนาและวิชาการให้แก่หมู่บ้าน การสร้างและพัฒนาเครือข่ายระหว่างกรรมการหมู่บ้านองค์การบริหารส่วนตำบล/สภาตำบลให้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการสนับสนุนศูนย์ข้อมูลของกรรมการพัฒนาชุมชนในการให้ข้อมูลแก่หมู่บ้านในการจัดทำแผน^{๔๗}

สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชน มีแนวทางการพัฒนาในการบริหารจัดการกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ด้วยการส่งเสริมการรวมตัวเรียนรู้ร่วม คิดร่วม ทดลองปฏิบัติจริง รวมทั้งการเสริมหนุนกลุ่มที่มีการรวมตัวอยู่แล้วให้เข้มแข็งเน้นศักยภาพความพร้อมของชุมชน เชื่อมโยงกับการทำมาหาเลี้ยงชีพตั้งแต่ระดับปัจเจกระดับครอบครัวจนถึงระดับชุมชน คำนึงถึงความพอประมาณและความพออยู่พอกินเป็นลำดับแรกก่อนที่จะเชื่อมต่อกับชุมชนและสังคมภายนอก

^{๔๖} ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙๑-๑๙๒.

^{๔๗} คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ, การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติฉบับชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๕๖-๕๗.

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เขมภัทท์ เย็นเปี่ยม และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เขตปฏิรูปที่ดิน ผลการวิจัยพบว่า ๑) บริบทของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง คือ การได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนด้านสินเชื่อและด้านวิชาการจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง แต่วิสาหกิจชุมชนในนิคมฯ ที่ประสบความสำเร็จมีรูปแบบการจัดการที่ดี ขณะที่วิสาหกิจชุมชนในนิคมฯ ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ขาดรูปแบบการจัดการที่ดีและลักษณะการดำเนินงานพบปัญหาอุปสรรคหลายประการ โดยเฉพาะเรื่องการตลาด ๒) การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เขตปฏิรูปที่ดิน ทั้งในนิคมฯ ที่ประสบความสำเร็จและยังไม่ประสบความสำเร็จ ได้รับการพัฒนาด้วยวิธีการฝึกอบรม ทั้งการฝึกอบรมในโรงงาน และการฝึกอบรมนอกงาน การเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ ๓) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมฯ ที่ประสบความสำเร็จ คือสภาพทางพื้นที่อุดมสมบูรณ์ การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ประธานวิสาหกิจชุมชนหรือผู้นำกลุ่ม ระบบการจัดการที่ดี และพฤติกรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน นำสินเชื่อไปใช้ตรงตามวัตถุประสงค์ ส่วนวิสาหกิจชุมชนในนิคมฯ ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ คือ สภาพพื้นที่ที่มีความแห้งแล้ง การส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องขาดความต่อเนื่อง การเข้ามาสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ ยังมีน้อย ขาดระบบการจัดการที่ดี การสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนและการจัดเวทีการเรียนรู้ยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด และพฤติกรรมของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนการนำสินเชื่อไปใช้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ ๔) แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เขตปฏิรูปที่ดิน คือ การฝึกอบรม การเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้การจัดการความรู้ การจัดเวทีการเรียนรู้ การศึกษาจากคนต้นแบบหรือวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ และการศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ๕) ปัจจัย/เงื่อนไข ที่ทำให้แนวทางการพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เขตปฏิรูปที่ดิน นำไปประยุกต์ได้จริง ได้แก่ การวิเคราะห์กิจกรรมวิสาหกิจให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ การส่งเสริมและสนับสนุนจากทั้งหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องและ

หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน/ผู้นำกลุ่ม และพฤติกรรมของสมาชิกที่เมื่อกู้ยืมเงินไปแล้วจะต้องไม่นำเอาเงินที่กู้ยืมไปใช้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของกองทุน^{๔๘}

ธนาวุฒิ พิมพิกิ และจันทนา ฤทธิสมบุรณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับความเป็นไปได้ในการประยุกต์หลักการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนทั้งโดยรวมและจำแนกตามลักษณะของกิจการอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด แนวปฏิบัติที่มีความเป็นไปได้สูง ได้แก่ การทำธุรกิจอย่างซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนรองลงมาได้แก่ การจัดการธุรกิจที่เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ ไม่ก่อหนี้เกินกำลัง และจัดการกิจการแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่มีความมั่นคงของธุรกิจในระยะยาว และหลักการไม่โลภมากจนเกินไป และไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก ๒) ระดับความเป็นไปได้ในการประยุกต์หลักการจัดการตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน จำแนกตามลักษณะของกิจการ ๔ ลักษณะ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ ๙๕ เมื่อทำการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของลักษณะกิจการต่าง ๆ เป็นรายคู่พบว่ากลุ่มที่ไม่แตกต่างกัน ได้แก่ กลุ่มเกษตรกรรมกับกลุ่มอุตสาหกรรม กลุ่มพาณิชย์กรรมกับกลุ่มบริการ ๓) ข้อเสนอแนะที่สำคัญในการประยุกต์แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน คือ การใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น เน้นการจ้างงาน ความประหยัด ซื่อสัตย์ และความสามัคคีปรองดองช่วยเหลือเกื้อกูลกัน^{๔๙}

นภัสรพี เทพคุ้มกัน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ๓ ห่วง คือ มีเหตุผลพอประมาณ และภูมิคุ้มกัน ผู้ประกอบการสามารถนำมาใช้ได้เหมาะสม แต่เกิดช่องว่างทางทฤษฎีของการนำไปใช้คือ ๒ เงื่อนไข ความรู้และคุณธรรม ในการศึกษานี้ได้ข้อค้นพบทางทฤษฎีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ใน SMEs คือ “ASE for SMEs” โมเดล กล่าวคือ ความรู้ที่จำเป็นในการบริหารธุรกิจ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะทำให้ผู้ประกอบการรอบคอบและไม่ประมาท แต่ต้องรอบรู้ในการบริหาร วิเคราะห์ข้อมูล สื่อสารกับพนักงาน และชุมชนสม่ำเสมอ ในการวางกลยุทธ์การบริหารในภาพใหญ่ควรเพิ่มเติมเรื่องการวางแผนตลาด และกลยุทธ์การตลาดดิจิทัล เพื่อเพิ่มช่องทางสู่ผู้บริโภคในต้นทุนที่ต่ำแต่ได้ผลสูง ควรสร้างนวัตกรรมอย่างสม่ำเสมอ

^{๔๘} เขมภัทท์ เย็นเปี่ยม และคณะ, “การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงเขตปฏิรูปที่ดิน”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯมหานคร : มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๔๙} ธนาวุฒิ พิมพิกิ และจันทนา ฤทธิสมบุรณ์, “การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, (จันทบุรี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, ๒๕๕๓), หน้า บทคัดย่อ.

และสิ่งสำคัญคือมีความซื่อสัตย์ มีความโปร่งใสในการบริหารจะทำให้พึ่งพาตนเองและได้แรงสนับสนุนจากชุมชนให้ธุรกิจอยู่รอดได้^{๕๐}

สุวกิจ ศรีปัดถา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ๑) ระดับความเป็นไปได้ในการประยุกต์หลักการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนทั้งโดยรวมและจำแนกตามลักษณะของกิจการอยู่ในระดับมาก แนวปฏิบัติที่เป็นไปได้สูง และควรปฏิบัติอย่างมาก คือต้องประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริตไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้เกี่ยวข้อง เช่น ลูกค้า แรงงาน และผู้ส่งสินค้าหรือวัตถุดิบ ๒) หลักการ เงื่อนไข และแนวปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์กับวิสาหกิจชุมชนได้ทุกประเภทและทุกลักษณะกิจการไม่แตกต่างกัน ๓) ข้อเสนอแนะที่สำคัญในการประยุกต์แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน คือ ต้องให้ผู้ประกอบการเรียนรู้ เข้าใจหลักการอย่างจริงจังและควรประกอบการโดยยึดหลักปฏิบัติคือต้องมีความรู้ ต้องมีคุณธรรมทำกิจการโดยมีเหตุผลพอประมาณและสามารถคุ้มกันตนเองได้ภูมิคุ้มกันเองได้ให้ยืนบนขาตนเองได้^{๕๑}

พิรมาลัย บุญธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทย ครั้งบ้านนาตาไฟ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพด้านคน พบว่า มีการสืบทอดกระบวนการทอผ้ามาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน มีการนำเสนอตนเองบนฐานของวิถีชีวิต มีการสร้างเครือข่ายทั้งในชุมชนและนอกชุมชน มีการพัฒนาความสามารถของช่างทออย่างครอบคลุม ถูกต้องและเหมาะสม ช่างทอมีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาสิ่งทอแห่งตน ประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกิดจากช่างมีวินัย อดทน ช่างสังเกต ละเอียด มีจิตใฝ่เรียนรู้ การส่งเสริมเยาวชนเป็นกลุ่มสำคัญที่เป็นผู้สืบสานภูมิปัญญาในปัจจุบันและในอนาคตได้ ศักยภาพด้านทุนพบว่ามี การนำทุนชุมชนเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและคุ้มทุน ในด้านการผลิต มีศูนย์การเรียนรู้การผลิตสิ่งทอในสถาบันการศึกษาในชุมชน เป็นวิสาหกิจชุมชนปลอดหนี้ สามารถนำทุนภูมิปัญญาสิ่งทอของเผ่าพันธุ์แห่งตนมาพัฒนาเป็นอาชีพและรายได้ มีการอนุรักษ์และเสริมสร้างทุนที่กำลังจะหมดไปจากชุมชน ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีการบริหารจัดการบนความพอเพียง เน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่เป็นองค์รวม หลักการทำงานกลุ่มต้องเสียสละ ไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่นเดือดร้อน เข้าใจและเข้าถึงกระบวนการทำงานอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง มีการบริหารจัดการที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

^{๕๐} นภัสรพี เทพคุ้มกัน, “การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย”, *ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุชนิพนธ์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๑} สุวกิจ ศรีปัดถา, “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน”, *รายงานการวิจัย*, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๙), หน้า บทคัดย่อ.

และสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการโดยมีการมอบหมายงานให้ถูกต้องและเหมาะสมกับความสามารถของช่างทอ การเปิดรับความคิดเห็นและความพึงพอใจของผู้บริโภคเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนา ผลการสังเคราะห์พบความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ คือการสืบทอดภูมิปัญญาสิ่งทอมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นสตรี การบริหารจัดการแบบองค์รวมที่โปร่งใสตรวจสอบได้ การนำทุนชุมชนมาเป็นทุนในการพัฒนาเครือข่ายการพัฒนา การนำเสนอตนเองบนฐานภูมิปัญญาและวิถีชีวิต การสร้างเสริมความเชื่อมั่นและสร้างความศรัทธาในภูมิปัญญาสิ่งทอ^{๕๒}

กนต์ อินทวงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการศึกษาประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปใช้กับทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับการศึกษา จะไม่ขึ้นกับปัจจัยพื้นฐานของธุรกิจ ได้แก่ ประเภทของธุรกิจวิสาหกิจชุมชน เงินลงทุนทางธุรกิจและระยะเวลาในการประกอบธุรกิจ ซึ่งส่วนใหญ่มีเป้าหมายในการประกอบธุรกิจเพื่อให้พอกินพอใช้ ถึงร้อยละ ๕๕.๑๗ สอดคล้องกับลักษณะที่สำคัญ ๗ ประการของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย โดยส่วนใหญ่เคยได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์ ถึงร้อยละ ๙๖.๕๕ การรับรู้ข่าวสารเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจพบว่า มีความเข้าใจในความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการธุรกิจแบบเศรษฐกิจพอเพียง จุดแข็ง ความคิดเห็นต่อการจัดการธุรกิจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ของผู้ประกอบการกลุ่มตัวอย่าง ๙ ประการ ส่วนใหญ่เกือบ ๑๐๐% ได้แก่ การใช้เทคโนโลยีให้มีความเหมาะสมกับธุรกิจโดยถูกต้องตามหลักวิชาการราคาถูกและจุดอ่อน ยังมีลักษณะด้านการจัดการเศรษฐกิจพอเพียงที่ไม่เห็นด้วยแต่เป็นส่วนน้อยโดยมีความคิดเห็นว่า การใช้เทคโนโลยีให้มีความเหมาะสมกับธุรกิจโดยถูกต้องตามหลักวิชาการและราคาถูกคิดแต่ปัญหายังมีลักษณะของความคิดเห็นว่าในหลักการจัดการเศรษฐกิจพอเพียง ยังไม่ครอบคลุมกับการจัดการธุรกิจ ซึ่งสิ่งนี้อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น^{๕๓}

^{๕๒} พิรมาลย์ บุญธรรม, “ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๓} กนต์ อินทวงศ์, “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน”, *รายงานการวิจัย*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

เสริมศรี สุทธิสงค์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการวิสาหกิจชุมชน กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ๑) การจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับมาก โดยมีการจัดการแบบพึ่งพาตนเองในระดับมาก การจัดการทุนชุมชนในระดับมาก และการจัดการเรียนรู้ของชุมชนในระดับมาก ๒) การดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ในระดับมาก โดยมีการดำเนินงานตามแนวทางของชุมชนพอประมาณในระดับมาก การดำเนินงานตามแนวทางของชุมชนมีเหตุผลในระดับมาก และการดำเนินงานตามแนวทางของชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดีในระดับมาก ๓) การจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการทุนชุมชน และการจัดการเรียนรู้ของชุมชนมีความสัมพันธ์กับชุมชนพอประมาณ พบว่า การจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชนพอประมาณของวิสาหกิจกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง การจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการทุนชุมชนและการจัดการเรียนรู้ของชุมชน มีความสัมพันธ์กับชุมชนมีเหตุผล พบว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง การจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการทุนชุมชนและการจัดการเรียนรู้ของชุมชน มีความสัมพันธ์กับชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดี^{๔๔} พบว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ๔) ตัวแบบชุมชนผู้ผลิตผ้าไหมที่มีการจัดการวิสาหกิจชุมชนในระดับสูงพร้อมกับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างยั่งยืน พบว่า ผลการวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ของตัวแบบการจัดการวิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการแบบพึ่งพาตนเอง การจัดการเรียนรู้ของชุมชนกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชนพอประมาณ พบว่าหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชนพอประมาณ ได้รับอิทธิพลทางตรงจากการจัดการวิสาหกิจชุมชน และได้รับอิทธิพลทางอ้อมจากการจัดการวิสาหกิจชุมชนด้านการจัดการแบบพึ่งพาตนเอง และการจัดการเรียนรู้ของชุมชน

วิทยา จันทร์แดง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ๑) นโยบายการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน ๒) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน ๓) รูปแบบใหม่

^{๔๔} เสริมศรี สุทธิสงค์, “ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, **ดุชนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

คั่นพบ คือ การบริหารจัดการชุมชน เข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ ๑) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคี สนับสนุน ๒) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทาง ในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ๓) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้านการฟื้นฟู ชุมชน แนวทางด้าน การปรับตัวของชุมชน และแนวทางการดำรงอยู่ของชุมชน^{๕๕}

อภิชัย พันธเสน และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง กับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม ผลการวิจัยพบว่า จากการประมวลพระราชดำริสามารถ ประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียง เข้ากับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมในเบื้องต้นได้ในกรณีต่อไปนี้ ๑. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นั่นคือ ใช้เทคโนโลยี ที่มีราคาไม่แพง แต่ถูกหลักวิชาการ ๒. มีขนาดการผลิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ ๓. ไม่โลภเกินไปและไม่เน้นกำไร ระยะสั้นเป็นหลัก ๔. เน้นความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาर्डเอาเปรียบ ผู้บริโภค และไม่เอาर्डเอาเปรียบแรงงาน หรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอาर्डเอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ ๕. เน้นการกระจาย ความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยน ผลผลิตได้ด้วย ๖. เน้นการ บริหารความเสี่ยงต่ำ (down side risk management) โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อกวนเงินขีดความสามารถในการจัดการ ๗. เน้นการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ และตลาดต่างประเทศเป็นหลัก ตามลำดับ ปัจจัยเหล่านี้จะช่วยให้วิสาหกิจ สามารถพัฒนาได้อย่างมั่นคงในระยะยาว^{๕๖}

นนทพัทธ์ พูลสวัสดิ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับ การจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า ระดับการ ประยุกต์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมใน จังหวัดปทุมธานีอยู่ในระดับมาก ซึ่งแยกตามรายด้าน ได้แก่ ด้านความพอประมาณด้านความมีเหตุผล ด้านการมีภูมิคุ้มกันที่ดีและด้านการมีคุณธรรม อยู่ในระดับมากส่วนด้านการมีความรู้มีการประยุกต์ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อศึกษาถึงผล การดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาด กลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานีพบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีผลการดำเนิน

^{๕๕} วิทยา จันทร์แดง, “การพัฒนาารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๖} อภิชัย พันธเสน และคณะ, “การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาด กลางและขนาดย่อม”, **รายงานการวิจัย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐), หน้า บทคัดย่อ.

ธุรกิจในระดับมากซึ่งแยกตามรายด้าน ได้แก่ ด้านทุนสิ่งแวดล้อมและด้านทุนกายภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านทุนมนุษย์และด้านทุนสังคมมีผลการดำเนินธุรกิจอยู่ในระดับปานกลางเมื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะองค์กร กับผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมพบว่า วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีประเภท ของกิจการต่างกันมีผลการดำเนินธุรกิจไม่แตกต่างกัน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีระยะเวลาดำเนินการ ต่างกันมีผลการดำเนินธุรกิจของวิสาหกิจแตกต่างกัน และพบว่า ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมที่มี ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่างกันมีผลการดำเนินธุรกิจแตกต่างกัน และการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงกับการจัดการธุรกิจมีความสัมพันธ์กับผลการดำเนินธุรกิจ^{๕๗}

ปิยะวัน เพชรหมี ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกมีวัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้การรับรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความหมายและความสัมพันธ์ ด้านองค์ประกอบ ด้านการนำไปปฏิบัติและด้านประโยชน์ พบว่าส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนรับรู้ด้านความหมายและความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและด้านประโยชน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านการลดรายจ่าย ด้านการเพิ่มรายได้ ด้านการประหยัด พฤติกรรมด้านการเรียนรู้ สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วประสบผลสัมฤทธิ์ระดับมาก ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประสบผลสัมฤทธิ์ปานกลาง และพฤติกรรมด้านสังคม ประสบผลสัมฤทธิ์ระดับมาก^{๕๘}

ชาญชัย สุขสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ ยังไม่ได้มีการจัดตั้งองค์กรที่แบ่งหน้าที่กันดำเนินการอย่างชัดเจน ไม่รู้จักการทำแผนธุรกิจ ไม่รู้จักการทำแผนการตลาด ขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป ไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน ทั้งกระบวนการผลิตวัตถุดิบ การบรรจุภัณฑ์ก็ยังไม่พัฒนาให้มีขีดความสามารถที่จะแข่งขันได้ ทางด้านช่องทางการจัดจำหน่ายพบว่ายังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะส่งร้านค้าประจำเท่านั้น ยังไม่มี

^{๕๗} นันทพัทธ์ พูลสวัสดิ์, “การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๑), หน้า บทคัดย่อ.

^{๕๘} ปิยะวัน เพชรหมี, “การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๒), หน้า บทคัดย่อ.

การพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายรูปแบบใหม่ๆ ที่ทำให้เข้าถึงผู้บริโภคได้ง่าย และสะดวก ทางด้านการส่งเสริมการจัดจำหน่ายก็ไม่มีกิจกรรมที่จะดึงดูดใจให้ผู้บริโภคได้รู้จักให้มากยิ่งขึ้น ทางด้านเศรษฐกิจและวิถีการดำเนินชีวิตพบว่า ธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความพออยู่พอกิน มีการหาช่องทางการจัดจำหน่าย จากงานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ชุมชนจะต้องร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการตลาด เริ่มตั้งแต่การจัดตั้งองค์กร การแบ่งงานกันทำตามความถนัด ชุมชนต้องร่วมกันคิดระดมสมองในการวางแผนการตลาด โดยเป็นการดำเนินการตลาดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการตลาดเพื่อสังคมด้วยการร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการตลาดตั้งแต่ การวิจัยการตลาด การค้นหาพฤติกรรมผู้บริโภคยุคปัจจุบัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่า และคุณประโยชน์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้บริโภค การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การมีตราสินค้าของกลุ่ม การตั้งราคาที่เหมาะสม การพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายที่ครอบคลุมทั่วถึงด้วยกำลังทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ การส่งเสริมการตลาดที่เน้นการประชาสัมพันธ์ด้วยความคิดสร้างสรรค์และประหยัด สำหรับการผลิตรองเน้นธรรมชาติให้มากที่สุด ลดการใช้สารเคมีหรือใช้สารเคมีเลยการผลิตต้องมีมาตรฐาน มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค การร่วมกันคิดหาทางลดต้นทุนให้ต่ำที่สุดในทุกขั้นตอนทั้งการผลิต และกิจกรรมการตลาด รวมถึงการที่สมาชิกกลุ่มธุรกิจชุมชนต้องมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับแนววิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วย โดยต้องลด ละ เลิก อบายมุขทั้งปวง เกษตรต้องไม่ก่อกวนหินสับ และหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ก็จะทำให้ธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน รูปแบบการจัดการการตลาดเพื่อการพึ่งพาตนเองนี้จะได้นำไปเผยแพร่แก่กลุ่มธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป^{๕๙}

ณัฐนันท์ หล้าคำ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ผลิตสิ่งทอผ้าลายเกล็ดเต่า (กลุ่มเพลงผ้า) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่ม มีการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ๕ ด้าน ดังนี้ มีการวางแผน โดย การประชุม ๑-๒ ครั้ง/เดือน มีการจัดองค์กร คือ มีโครงสร้างแบบแนวตั้ง มีการจัดคนเข้าทำงาน ตามหน้าที่ที่เหมาะสม มีการอำนวยการ มีการสั่งงานแบบกัลยาณมิตรด้วยวาจา มีการควบคุม มีการจัดทำบัญชีเบิก-จ่ายวัตถุดิบ บัญชีรับ-จ่ายเงินสด สมุดบัญชี เงินฝากธนาคาร บัญชีควบคุมค่ายและผลิตภัณฑ์ที่ทอเสร็จ และสมาชิกมีวัฒนธรรมความพอประมาณ ระดับมากที่สุด คือ สุขใจ ภูมิใจในการทอผ้าภายในกลุ่มของตนเอง และไม่เบียดเบียนตนเองโดยรวมระดับมาก มีวัฒนธรรมอย่างมีเหตุผล ระดับมากที่สุด คือ มีการใช้เงินไข

^{๕๙} ชาญชัย สุขสกุล, “รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

พื้นฐานของกลุ่มในการบริหารจัดการกลุ่มด้านการทอผ้าและด้านการจำหน่ายผ้าลาย เกิดเต่า โดยรวมระดับมาก มีวัฒนธรรมเพื่อสร้างระบบภูมิคุ้มกันระดับมากที่สุด คือ มีความรักความสามัคคี โดยรวมระดับมาก มีวัฒนธรรมการศึกษาหาความรู้คู่คุณธรรม ระดับมากที่สุด คือ ความเอื้ออาทรต่อกันภายในกลุ่มและในชุมชน โดยรวมระดับมาก กลุ่มมีความสมดุล และยั่งยืน ระดับมากที่สุด คือ รักษาประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ของท้องถิ่นโดยรวมระดับมาก^{๖๐}

ขวัญกมล ดอนขวา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลกระทบทางตรงต่อกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขายมากที่สุด ส่วนกิจกรรมในกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนในด้านการขาย มีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้ความอนุเคราะห์ชุมชนมากที่สุด ทางด้านปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ด้านการพัฒนา พื้นฐานทางกายภาพมีผลกระทบทางตรงต่อการจัดสรรกำไรส่วนเกินของชุมชนในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด นอกจากนี้ ปัจจัยผลักดันเศรษฐกิจชุมชนในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีผลกระทบทางอ้อมต่อการจัดสรรกำไร ส่วนเกินของชุมชนในด้านการให้การศึกษามากที่สุด ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทางด้านการพัฒนาผู้นำเศรษฐกิจชุมชน การพัฒนาสมาชิกกลุ่ม และการพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มีผลต่อการเพิ่มยอดขายจากการ ขายสินค้าภายในชุมชน โดยรายได้จากการขายจะมีผลต่อขนาดของการจัดสรรกำไรไปช่วยเหลือ กิจกรรมต่างๆ ทางสังคมในชุมชนที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยในด้านการให้การศึกษามากที่สุด^{๖๑}

สมใจ ศรีเนตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า การสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ขึ้นอยู่กับปัจจัยพื้นฐานของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนที่มีอายุในช่วง ๔๑-๕๐ ปี มีความพร้อมในการพัฒนามากที่สุด ส่วนความรู้ความเข้าใจในหลักการวิสาหกิจชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๓๔ ที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเข้าร่วมในการดำเนินงานได้ง่ายขึ้น ส่วนการพัฒนาความเข้มแข็ง ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้เกิดความยั่งยืนนั้น พบว่า ต้องส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าผลผลิตและเพิ่มรายได้กับชุมชน ช่วยส่งเสริมการตลาดรายจ่ายของครอบครัว และใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโครงการพัฒนาตามพระราชดำริ มีการการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เช่น ไม่มีการกู้หรือสร้างหนี้สิน ยึดหลักความเป็น

^{๖๐} ญัฐนันท์ หลักคำ และคณะ, “การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ผลิตสิ่งทอผ้าลายเกิดเต่า (กลุ่มเพลงฝ้าย)”, รายงานการวิจัย, (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๑} ขวัญกมล ดอนขวา, “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, รายงานการวิจัย , (นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

ธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ตลอดจนสร้างความสมดุลของธรรมชาติให้ได้ และเมื่อมีการนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้คู่กับหลักความเพียรก็จะสามารถสร้างตน สร้างครอบครัวได้เป็นอย่างดี และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีความรู้เข้าใจด้านการพัฒนาและการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของการพึ่งพาตนเองได้^{๖๒}

Park ได้ศึกษากลยุทธ์ในการพัฒนาเพื่อการพึ่งตนเอง และการพัฒนาชนบทของชาวเกาหลี พบว่า กลยุทธ์ในการพัฒนาเพื่อพึ่งพาตนเองนั้น มีหลัก ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง ควรหาจุดสมดุลของการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก อุตสาหกรรมเบา และการเกษตร ประการที่สอง การทำอุตสาหกรรมควรพัฒนาเทคโนโลยี และการเพิ่มผลผลิต ควรเน้นไปที่การบริหารงานบุคคล และผลการดำเนินงานทำให้การพัฒนาของเกาหลีประสบผลสำเร็จพอสมควร แม้จะได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจภายนอกประเทศก็ตาม

Gordon ได้ศึกษาผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดย่อม ซึ่งได้กลายเป็นเครื่องมือการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของโลก บทบาทของผู้ประกอบการมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและลึกซึ้ง เป็นการชี้ให้เห็นว่า สิ่งเหล่านี้ส่วนประกอบจำเป็นสร้างการจ้างงาน การเติบโตทางเศรษฐกิจและแข่งขันระหว่างประเทศในเศรษฐกิจโลก ผลการวิจัยสรุปว่า วิสาหกิจขนาดย่อมมีบทบาทของการเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการแข่งขันระหว่างประเทศ และการปฏิบัติทางเศรษฐกิจที่แข็งแกร่งในยุโรปแล้ว ในงานวิจัยเกี่ยวกับวิสาหกิจขนาดย่อมและบทบาทวิสาหกิจขนาดย่อมในยุโรป ผู้ประกอบการและมีความสัมพันธ์ แต่ก็ไม่เหมือนแนวคิด ผู้ประกอบการจะเป็นคนขับเคลื่อนหลักของการสร้างกระบวนการ ในขณะที่ผู้ประกอบการของประเทศภูมิภาคหรืออุตสาหกรรมมักจะใช้อธิบายปรากฏการณ์ ผลกระทบที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจในยุโรป โครงสร้างและบทบาทของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่แตกต่างกันไปในบางประเทศและวิธีการที่จะเปรียบประยুক্তเพื่อความเป็นเลิศที่สำคัญกับพื้นที่อื่นในโลก วิธีการบทบาททางเศรษฐกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไป วิธีการที่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมใช้ในการพัฒนา การวัดของโครงสร้างและบทบาทวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในยุโรป เศรษฐกิจยุโรปจะฟื้นตัวจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ โดยอาศัยข้อมูลที่สามารถใช้ได้กับบทบาทของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในวงจรรธุรกิจ เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ^{๖๓}

Abbring and Campbell ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ที่แตกต่างกันและปัจจัยองค์การของการจัดการความรู้ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ผลการศึกษาพบว่า มีการ

^{๖๒} สมใจ ศรีเนตร, “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”, รายงานการวิจัย, (ประจวบคีรีขันธ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๕), หน้า บทคัดย่อ.

^{๖๓} R.J. Gordon, *Small and Medium – Sized Enterprises*, (Research Institute of Industrial Economic, 2002), p.123.

จัดการความรู้ในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมโดยการได้รับความรู้จะอยู่ในรูปแบบการติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญ และผู้เชี่ยวชาญภายนอก การใช้รูปแบบการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์โดยการพูดคุยกัน นอกจากนี้การจัดการความรู้อยู่ขึ้นอยู่กับทรัพยากรขององค์กรและกระบวนการต่าง ๆ องค์กรการเรียนรู้และกลยุทธ์การแข่งขันด้วยวิธีการทางการเป็นปัจจัยบวกของการจัดการความรู้ ในขณะที่ทิศทางครอบครัวเป็นปัจจัยลบหนึ่งในความท้าทาย ในการศึกษาปัจจุบันคือการแยกความแตกต่างอย่างชัดเจนบนพื้นฐานการทดลองที่กำหนดไว้ก่อนหน้านี้แนวคิดของการจัดการความรู้และองค์กรการเรียนรู้ และให้มีการจัดการความรู้และสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบเน้นการจัดการสำหรับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม^{๖๔}

^{๖๔} J.H. Abbring and J.R. Campbell, *A Structural Empirical Model of Firm Growth, Learning and Survival*, (Chicago : National Bureau of Economic research, 2003), p.92.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

แผนงานวิจัยเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย” มีระเบียบวิธีวิจัย คือ ใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน วิเคราะห์สังเคราะห์ผลผลิตที่ได้ (output) จากการทำนงงานของโครงการวิจัยย่อย ๔ เรื่อง คือ ๑) พัฒนาคความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ๒) เสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ๓) พัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม ๔) สร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย โดยที่แผนงานวิจัยจะใช้ผลผลิต (output) จากโครงการวิจัยย่อยทั้ง ๔ เรื่อง ซึ่งมีความเชื่อมโยงและใช้ผลผลิตของกันและกัน ช่วยทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของเครือข่ายการผลิตสินค้าชุมชนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐาน การสร้างความร่วมมือพัฒนาส่งเสริมสินค้าชุมชน พัฒนาระบบการผลิตและการจัดการสินค้า การส่งเสริมการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าสำหรับวิสาหกิจชุมชน ให้เกิดการสร้างการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ จัดเวทีประชาคมถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอขั้นตอนการดำเนินการวิจัย มีกระบวนการวิจัยและขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ พื้นที่การวิจัย
- ๓.๓ กลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีระเบียบวิธีวิจัย คือ ใช้วิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ผสมผสานเข้าด้วยกัน โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและระดมความคิด และนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ปรับปรุงแผนการดำเนินงานในการปฏิบัติงานและการดำเนินการวิจัย โดยจะต้องคำนึงถึงความต้องการของส่วนรวมและดำรงไว้ซึ่งองค์ความรู้และวิถีชีวิตบนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน สมาชิกภายในชุมชนกลุ่มเกษตรกร และกลุ่มครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓.๒ พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งที่จะศึกษาเฉพาะ กลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยในอำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

๓.๓ ประชากร/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๑) คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และแนวคิดเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อทราบถึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๒) คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกจากผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือ

๒.๑ ผู้นำชุมชน จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๒ ผู้สร้างสรรค์ จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๓ นักท่องเที่ยว (ลูกค้า) จำนวน ๑๐ ท่าน

๒.๔ ภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน ๑๐ ท่าน

รวมทั้งหมด จำนวน ๔๐ ท่าน

๓) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้นำชุมชน ผู้สร้างสรรค์ นักท่องเที่ยว (ลูกค้า) ภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งคณะผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อขอความร่วมมือในการสนทนากลุ่ม โดยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) พร้อมชี้แจงรายละเอียดวัตถุประสงค์ ขั้นตอน กระบวนการ สถานที่ วัน และเวลา ในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งสิ้น ๒๕ ท่าน

๔) ผู้วิจัยกำหนดกิจกรรมการพัฒนา กลุ่มเกษตรกร และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขึ้นมา ซึ่งผู้วิจัยจะเป็นผู้พิจารณาว่าดีและเหมาะสมแล้ว นำกิจกรรมมาทดลองปฏิบัติการว่าใช้ได้หรือไม่ตามแนวคิด ทฤษฎี จากการศึกษาของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยจะกำหนดเกณฑ์ในการติดตามและประเมินผล ตลอดจนควบคุมแนวทางการปฏิบัติและนำผลนั้นมาปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงาน แล้วนำไปทดลองใช้ใหม่จนกว่าจะได้ผลที่ผู้วิจัยพึงพอใจ จากนั้นไปใช้และเผยแพร่ต่อไป ซึ่งการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้อาจมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมก็ได้

๓.๔ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการวิจัยของแผนงานวิจัยซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นคือ ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย และทีมผู้วิจัยทุกคนของทั้งแผนงานวิจัยและของโครงการย่อย นอกจากนี้คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันวางแผนในการพัฒนาเครื่องมือวิจัยของโครงการวิจัยย่อยแต่ละโครงการในเก็บข้อมูล ทั้งจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติภูมิ เพื่อลดความซ้ำซ้อนและประหยัดเวลา โดยคำนึงถึงความครบถ้วนของข้อมูล (Coverage)

นอกจากนั้น แผนงานวิจัยได้ใช้ข้อมูลจากกระดาษทำการและรายงานผลการวิจัยของโครงการย่อยทั้งสี่โครงการเป็นเครื่องมือหลักในการวิจัย รวมทั้งข้อมูลจากแบบบันทึกข้อมูลการสนทนา ภาพถ่าย และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในระหว่างการทำวิจัยภาคสนามของโครงการย่อย รวมทั้งแบบบันทึกกิจกรรมที่ให้ผู้นำชุมชนและผู้เข้าร่วมสัมมนาในหัวข้อ “กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย” เป็นเครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วย

๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่	การเก็บรวบรวมข้อมูล	แผนงาน (รวม)	ย่อย ๑	ย่อย ๒	ย่อย ๓	ย่อย ๔
๑	ประชุมเพื่อศึกษาเอกสาร ประสานงาน และวางแผนทำงานร่วมกันระหว่างผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัย และผู้ร่วมวิจัย ของทุกโครงการวิจัย	✓	✓	✓	✓	✓
๒	จัดประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาเครื่องมือวิจัยและวางแผนการทดสอบเครื่องมือที่แต่ละโครงการวิจัยจะนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม	✓	✓	✓	✓	✓
๓	คณะผู้วิจัยของโครงการย่อยดำเนินการจัดเก็บ	✓	✓	✓	✓	✓

ที่	การเก็บรวบรวมข้อมูล	แผนงาน (รวม)	ย่อย ๑	ย่อย ๒	ย่อย ๓	ย่อย ๔
	ข้อมูล					
๔	คณะผู้วิจัยของแผนงานฯ ติดตามผลการลงพื้นที่ จัดเก็บข้อมูลของโครงการวิจัย ย่อยที่ ๑ ย่อยที่ ๒ ย่อยที่ ๓ และย่อย ๔	✓	✓	✓	✓	✓
๕	ประชุมคณะผู้วิจัยของแผนงานฯ เพื่อติดตามผล การดำเนินงานรอบ ๔ เดือน	✓	✓	✓	✓	✓
๖	วิเคราะห์สังเคราะห์ผลการศึกษาของแผนงานวิจัย	✓	✓	✓	✓	✓
๗	คณะผู้วิจัยของโครงการย่อยดำเนินการตรวจสอบ วิเคราะห์ข้อมูล และจัดทำรายงาน	✓	✓	✓	✓	✓
๘	คณะผู้วิจัยของแผนงานฯ ติดตามผลการวิเคราะห์ ข้อมูล ของโครงการวิจัย ย่อยที่ ๑ ย่อยที่ ๒ ย่อยที่ ๓ และย่อย ๔	✓	✓	✓	✓	✓
๙	จัดสัมมนาเรื่อง “กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรมไทย” ผู้เข้าร่วมสัมมนา ประกอบด้วยผู้แทนชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่ ปรึกษาแผนงาน และคณะผู้วิจัย	✓	✓	✓	✓	✓
๑๐	ประชุมระหว่างผู้อำนวยการแผนงานวิจัยและ หัวหน้าโครงการวิจัยเพื่อสรุปวิเคราะห์ ประเมินผล ดำเนินงาน และจัดทำรายงานร่างงานฉบับ สมบูรณ์	✓	✓	✓	✓	✓
๑๑	ประชุมทีมของแผนงานวิจัย และสรุปวิเคราะห์ ประเมินผลดำเนินงาน และจัดทำรายงานฉบับ สมบูรณ์ยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นโดยเน้นการ มีส่วนร่วมของชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยของแต่ละโครงการย่อยเป็นผู้รับผิดชอบในการวิเคราะห์และตรวจสอบข้อมูล
ตามระเบียบวิธีวิจัยที่กำหนดไว้ของแต่ละโครงการวิจัย เพื่อให้ได้ผลผลิต และ/หรือ ผลลัพธ์ที่นำมาใช้

ในการวิเคราะห์ของแผนงานวิจัย ทั้งนี้จะมีการสอบทานความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลด้วยวิธีแบบสามเส้า (Triangulation) ในด้านผู้วิจัยและด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลที่ใช้วิธีสังเกตควบคู่กัน รวมทั้งการประชุมทีมของคณะผู้วิจัยของ แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในแต่ละประเด็นปัญหาในแต่ละบริบทของชุมชนที่ศึกษา เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยในแต่ละข้อ

๓.๗ สรุปกระบวนการวิจัย

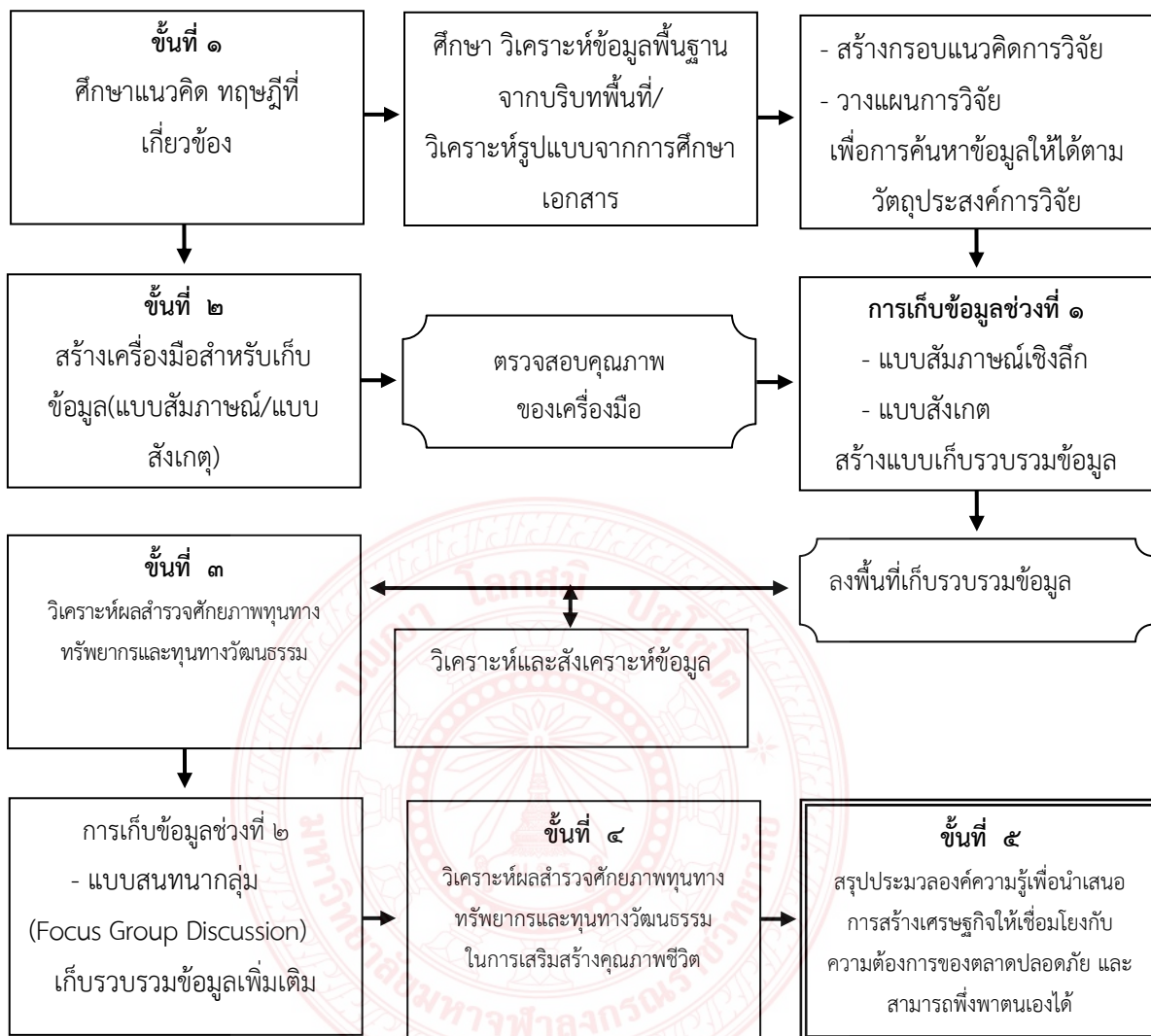
ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การศึกษาข้อมูลพื้นฐานการดำเนินชีวิต จุดมุ่งหมาย รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ/ความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดความรู้ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) ที่ทันสมัย ทำให้ได้แนวทางในการสังเคราะห์รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ในขั้นต่อไป

ขั้นตอนที่ ๒ การออกแบบและพัฒนา การพัฒนาและหาประสิทธิภาพของนวัตกรรมการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ ระบุเป้าหมายและผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของนวัตกรรมการถ่ายทอดความรู้ที่ชัดเจน วางแผน ร่วมกันกำหนดหลักการและวัตถุประสงค์และรูปแบบของนวัตกรรม ออกแบบนวัตกรรมการถ่ายทอดความรู้ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ตรวจสอบความเหมาะสมของนวัตกรรมโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๕ ท่าน หาประสิทธิภาพร่างรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ ศึกษาและกำหนดเงื่อนไข และความพร้อมของประชาชน และหลังการใช้ร่างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนและแบบสอบถามความคิดเห็น ตรวจสอบความเหมาะสมของร่างแบบการพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แล้วปรับปรุงรูปแบบการเพิ่มรายได้ในชุมชน ซึ่งในขั้นนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาดำเนินการขั้นออกแบบและพัฒนาร่วมหน่วยงานภาครัฐ และประชาชนในพื้นที่วิจัย

ขั้นตอนที่ ๓ การทดลองใช้รูปแบบ ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการนำความรู้ที่ได้ มาดำเนินการถ่ายทอดความรู้ที่เกิดขึ้นไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย คือ นำนวัตกรรมการถ่ายทอดความรู้ด้านเศรษฐกิจ และสังคม ที่ผลิตขึ้น เช่น สื่อวีดิทัศน์ แบบกิจกรรม คู่มือการเรียนรู้ ไปทดลองใช้โดยมีแผนการพัฒนาระบบเศรษฐกิจอย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ ๔ การประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข การประเมินปรับปรุงแก้ไขกลไกการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจชุมชน เป็นการทบทวนปรับปรุง และเผยแพร่การวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น การถ่ายทอดความรู้ในครั้งนี้

ขั้นตอนที่ ๕ เป็นการสร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย และแนวทางการขยายผลโดยใช้ชุมชน เป็นสื่อต้นแบบการถ่ายทอดความรู้ด้านทักษะอาชีพ ด้านการพึ่งพาตนเอง เป็นต้น และแบบเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืนบนพื้นที่สาธารณะ ต่อไปตั้งแผนภาพที่ ๓.๑ นี้

แผนภาพที่ ๓.๑ แผนผังแสดงภาพรวมกระบวนการวิจัย

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

แผนงานวิจัยเรื่อง กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย มีกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีเนื้อหาสนับสนุนผลการวิจัยชัดเจนมากขึ้น ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลสังเคราะห์เป็นบทสรุปการวิจัยและผลการวิจัยดังนี้

๔.๑ บริบทพื้นที่การวิจัย

๔.๒ การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๔.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๔.๔ การพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม

๔.๕ รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

๔.๖ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ บริบทพื้นที่การวิจัย

สภาพโดยรวมของประชากรตำบลหนองลู ประกอบด้วยประชากรส่วนใหญ่ที่เป็นคนไทยเชื้อสาย กะเหรี่ยง ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอที่บ้าน “วังกะฝิงไทย” ประชากรที่เหลือส่วนหนึ่งเป็นคนเชื้อ สายมอญที่หลบหนีการสู้รบมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๑ (ค.ศ. ๑๙๔๗) จัดเป็น “ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” ซึ่งอยู่ที่ “บ้าน วังกะฝิงมอญ” อีกส่วนหนึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่หลบหนีการสู้รบและความยากลำบากในสหภาพเมียนมาร์ ถูกจัดเป็น “ผู้หลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ซึ่งอยู่กระจัดกระจายทั่วไปในเขตตำบลหนองลู และคงมีเพียงส่วนน้อย ที่เป็นคนไทยที่มาค้าขาย ประกอบธุรกิจหรือรับราชการในอำเภอสังขละบุรี ทำให้มองเห็นสถานภาพที่ไม่มั่นคง ของชาวมอญที่บ้านวังกะฝิงมอญ หรือที่ทางราชการฝ่ายปกครองกำหนดให้เป็น “ผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่า” ซึ่งรวมกันเป็นหมู่บ้านที่

บริเวณใกล้วัดวังแก้วเวการาม โดยมีหลวงพ่อดุตตะมาเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวมอญและ ชาวกระเหรี่ยงทุกคน

เมื่อมีการสร้างเขื่อนเขาแหลมขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๑-๒๕๒๗ ก็ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิต ของชาวบ้านทั้งสองฝั่งอย่างมหาศาล ชาวบ้านฝั่งอำเภอบางส่วนถูกขยับชุมชนให้สูงขึ้นไปอยู่ตามเนินเขา บางส่วนก็ถูกจัดย้ายไปอยู่ในที่ดอนที่จะพ้นระดับน้ำท่วมถึง บางส่วนก็ยอมย้ายไปอยู่ในที่ที่จัดให้ใหม่ ซึ่งได้ทั้งที่สร้างบ้านและได้ที่ทำนาทำไร่อีกคนละ ๑๐-๑๒ ไร่ อีกบางส่วนก็ย้ายออกนอกพื้นที่ไปที่อื่น ไปอยู่กับญาติหรือคน รู้จักบ้าง โดยชายที่ที่ได้รับชดเชยมาให้แก่บุคคลอื่น นำเงินไปอยู่ที่อื่น หรือไม่ก็นำเงินไปซื้อรถจักรยานยนต์ รถยนต์ ไม่ได้นำไปปลูกบ้านตามจุดประสงค์เดิม การแตกसानชานเขื่อนของชาวบ้านเหล่านี้ ทั้งที่เป็นชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายกระเหรี่ยง ชาวกระเหรี่ยง และชาวไทยเชื้อสายมอญ และการที่คนจากภายนอกเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านมากขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นข้าราชการ ทหาร ตำรวจ หรือผู้ประกอบการธุรกิจค้าขายต่าง ๆ รวมถึงความเจริญและการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอสงขลาบุรี ที่ดินบริเวณใกล้อ่างเก็บน้ำมีมูลค่า มีการขายสิทธิ์เป็นตัวแทน ความสัมพันธ์อันดีด้วยอัธยาศัยและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ก็เริ่มจางหายไป ต่างคนต่างอยู่มากขึ้น ต่างคนต่างทำมาหากินมากขึ้น ในเขตวังกะฝั่งไทยหรือฝั่งอำเภอ จำนวนประชากรก็มากขึ้น ที่มาของประชากรก็แปลกแยกแตกต่างกันมากขึ้น ไม่ใช่มีแต่เฉพาะพวกที่อยู่มาดั้งเดิม ลูกหลานที่เกิดใหม่ก็ยังไม่รู้จักกันว่าเป็นลูกใคร หลานใคร มาจากไหน ส่วนผู้ที่ย้ายไปรวมอยู่ในที่แห่งใหม่ ถ้ายกไปรวมอยู่ที่เดียวกันจากทั้งหมดบ้านเดิมและอยู่บนที่ดอน ไกลจากเขตเทศบาล ตำบลอำเภอ และแหล่งท่องเที่ยว ก็ยังคงรักษารูปแบบชีวิต ความเป็นอยู่แบบเดิมๆ ไว้ได้มาก ส่วนชาวบ้านที่อาศัยในเขตอำเภอ ทั้งในเขตเทศบาลตำบลวังกะ และหมู่บ้านรอบๆ ใกล้ที่ทำการอำเภอก็จะเป็นของคนไทยเชื้อสายกระเหรี่ยงเป็นส่วนใหญ่ และส่วนใหญ่ได้กลมกลืนกลายเป็นคนไทย และมีความเป็นอยู่เหมือนคนเมืองทั่วๆ ไป ประกอบอาชีพเหมือนคนไทย ส่วนชาวมอญที่บ้านวังกะฝั่งมอญก็ย้ายขึ้นไปอยู่ในบริเวณที่ดินของวัดวังแก้วเวการาม และมีบ้างที่ยังอยู่ที่บ้านเก่า

ชาวมอญบ้านวังกะฝิ่งมอญก็ต้องโยกย้ายที่ตั้งบ้านเรือนจากที่เดิม ซึ่งมีที่ทำกิน ขึ้นไปตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณพื้นที่ของวัดวังกะ โดยไม่ได้รับการชดเชยใด ๆ จากทางราชการไทย ชาวมอญบ้านวังกะ บางครอบครัวที่อยู่มาแต่ดั้งเดิมก็ได้รับสัญชาติไทย บางครอบครัวก็พยายามให้ลูกหลานได้รับสัญชาติไทยด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการฝากลูกให้เป็นลูกบุญธรรมของคนไทยเชื้อสายมอญหรือเชื้อสายกะเหรี่ยง การแต่งงานกับคนไทยหรือคนมอญที่ได้รับสัญชาติไทยแล้ว จากการได้มาซึ่งสัญชาติไทยด้วยวิธีการที่ไม่ถูกกฎหมายต่าง ๆ ฯลฯ จึงมีชาวมอญวัดวังกะ ส่วนหนึ่งที่อยู่ไปอยู่ที่อื่น ๆ เช่น อำเภอเมืองกาญจนบุรี อำเภอทองผาภูมิ อำเภอไทรโยค หรือที่อื่นที่มีชุมชนมอญที่เป็นคนไทย เช่น อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ อำเภอบางกระดี่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ฯลฯ เพื่อเรียนหนังสือ และเมื่อเรียนจบก็พยายามหาทางประกอบอาชีพอยู่ที่อื่น ๆ ไม่ได้กลับไปที่บ้านวังกะอีก เมื่อกลับไปเยี่ยมบ้านก็ชักชวน เพื่อนฝูงคนไทยจากที่อื่นเข้าไปในหมู่บ้าน มีการนำสิ่งที่เรียกว่าความเจริญกลับเข้าไปในหมู่บ้าน ดังนั้น เมื่อ ใครผ่านเข้าไปตามถนนในหมู่บ้านวังกะ ก็จะมองเห็นสภาพบ้านเรือนหรือถนนสายหลักของหมู่บ้านเป็นเรือนไม้เครื่องสับที่ปลูกสร้างอย่างถาวร เป็นลักษณะบ้านเรือนของผู้มีฐานะมั่นคงพอสมควร ทุกบ้านมีโทรทัศน์ และ เครื่องอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่าง ๆ ไม่ต่างจากบ้านเรือนคนไทยตามเขตชุมชนเมืองทั่ว ๆ ไปตามถนนหรือซอยแยกต่าง ๆ และตามริมอ่างเก็บน้ำเขื่อนเขาแหลม

สะพานไม้หลวงพ่ออุตตมะหรือ “สะพานไม้อุตตมานุสรณ์” ดูเหมือนจะเป็นสิ่งเดียวที่เชื่อมความสัมพันธ์ ของวังกะ (ฝิ่งมอญ) และวังกะ (ฝิ่งไทย) ที่ยังจัดเป็นสัญลักษณ์ของความสัมพันธ์ ความเอื้ออารี และความร่วมมือนอกใจกันของชาวมอญและชาวกะเหรี่ยงที่เป็นคนไทยแต่ดั้งเดิม มาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะเมื่อมีสะพานคอนกรีตและตัวถนนที่ตัดตรงเข้ามาในหมู่บ้านจนถึงวัดวังกะ วิเวการาม สิ่งทีเรียกว่าความเจริญและการเปลี่ยนแปลงนานปีการก็เข้าสู่หมู่บ้านได้รวดเร็วยิ่งขึ้น การเดินทางที่สะดวกขึ้นก็นำตลาดนัด สินค้า และสิ่งบันเทิงต่าง ๆ เข้ามาในหมู่บ้านได้ง่ายขึ้น ชาวบ้านที่มีกำลังซื้อก็เริ่มหาซื้อรถจักรยานยนต์และรถยนต์มาใช้มากกว่าที่จะต้องเดินเหนื่อยข้ามสะพานไม้ นักท่องเที่ยวก็หลั่งไหลเข้าไปในหมู่บ้าน จำนวนประชากรของทั้งสองชุมชนก็เพิ่มมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนสองฝั่งของอ่างเก็บน้ำเขื่อนเขาแหลมดูเหมือนจะเริ่มห่างออกไป ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนมอญผู้พลัดถิ่นสัญชาติพม่าที่บ้านวังกะ (ฝิ่งมอญ) กับชุมชนชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง (ฝิ่งไทย) ซึ่งเคยพึ่งพาอาศัยกัน เห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือแบ่งปันกัน เมื่อครั้งที่ชาวมอญอพยพเข้ามาอยู่กันใหม่ ๆ ดูเหมือนจะถูกแยกห่างกันมากขึ้นเรื่อย ๆ

สิ่งที่อยู่ใจของผู้คนสองชุมชนเกี่ยวกับสะพานไม้แห่งนี้ ก็ปรับเปลี่ยนลำดับความสำคัญไปจากเมื่อแรกสร้างสะพาน ในปัจจุบันความสำคัญของการใช้เป็นเส้นทางข้ามไปฝั่งอำเภอก็คงจะลดลงไปสำหรับคนส่วนใหญ่ที่มีรถยนต์ รถจักรยานยนต์ส่วนตัว หรือไม่ก็เป็นการใช้รถจักรยานยนต์หรือรถสองแถวรับจ้าง แต่สำหรับคนส่วนน้อยของทั้งชาววังกะ (ฝั่งไทย) และวังกะ (ฝั่งมอญ) การใช้สะพานเป็นทางเดินข้ามไปมาคงจะ ยังมีความสำคัญอยู่บ้าง การที่ทุกคนจะรำลึกถึงการสร้างสะพานไม้นี้ว่าเป็นตัวแทนของสองชุมชน เป็นน้ำพักน้ำแรง ทั้งแรงกาย แรงใจ แรงเงิน การทำบุญร่วมกันของสองชุมชน และแรงน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พึ่งพาอาศัยกัน ของชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงและชาวมอญพลัดถิ่น รวมทั้งคนไทย คนมอญ คนกะเหรี่ยงในพื้นที่ใกล้เคียงกัน นั้นคงจะลดลำดับความสำคัญลงไปเป็นลำดับสุดท้าย และถูกแทนที่ด้วยความคิดว่าสะพานไม้แห่งนี้และซาก วัดวังแก้วเวการามที่อยู่ใต้น้ำ คือสิ่งที่นำมาซึ่งเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ช่องทางการทำมาหากินของผู้คนทั้ง สองฝั่งในบริเวณที่อยู่ใกล้ๆ กับสะพาน รวมไปถึงความคึกคักในตัวตลาดฝั่งอำเภอและตลาดวัดวังแก้วฯ ปัจจุบัน จึงมีร้านอาหารเปิดขายอยู่ที่หัวสะพานฝั่งอำเภอ มีร้านขายกาแฟ ขนม ของที่ระลึก อยู่สองข้างทางของถนน ที่แยกจากถนนสายหลักที่มุ่งตรงสู่หัวสะพานฝั่งวัดวังแก้วฯ มีที่พักเรือนแพให้เช่าเปิดดำเนินการมากขึ้นอีกหลายแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณหัวสะพานฝั่งวัดวังแก้วฯ บริเวณที่ดินริมอ่างเก็บน้ำซึ่งปกติเวลาหน้าแล้งจะเป็นที่เพาะ ปลูกพืชผักสวนครัวเล็กๆ น้อยๆ โดยเฉพาะต้นกระเจี๊ยบ ก็กลายเป็นที่จอดรถของนักท่องเที่ยวที่เช่าพักค้าง คั้นบนแพกลางน้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนเขาแหลม ซากวัดวังแก้วฯ ที่จมอยู่ใต้น้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนเขาแหลมก็ เป็นเพียงที่มาของรายได้ การเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพนำไปสู่การปรับเปลี่ยนการใช้ชีวิตของผู้คนโดยรอบอย่าง ที่ทุกคนอาจจะไม่รู้สึกรู้สีกตัวเลยก็ได้

การเปลี่ยนแปลงลักษณะนี้หากได้มีความรู้ ความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาแต่ดั้งเดิมของสะพานไม้อุดตมานุสรณ์ควบคู่ไปด้วย ก็คงจะเป็นการรักษาคุณค่าทางจิตใจของสะพานไม้แห่งนี้ไว้ได้ นอกจากนี้ ชุมชนทั้งสองฝั่งอ่างเก็บน้ำก็น่าจะารู้ถึงประวัติของการตั้งหมู่บ้าน ชุมชน ความ

ยากลำบากของการเดินทางจาก หมู่บ้านเดิมในสหภาพเมียนมาร์มาอยู่ที่บ้านวังกะ รวมกับควมระมัดระวัง การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และการไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมโดยรอบก็น่าจะทำให้ชาวบ้านทั้งสองฝั่งได้ตั้งรับปรับตัวปรับใจรับความเปลี่ยนแปลงได้ดีกว่านี้ ดีกว่าจะปล่อยให้สะพานไม้อันทรงคุณค่าทางชีวิตและจิตใจเป็นเพียงแค่การผลิตซ้ำโดยไม่รู้ที่มาที่ไป ซ้ำร้ายเมื่อผู้ที่มาเยี่ยมเยียนเองก็ไม่ว่าประวัติอันแท้จริงของสะพานนี้ นักท่องเที่ยวทั้งหลายก็อาจเป็นผู้ที่ทำให้สะพานไม้แห่งนี้เสื่อมคุณค่าแห่งการเชื่อมสัมพันธ์ภาพสองฟากฝั่งระหว่างชุมชนวังกะ (ฝั่งไทย) และชุมชนวังกะ (ฝั่งมอญ) เร็วมากขึ้นก็เป็นได้

นอกเหนือจากการปรับเปลี่ยนและความพยายามที่จะคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้คงอยู่และรับกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งทางด้านกายภาพและความรู้สึกนึกคิด ดังกล่าวแล้วข้างต้น ชาวมอญวัดวังกะฯ ส่วนหนึ่งก็ยังได้ตั้ง “ชมรมศิษย์เก่าวัดวังกะฯ” ขึ้น เพื่อรวบรวมและรักษา ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนให้มีการฝึกหัด ศิลปะการแสดง ดนตรี และการละเล่นต่าง ๆ ของชาวมอญ และพยายามให้มีการเผยแพร่ต่อคนภายนอกมากขึ้น จนกระทั่งได้เป็นส่วนหนึ่งที่อำเภอสังขละบุรีและจังหวัดกาญจนบุรีนำออกแสดงในกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยรวมกับการแสดงของชาวกะเหรี่ยง และชาวไทย และยังได้มีความพยายามกระตุ้นและส่งเสริมให้ชาวมอญพลัดถิ่นที่ชุมชนวัดวังกะฯ ปฏิบัติตามข้อกำหนดที่หลวงพ่อดุตตะมะได้กำหนดไว้ตั้งแต่เมื่อแรกเมื่อชาวมอญมาอยู่ที่บ้านวังกะ คือ การไม่ลักขโมย การไม่ดื่มสุรา การไม่เล่นการพนัน และการไม่ผิดลูกเมียผู้อื่น ทั้งให้ระลึกถึงพระคุณความสงบสุขร่มเย็นของแผ่นดินไทยและความเอื้อเฟื้อของคนไทยที่ให้ที่พักพิง เช่น ในงานฉลองวันครบรอบวันคล้ายวันเกิดของหลวงพ่อก็ได้มีการรณรงค์ทั้งการติดป้ายประกาศและออกวิทยุกระจายเสียงของหมู่บ้านเกี่ยวกับข้อปฏิบัติเหล่านี้ด้วย

ชาวมอญวัดวังเก่า อีกส่วนหนึ่งก็พยายามที่จะรักษาและสืบสานวัฒนธรรมและวรรณกรรมของชาวมอญเช่นกัน โดยจัดทำโครงการชื่อ “Mon Culture and Literature Survival Project โครงการพลิกฟื้น วัฒนธรรมและวรรณกรรมมอญ” ขึ้น โดยมีกิจกรรมทั้งการสอนเล่นดนตรี การสอนรำมอญ การรวบรวมโบราณวัตถุจันทน์คัมภีร์มอญต่าง ๆ และการตรวจสอบศึกษาคำศัพท์ในพระไตรปิฎก ฯลฯ กิจกรรมหลายส่วนได้รับความร่วมมือทั้งจากชาวมอญวัดวังเก่า ชาวมอญที่อยู่ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งจากนักวิชาการชาวตะวันตกที่สนใจศึกษาภาษาและวัฒนธรรมมอญ โดยเล็งเห็นร่วมกันว่า ด้วยสภาพที่เป็นอยู่ของชาวมอญในสหภาพเมียนมาร์ ทั้งสภาพความยากลำบาก และทั้งการอยู่อาศัยที่ต้องปรับเปลี่ยนตามแบบของชาวพม่า อาจจะทำให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ สูญหายไป ส่วนชาวมอญในประเทศไทยที่หนีเข้ามาใช้แรงงานโดยผิดกฎหมาย และอยู่กันกระจัดกระจาย ก็คงไม่มีโอกาสที่จะนึกถึงการดำรงอยู่ของศิลปวัฒนธรรมของมอญมากนัก สำหรับชาวไทยเชื้อสายมอญที่เข้ามาแต่ครั้งปลายกรุงศรีอยุธยาและต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ส่วนใหญ่อาจจะยังพูดภาษามอญได้หรือฟังเข้าใจ แต่ไม่สามารถอ่านและเขียนได้แล้ว และหลาย ๆ สิ่งก็ปรับเปลี่ยนไปตามแบบของคนไทยทั่วไปอีกด้วย ดังนั้น ความพยายามเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและวรรณกรรมมอญดังกล่าวโดยชาวมอญพลัดถิ่นที่บ้านวัดวังเก่า ก็เท่ากับเป็นการเริ่มต้นที่ดี เพื่อการเก็บรักษา อารัง และบันทึกไว้ซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าส่วนหนึ่งไม่ให้ต้องสูญหายไป

โดยทางกายภาพแล้วดูเหมือนเขื่อนเขาแหลมที่เริ่มสร้างในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ และแล้วเสร็จกักเก็บน้ำได้ใน ปี พ.ศ. ๒๕๒๗ จะเป็นจุดที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนทั้งระหว่างหมู่บ้านและผู้คนในสองชุมชนบนฝั่งอ่างเก็บน้ำ แต่ โดยความเป็นจริงแล้วน่าจะเป็นเพราะสิ่งที่เรียกว่า ความรู้สึกไม่มั่นคงในตัวตนของตน รวมเข้ากับสิ่งที่รู้จักกันว่า การพัฒนา และความรู้สึกว่าไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น กล่าวคือ การไม่ได้รับสถานภาพนี้เองที่จะก่อให้เกิดผล กระทบในทุก ๆ ด้านต่อชุมชนชาวมอญบ้านวังกะ และต่อประเทศไทยโดยรวม

๔.๑.๑ องค์ประกอบที่สำคัญของบริบทชุมชน

องค์ประกอบที่สำคัญของบริบทชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ในปัจจุบันมี ประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าหลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประมาณ ๙๐% อพยพมาจากหมู่บ้านต่างๆ เช่น จากเมืองเย เมืองสองปึก เมืองมูเต้ง เมืองเมาะ ลำเลิง เมืองสะเทิม ฯ ในอำเภอเย ในเมืองเมาะละหม่าง ซึ่งตั้งถิ่นฐาน อยู่ในรัฐมอญ สหภาพเมียนมาร์

๔.๑.๑.๑ สภาพชีวิตความเป็นอยู่

เมื่อหลวงพ่อดุตตะได้ขออนุญาตจากอำเภอให้ชาวมอญ มาตั้งหลักแหล่งที่บ้านวังกะปัจจุบันนี้ ตั้งแต่เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๕ หลวงพ่อได้ขอให้ชาวบ้านปฏิบัติตามกฎที่ทานตั้งไว้ ๔ ข้อ คือ ๑. ห้ามดื่มสุรา ๒. ห้ามเล่นการพนัน ๓. ห้ามลักทรัพย์ ๔. ห้ามผิดลูกผิดเมียใคร หาก

ใครทำผิดแล้ว หลวงพ่อทราบเข้าเมื่อใดก็จะให้ออกจาก หมู่บ้านในวันนั้น และที่สำคัญชาวมอญใน หมู่บ้านทุกคนต้องสำนึกในพระคุณของแผ่นดินไทย

ชาวมอญเป็นกลุ่มที่รักความสงบ รักพวกพ้อง ชยันชั้นแข็ง ในการทำมาหากิน ชนชาติมอญที่อพยพเข้ามาที่บ้านวังกะก่อน พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้สร้างบ้านอย่างเป็นทางการเป็นหลักฐาน เนื่องจากคิดปึกหลักทำมาหากินในประเทศไทยอย่างถาวร แต่พวกที่อพยพเข้ามาในช่วงหลัง ๆ จะ สร้างบ้านบริเวณติดชายน้ำและขยายหมู่บ้านใหม่ออกไป ลักษณะบ้านของชาวมอญที่มาใหม่สร้างด้วย ไม้ไผ่และใบหญ้าแฝก แห้ง ยกพื้นสูง เนื่องจากอยู่ติดน้ำ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาว มอญมักจะ อาศัยใกล้กับแหล่งน้ำ ในหมู่บ้านวังกะมีแม่น้ำชองกาเรีย เป็นแม่น้ำสายสำคัญและมีความอุดม สมบูรณ์ ชาวมอญจึงใช้น้ำจากแหล่งนี้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้นว่า ใช้อาบ ใช้น้ำซักล้าง และใช้ใน การเกษตร

๔.๑.๑.๒ การปกครอง

ด้านการปกครองท้องถิ่นของหมู่บ้าน เป็นภาระหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านซึ่ง อยู่ฝั่งอำเภอบึงสามพัน และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่เป็นผู้คอย ดูแลช่วยเหลือ หัวหน้าคุ้มแต่ละคุ้มในหมู่บ้านทำ หน้าที่เป็นผู้ประสานงาน แต่ไม่มีอำนาจที่จะตัดสินใจหรือควบคุมตัดสินใจโทษผู้กระทำความผิด ทุก อย่างเป็นไปตามระบบการปกครองท้องถิ่นของราชการไทยทั้งสิ้น การดูแลให้ชาวบ้านปฏิบัติตามกฎ ทั่ว ๔ ข้อ ที่หลวงพ่อดังไว้ก็ไม่สามารถทำได้อย่างเคร่งครัดเหมือนเมื่อครั้งเป็นชุมชนขนาดเล็ก

๔.๑.๑.๓ ระบบสาธารณูปโภค

ไฟฟ้า หมู่บ้านวังกะมีไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเข้าสู่หมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยหลวงพ่อดุสิตได้ซื้อสายไฟและเสาไฟฟ้ามาเอง แล้วแจ้ง ให้ทางไฟฟ้ามาเดินไฟฟ้าให้ หมู่บ้าน ดังนั้น บ้านเรือนส่วนใหญ่จึงมีไฟฟ้าใช้ แทบทุกหลังคาเรือนมีโทรทัศน์ และยังมี การติดตั้ง เคเบิลทีวีในหมู่บ้านด้วย แต่บ้านของชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ที่เรียกว่าบริเวณหมู่บ้านมอญ ใหม่บางส่วนจะยังไม่มีไฟฟ้าใช้

น้ำ ที่ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคมาจากประปาหมู่บ้านที่ดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งเริ่มมีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ น้ำที่นำมาทำประปานี้ จะสูบน้ำจากแม่น้ำชองกาเรียแล้วเก็บไว้ที่บ่อพักน้ำ ทำยมหมู่บ้านก่อนจะแจกจ่ายไปสู่ครัวเรือนต่าง ๆ แต่ก็ยังมีบางครัวเรือนที่อยู่ติดริมแม่น้ำชองกาเรีย และครัวเรือนในชุมชนมอญใหม่ก็จะใช้น้ำจากแม่น้ำชองกาเรีย หรือขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลใช้เอง

การสื่อสาร ในหมู่บ้านจะมีโทรศัพท์สาธารณะอยู่ในหมู่บ้านส่วนหนึ่ง โทรศัพท์ ส่วนบุคคลยังมีการขอติดตั้งอยู่ไม่มาก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ มักจะมีโทรศัพท์มือถือกันแล้ว

การคมนาคม ในหมู่บ้านมีถนนลาดยางแล้ว โดยทางทหารและเทศบาล ดำเนินการตามคำร้องขอของหลวงพ่อดุสิต มีบริการรถจักรยานยนต์ รับจ้างในการเดินทางไปยังที่ ต่าง ๆ ในหมู่บ้านและการเข้ามาฝั่งอำเภอบึงสามพัน แต่ชาวมอญบางส่วนยังคงใช้วิธีการเดินเท้าในการเดินทาง

ข้ามมาฝั่งอำเภอ โดยเดินข้ามมาทางสะพานอุตตมานุสรณ์ ซึ่งเป็นสะพานไม้ที่สร้างขึ้นด้วย แรงศรัทธาของชาวมอญที่มีต่อหลวงพ่อดุตตะ

๔.๑.๑.๔ การศึกษา

๑) โรงเรียนวัดวังกวีเวการาม เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สร้างเขื่อนเขาแหลมในเขตอำเภอทองผาภูมิ เป็นเหตุให้น้ำท่วมโรงเรียน ทางกรมไฟฟ้าจึงจัดสรรที่ดินบริเวณสามประสบ และก่อสร้างอาคารทดแทนให้ เปิดสอน ระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวมอญ และชาวพม่า ในทุกวันศุกร์นักเรียนจะใส่ชุดประจำชาติของตนเองมาโรงเรียน เช่น เด็กชาวไทยก็จะใส่ชุดหม้อห้อม ส่วนเด็กชาวมอญก็จะใส่เสื้อแขนกระบอกสี ขาวหรือเสื้อนักเรียน ผู้ชายใส่สร้อยสีแดง ส่วนผู้หญิงจะใส่ผ้าถุงสีแดง

๒) การศึกษานอกโรงเรียน เด็กชาวมอญส่วนหนึ่งได้รับการศึกษาจากการศึกษานอกโรงเรียน โดยทางอำเภอเป็นผู้จัดขึ้น ส่วนมากมักจะทำการเรียนการสอนกันในช่วงเวลาเย็น สัปดาห์ละครั้ง สถานที่ที่ใช้เรียน คือ ศาลาสำหรับอ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

๔.๑.๒ การสร้างความรู้ในการพัฒนาความมั่นคงชุมชนวังกะ

ในการศึกษาแนวทางและการสร้างความรู้ในการพัฒนาความมั่นคงชุมชนวังกะ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาสาระสำคัญของแผนพัฒนาเทศบาลตำบลวังกะเนื่องจากแผนดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ซึ่งกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน โดยในแต่ละระยะของแผนพัฒนาฯ จะมีแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกันตามเวลาและสถานการณ์ซึ่งส่งผลต่อวิถีทางการพัฒนาชุมชนที่ต่างกันในแต่ละช่วงเวลา พบว่า

การพัฒนาโดยเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลัก “การพัฒนาของชุมชนต่างๆ จำนวนมาก เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน (Unsustainable Development) เพราะเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมสูง ขาดการพัฒนามนุษยศรัทธาและสังคม เป็นเหตุให้สังคมชนบทล่มสลาย และเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา เช่น การอพยพเข้าเมือง อาชญากรรม โสเภณี การละเมิดสิทธิเด็ก และอุบัติเหตุต่าง ๆ”

ผลจากการพัฒนาชุมชนวังกะที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญในชุมชน ได้แก่

๑. ความสุขของคนในชุมชนลดลง เนื่องจากการให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยละเลยมิติการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับความสุขของมนุษย์

๒. การให้ความสำคัญกับการขยายตัวของภาคบริการ ทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างวิถีชีวิตชนบทมากขึ้น ชาวชนบทอพยพเข้าสู่เมืองเป็นจำนวนมาก ภาครัฐไม่สามารถรองรับการขยายตัวของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. สถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่ในการอบรมขัดเกลาสมาชิกของสังคมอ่อนแอลง โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว

๔. ระบบทุนนิยมเสรีส่งเสริมให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมในสังคมไทย นำไปสู่การเกิดปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมที่สูงขึ้น

๕. การพัฒนาเศรษฐกิจภาคบริการทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก

กล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนวังกะโดยเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล และไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์จากการพัฒนาที่ยั่งยืน นำไปสู่คำถามที่ว่า มีแนวทางใดบ้างที่จะช่วยพัฒนาชุมชนวังกะให้เกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

๔.๑.๒.๑ การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนาชุมชนสู่ความสมดุลและยั่งยืน

ผลเสียที่เกิดจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลทำให้เกิดความพยายามในการแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนมากขึ้น โดยเทศบาลตำบลวังกะ ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการคิดใหม่ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนทัศน์ในการพัฒนาตามแนวทางแบบองค์รวม (Holistic) ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง (People Centered) ปรัชญาสำคัญของแนวคิดนี้คือ “การพัฒนาคน โดย คน และเพื่อคน” (Development of People, by People and for People) หมายถึง การพัฒนาที่มุ่งเน้นไปที่ตัวคนอย่างรอบด้านทั้งทางกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยการพัฒนาตัวคนจะสำเร็จได้ต้องมีระบบและสิ่งแวดล้อมที่ดี ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ยังคงให้ความสำคัญกับ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” มาเป็นแนวทางการบริหารและพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักทางสายกลาง

กล่าวได้ว่า เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการวางแผนพัฒนาชุมชนวังกะที่ปฏิรูปความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับกระบวนทัศน์การพัฒนาใหม่ที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และ ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งแนวคิดการพัฒนาดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนามาบนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนดุลยภาพเชิงพลวัต การเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชุมชน ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับความสามารถใน

การแข่งขัน ความสมดุลระหว่างสังคม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการ ความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ด้วย ความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนวังกะ รวมทั้งการ เสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม จริยธรรม” ในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

กล่าวโดยสรุป ผลจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลเนื่องจากการพัฒนาที่เน้นความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ทำให้ชุมชนวังกะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนา ที่มี ความชัดเจนทั้งในมิติด้านแนวคิดพื้นฐานและแนวทางการปฏิบัติเพื่อความสมดุล และยั่งยืน โดย ภาพรวมของกระบวนการพัฒนาชุมชน

๔.๒ การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการ เข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๔.๒.๑ สภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

ประเทศต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพราะต้องการยกระดับมาตรฐานการ ครองชีพ (Standard of Living) และความเป็นอยู่ของประชาชน (Well being) ให้ดีขึ้น การพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมมีจุดหมายเพื่อเพิ่มระดับรายได้และการเข้าถึงทรัพยากรและบริการสังคมให้สูง กว่า การเพิ่มขึ้นของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้การที่จะพัฒนาชุมชนไปได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ ปัจจัยด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความจำเริญทางเศรษฐกิจ โดยสม่าเสมอและต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสภาพ ทางสังคมและยกระดับการดำรงชีพของประเทศให้สูงขึ้น เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล ตลอดระยะเวลายาวนานเพื่อให้มาตรฐานความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ดีขึ้นกว่าเดิม การ กระจายรายได้เป็นไปอย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่า เทียมกัน การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่างคือ

๑. มีความจำเริญทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นในระดับสูง

๒. ความจำเริญทางเศรษฐกิจสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๓. มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคมที่เหมาะสม นอกจากนี้

จะพิจารณาถึงความจำเริญทางเศรษฐกิจยังพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมด้าน อื่นๆ ด้วย

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นการวิเคราะห์ในระยะยาวที่มุ่งให้อุปทานรวม (Aggregate Supply) สูงขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตเพื่อให้ผลผลิตของระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น มีการใช้ทรัพยากรหรือการจ้างงานภายในประเทศเพิ่มขึ้น

โครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นส่วนประกอบที่สำคัญทางเศรษฐกิจของประเทศ แบ่งได้ ๓ ส่วนคือ การผลิตและการบริการ, ตลาดสินค้าและบริการ และปัจจัยการผลิตและการจำแนกแจกจ่ายผลผลิต แยกพิจารณาในแต่ละส่วนได้ดังนี้

โครงสร้างการผลิต หมายถึง การผลิตสินค้าและบริการจำแนกตามโครงสร้างการผลิต โดยใช้บัญชีผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของประเทศ แบ่งได้ ๑๑ สาขาการผลิต คือ สาขาเกษตรกรรม สาขาเหมืองแร่ สาขาอุตสาหกรรมการผลิต สาขาก่อสร้าง สาขาการไฟฟ้าและประปา สาขาการคมนาคมและขนส่ง สาขาค้าปลีกและค้าส่ง สาขาการธนาคารและประกันภัย สาขาที่อยู่อาศัย สาขาการบริหารราชการ สาขาบริการ

โครงสร้างตลาดสินค้าและบริการ แบ่งได้ ๒ ตลาดคือ ตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ ผลผลิตที่ผลิตขึ้นได้ส่วนหนึ่งใช้บริโภคภายในประเทศและที่เหลือส่งออกไปยังตลาดต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม มีผลผลิตหลายชนิดที่ผลิตขึ้นมาแล้วอาศัยตลาดต่างประเทศเป็นหลัก เช่น ตลาดยุโรปเป็นตลาดหลักของผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง ตลาดเอเชียเป็นตลาดข้าวที่สำคัญของไทย

โครงสร้างของปัจจัยการผลิตและการจำแนกแจกจ่ายผลผลิต ประชากรไทยส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม ดังนั้น ที่ดินจึงเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ส่วนในสาขาอุตสาหกรรมและบริการ ปัจจัยทุนและเทคโนโลยีมีบทบาทมากขึ้น โครงสร้างรายได้ที่เน้นแรงงานภายในประเทศมาจากค่าตอบแทนของแรงงานและการประกอบที่มีใช้ชนิดบุคคล

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นการขยายกำลังการผลิตสินค้าและบริการ โดยเพิ่มปริมาณและคุณภาพของทรัพยากร ปัจจัยการผลิต และประสิทธิภาพในการผลิตซึ่งมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์ประชาชาติเบื้องต้น (real GNP) และรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคล (real GNP per capita) สูงขึ้น ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความจำเป็นทางเศรษฐกิจโดยสม่ำเสมอ และเป็นเวลานาน ทำให้รายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลสูงขึ้นและมีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาค ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกัน ดำรงชีวิตได้อย่างสบาย มีคุณค่าและอิสรภาพในด้านต่างๆ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม ระบบการเมือง ทักษะคน การศึกษาและค่านิยมทางสังคมให้เหมาะสม จะเห็นได้ว่า ความจำเป็นทางเศรษฐกิจเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจเท่านั้น หรืออัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (GNP Growth Rate) เป็นเครื่องวัดการพัฒนาเศรษฐกิจ

เป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมี ๕ ประการคือ การมีรายได้และมาตรฐานการครองชีพที่สูงขึ้น การกระจายรายได้ดีขึ้น การมีงานทำ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการ

ควบคุมการเกิดมลภาวะเป็นพิษ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีคุณภาพและยั่งยืน แต่ทรัพยากรมีจำกัดต้องใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีประสิทธิภาพมากที่สุด มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและเพียงพอต่อพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ การเพิ่มขึ้นของประชากรในอัตราสูงไม่เป็นผลดีต่อการพัฒนาประเทศเพราะจะไม่สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติของประเทศที่มีอยู่และเกิดการว่างงานขึ้น นอกจากนี้ผลผลิตเฉลี่ยต่อคนลดลงเพราะทรัพยากรและผลผลิตขยายตัวไม่ทัน การวัดการเจริญเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไม่มีตัวชี้วัดใดที่สมบูรณ์ ต้องใช้ตัวชี้วัดหลายชนิดร่วมกัน เช่น ตัวชี้วัดรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลจะแสดงถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความสามารถในการผลิตของบุคคล แต่ไม่ได้แสดงถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านอื่นๆ ดังนั้น ในการพิจารณาต้องใช้ชี้วัดอื่นประกอบ เช่น ภาวะการณ้ลงทุน ดุลการค้าระหว่างประเทศ อัตราการเพิ่มของประชากร อัตราการไม่รู้หนังสือ การเกิดอาชญากรรม ฯลฯ

ทุกประเทศในโลกต้องการยกระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้สูงขึ้น ประเทศที่พัฒนาแล้วต้องการรักษามาตรฐานการครองชีพที่ดีและความมั่งคั่งของประเทศไว้ ประเทศกำลังพัฒนาต้องการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนและเพิ่มความมั่งคั่งของประเทศให้เทียบเท่าประเทศที่พัฒนาแล้ว สามารถสรุปถึงจุดมุ่งหมายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ดังนี้

เพื่อให้รายได้ประชาชาติของประเทศเพิ่มขึ้น โดยใช้มาตรการและนโยบายต่างๆ ส่งเสริมการออม การลงทุน การผลิต ซึ่งแสดงถึง สภาพความเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในประเทศที่ดีขึ้น

เพื่อให้การจ้างงานอยู่ในระดับสูง การว่างงานจะเกิดผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้น รัฐบาลต้องหาวิธีการส่งเสริมการลงทุนในประเทศเพื่อให้เกิดการจ้างงานประชาชนในประเทศมีงานทำ กระตุ้นการบริโภคและการลงทุนภายในประเทศ

สร้างและรักษาเสถียรภาพระดับราคาสินค้าในประเทศ หมายถึง การควบคุมภาวะเงินเฟ้อภายในประเทศให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม เนื่องจากประชากรที่เพิ่มขึ้นส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศขยายตัว ปริมาณเงินหมุนเวียนเพิ่มขึ้น โอกาสที่จะเกิดเงินเฟ้อภายในประเทศสูง รัฐบาลจึงต้องหาวิธีควบคุมภาวะเงินเฟ้อโดยใช้นโยบายการเงินและการคลัง

กระจายรายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเจริญเติบโตเต็มที่แต่ผลของการพัฒนาไม่กระจายสู่คนหมู่มากถือว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมบูรณ์ ต้องมีการกระจายรายได้ กระจายความมั่งคั่งสู่ประชาชนภายในประเทศให้เท่าเทียมกันเพื่อให้ช่องว่างของรายได้แคบลง

จากการศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มพบว่า

๔.๒.๑.๑ องค์ประกอบที่สำคัญของบริบทชุมชน

องค์ประกอบที่สำคัญของบริบทชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า บ้านวังกะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ในปัจจุบันมี ประมาณ ๑,๐๐๐ กว่าหลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประมาณ ๙๐% อพยพมาจากหมู่บ้านต่างๆ เช่น จากเมืองเย เมืองสองปึก เมืองมูเต้ง เมืองเมาะ ลำเลิง เมืองสะเทิม ฯ ในอำเภอเย ในเมืองเมาะละแหม่ง ซึ่งตั้งถิ่นฐาน อยู่ในรัฐมอญ สหภาพเมียนมาร์

๑) สภาพชีวิตความเป็นอยู่

เมื่อหลวงพ่อดุตตะได้ขออนุญาตจากอำเภอให้ชาวมอญ มาตั้งหลักแหล่งที่บ้านวังกะปัจจุบันนี้ ตั้งแต่เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๕ หลวงพ่อได้ขอให้ชาวบ้านปฏิบัติตามกฎที่ท่านตั้งไว้ ๔ ข้อ คือ ๑. ห้ามดื่มสุรา ๒. ห้ามเล่นการพนัน ๓. ห้ามลักทรัพย์ ๔. ห้ามผิดลูกผิดเมียใคร หากใครทำผิดแล้ว หลวงพ่อทราบเข้าเมื่อใดก็จะให้ออกจาก หมู่บ้านในวันนั้น และที่สำคัญชาวมอญในหมู่บ้านทุกคนต้องสำนึกในพระคุณของแผ่นดินไทย^๑

ชาวมอญเป็นกลุ่มที่รักความสงบ รักพวกพ้อง ชยันขันแข็ง ในการทำมาหากิน ชนชาติมอญที่อพยพเข้ามาที่บ้านวังกะก่อน พ.ศ. ๒๕๐๕ ได้สร้างบ้านอย่างเป็นทางการเป็นหลักฐาน เนื่องจากคิดปึกหลักทำมาหากินในประเทศไทยอย่างถาวร แต่พวกที่อพยพเข้ามาในช่วงหลัง ๆ จะสร้างบ้านบริเวณติดชายน้ำและขยายหมู่บ้านใหม่ออกไป ลักษณะบ้านของชาวมอญที่ใหม่สร้างด้วยไม้ไผ่และใบหญ้าแฝก แห่ง ยกพื้นสูง เนื่องจากอยู่ติดน้ำ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมอญมักจะอาศัยใกล้กับแหล่งน้ำ ในหมู่บ้านวังกะมีแม่น้ำซองกาเรีย เป็นแม่น้ำสายสำคัญและมีความอุดมสมบูรณ์ ชาวมอญจึงใช้น้ำจากแหล่งนี้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้นว่า ใช้อาบ ใช้ซักล้าง และใช้ในการเกษตร

๒) การปกครอง

ด้านการปกครองท้องถิ่นของหมู่บ้าน เป็นภาระหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านซึ่งอยู่ฝั่งอำเภอ และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่เป็นผู้คอย ดูแลช่วยเหลือ หัวหนาคุ่มแต่ละคุ่มในหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน แต่ไม่มีอำนาจที่จะตัดสินใจหรือควบคุมตัดสินใจลงโทษผู้กระทำความผิด ทุกอย่างเป็นไปตามระบบการปกครองท้องถิ่นของราชการไทยทั้งสิ้น การดูแลให้ชาวบ้านปฏิบัติตามกฎทั้ง ๔ ข้อ ที่หลวงพ่อตั้งไว้ก็ไม่สามารถทำได้อย่างเคร่งครัดเหมือนเมื่อครั้งเป็นชุมชนขนาดเล็ก

๓) ระบบสาธารณูปโภค

ไฟฟ้า หมู่บ้านวังกะมีไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเข้าสู่หมู่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ โดยหลวงพ่อดุตตะได้ซื้อสายไฟและเสาไฟฟ้ามาเอง แล้วแจ้ง ให้ทางไฟฟ้ามาเดินไฟฟ้าให้

^๑ สัมภาษณ์, นายปกรณ์ น้อยเกตุ, นายกเทศมนตรีตำบลวังกะ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.

หมู่บ้าน ดังนั้น บ้านเรือนส่วนใหญ่จึงมีไฟฟ้าใช้ แทบทุกหลังคาเรือนมีโทรทัศน์ และยังมีการติดตั้งเคเบิลทีวีในหมู่บ้านด้วย แต่บ้านของชาวมอญที่อพยพเข้ามาอยู่ใหม่ ที่เรียกว่าบริเวณหมู่บ้านมอญใหม่บางส่วนจะยังไม่มีไฟฟ้าใช้

น้ำ ที่ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคมาจากประปาหมู่บ้านที่ดำเนินการโดยเอกชน ซึ่งเริ่มมีเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ น้ำที่นำมาทำประปານี้ จะสูบมาจากแม่น้ำของกาเรียวแล้วเก็บไว้ที่บ่อพักน้ำท้ายหมู่บ้านก่อนจะแจกจ่ายไปสู่ครัวเรือนต่าง ๆ แต่ก็ยังมีบางครัวเรือนที่อยู่ติดริมแม่น้ำของกาเรียวและครัวเรือนในชุมชนมอญใหม่ก็จะใช้น้ำจากแม่น้ำของกาเรียว หรือขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลใช้เอง

การสื่อสาร ในหมู่บ้านจะมีโทรศัพท์สาธารณะอยู่ในหมู่บ้านส่วนหนึ่ง โทรศัพท์ส่วนบุคคลยังมีการขอติดตั้งอยู่ไม่มาก เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ มักจะมีโทรศัพท์มือถือกันแล้ว

การคมนาคม ในหมู่บ้านมีถนนลาดยางแล้ว โดยทางทหารและเทศบาลดำเนินการตามคำร้องขอของหลวงพ่อดุตตะ มีบริการรถจักรยานยนต์ รับจ้างในการเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้านและการเข้ามาฝั่งอำเภอ แต่ชาวมอญบางส่วนยังคงใช้วิธีการเดินเท้าในการเดินทางเข้ามาฝั่งอำเภอ โดยเดินข้ามมาทางสะพานอุตตมานุสรณ์ ซึ่งเป็นสะพานไม้ที่สร้างขึ้นด้วย แรงศรัทธาของชาวมอญที่มีต่อหลวงพ่อดุตตะ

๔) การศึกษา

๑) โรงเรียนวัดวังกวีเวการาม เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สร้างเขื่อนเขาแหลมในเขตอำเภอทองผาภูมิ เป็นเหตุให้น้ำท่วมโรงเรียน ทางการไฟฟ้าจึงจัดสรรที่ดินบริเวณสามประสบ และก่อสร้างอาคารทดแทนให้ เปิดสอน ระดับอนุบาล ประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา นักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวมอญ และชาวพม่า ในทุกวันศุกร์นักเรียนจะใส่ชุดประจำชาติของตนเองมาโรงเรียน เช่น เด็กชาวไทยก็จะใส่ชุดหม้อห้อม ส่วนเด็กชาวมอญก็จะใส่เสื้อแขนกระบอกสี ขาวหรือเสื้อนักเรียน ผู้ชายใส่สร้อยสีแดง ส่วนผู้หญิงจะใส่ผ้าถุงสีแดง

๒) การศึกษานอกโรงเรียน เด็กชาวมอญส่วนหนึ่งได้รับการศึกษาจากการศึกษานอกโรงเรียน โดยทางอำเภอเป็นผู้จัดขึ้น ส่วนมากมักจะทำการเรียนการสอนกันในช่วงเวลาเย็น สัปดาห์ละครั้ง สถานที่ที่ใช้เรียน คือ ศาลาสำหรับอ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

๔.๒.๑.๒ การสร้างความรู้ในการพัฒนาความมั่นคงชุมชนวังกะ

ในการศึกษาแนวทางและการสร้างความรู้ในการพัฒนาความมั่นคงชุมชนวังกะ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพิจารณาสาระสำคัญของแผนพัฒนาเทศบาลตำบลวังกะเนื่องจากแผนดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นแผนยุทธศาสตร์ซึ่งกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชน โดยในแต่ละระยะของแผนพัฒนาฯ จะมีแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนที่แตกต่างกันตามเวลาและสถานการณ์ซึ่งส่งผลต่อวิถีทางการพัฒนาชุมชนที่ต่างกันในแต่ละช่วงเวลา พบว่า

การพัฒนาโดยเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นหลัก “การพัฒนาของชุมชนต่าง ๆ จำนวนมาก เป็นการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืน (Unsustainable Development) เพราะเน้นที่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาคเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้มีการทำลายสิ่งแวดล้อมสูง ขาดการพัฒนามนุษย์ ครอบครัวและสังคม เป็นเหตุให้สังคมชนบทล่มสลาย และเกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา เช่น การอพยพเข้าเมือง อาชญากรรม โสเภณี การละเมิดสิทธิเด็ก และอุบัติเหตุต่าง ๆ”

ผลจากการพัฒนาชุมชนวังกะที่เน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ทำให้เกิดปัญหาที่สำคัญในชุมชน^๒ ได้แก่

๑. ความสุขของคนในชุมชนลดลง เนื่องจากการให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยละเลยมิติการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับความสุขของมนุษย์
๒. การให้ความสำคัญกับการขยายตัวของภาคบริการ ทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างวิถีชีวิตชนบทมากขึ้น ชาวชนบทอพยพเข้าสู่เมืองเป็นจำนวนมาก ภาครัฐไม่สามารถรองรับการขยายตัวของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ
๓. สถาบันทางสังคมที่มีหน้าที่ในการอบรมขัดเกลาสมาชิกของสังคมอ่อนแอลง โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว
๔. ระบบทุนนิยมเสรีส่งเสริมให้เกิดลัทธิบริโภคนิยมในสังคมไทย นำไปสู่การเกิดปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมที่สูงขึ้น
๕. การพัฒนาเศรษฐกิจภาคบริการทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจำนวนมาก

กล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนวังกะโดยเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียวเป็นการพัฒนาที่ไม่สมดุล และไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์จากการพัฒนาที่ยั่งยืน นำไปสู่คำถามที่ว่า มีแนวทางใดบ้างที่จะช่วยพัฒนาชุมชนวังกะให้เกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

๑) การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนาชุมชนสู่ความสมดุลและยั่งยืน

ผลเสียที่เกิดจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลทำให้เกิดความพยายามในการแสวงหาแนวทางการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนมากขึ้น โดยเทศบาลตำบลวังกะ ได้ปรับเปลี่ยนวิธีการคิดใหม่ โดยให้ความสำคัญกับกระบวนทัศน์ในการพัฒนาตามแนวทางแบบองค์รวม (Holistic) ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลาง (People Centered) ปรัชญาสำคัญของแนวคิดนี้คือ “การพัฒนาคน โดย คน และเพื่อคน” (Development of People, by People and for People) หมายถึง การพัฒนาที่มุ่งเน้นไปที่ตัวคนอย่างรอบด้านทั้งทางกาย จิตใจ และสติปัญญา โดยการพัฒนาตัวคนจะสำเร็จได้ต้องมีระบบและสิ่งแวดล้อมที่ดี ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

^๒ สัมภาษณ์, ว่าที่ร้อยตรียุทธจักร แก้วจันทร์, รองนายกเทศมนตรี เทศบาลวังกะ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.

ทั้งนี้ยังคงให้ความสำคัญกับ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” มาเป็นแนวทางในการบริหารและพัฒนาชุมชนโดยยึดหลักทางสายกลาง

กล่าวได้ว่า เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการวางแผนพัฒนาชุมชนวังกะที่ปฏิรูปความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโดยให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาใหม่ที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” และ ใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม^๓ และเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา ซึ่งแนวคิดการพัฒนาดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) ภายใต้แนวปฏิบัติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาบนพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนคุณภาพเชิงพลวัต การเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งมิติตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง โดยมีการวิเคราะห์ห้อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชุมชน ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับความสามารถในการแข่งขัน ความสมดุลระหว่างสังคม โดยมีการเตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนวังกะ รวมทั้งการเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม จริยธรรม” ในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดจนดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม^๔

กล่าวโดยสรุป ผลจากการพัฒนาที่ไม่สมดุลเนื่องจากการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว ทำให้ชุมชนวังกะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนา ที่มีความชัดเจนทั้งในมิติด้านแนวคิดพื้นฐานและแนวทางการปฏิบัติเพื่อความสมดุล และยั่งยืน โดยภาพรวมของกระบวนการพัฒนาชุมชน

๔.๒.๒ การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้

การพัฒนาประเทศให้สมดุลและยั่งยืนได้สังคมไทยจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาที่สอดคล้องและต่อเนื่องจากการสร้างคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีในสังคมที่สมดุลและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยให้

^๓สัมภาษณ์, นายจันทร์ เรืองเรธา, ปราชญ์ชาวบ้าน ๑ ธันวาคม ๒๕๖๓.

^๔สัมภาษณ์, นายเฉลิมชัย ศรีถม, ปราชญ์ชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

คนมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตพื้นฐานสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทย ทุกคนสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในกระบวนการตรวจสอบภาครัฐ ตลอดจนเสนอความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาประเทศ เพื่อให้เกิดระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส ยึดประโยชน์ส่วนรวม มุ่งสู่ “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ประชาชนทุกคนผ่านการสร้างโอกาสในการเข้าถึงปัจจัยการประกอบอาชีพ แหล่งทรัพยากร บริการสาธารณะพื้นฐาน และแหล่งข้อมูลข่าวสาร สามารถลดความเหลื่อมล้ำอันเกิดจากความไม่เท่าเทียมทางโอกาสระหว่างประชาชนกลุ่มต่างๆ ลง และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

การเข้าถึงบริการทางสังคมและสาธารณูปโภคอันเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น สวัสดิการของภาครัฐสามารถครอบคลุมกลุ่มประชากรได้มากขึ้นเป็นลำดับ ชุมชนมีความเข้มแข็งในการดูแลตนเองและเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อย่างไรก็ตาม การเมืองการปกครองที่ขาดการบริหารจัดการที่ดีขาดความโปร่งใสและความเป็นธรรม ประกอบกับความไม่เท่าเทียมของหญิงชายในการดำรงตำแหน่งบริหาร และการขาดความตื่นตัวในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนยังเป็นปัจจัยท้าทายที่สำคัญในการพัฒนาสังคม ดังนี้

๑. ความครอบคลุมของสวัสดิการภาครัฐทำให้ช่องว่างความเหลื่อมล้ำระหว่างประชากรลดลง แต่สัดส่วนการถือครองรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรมีช่องว่างมากขึ้น สัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มประชากรที่มีรายได้สูงสุดต่อกลุ่มประชากรที่มีรายได้ต่ำสุดยังมีความแตกต่างอย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการกระจายรายได้อันเนื่องมาจากความไม่เท่าเทียมทางโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร กิจกรรม และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม

๒. ความตื่นตัวทางการเมืองของคนไทยสูงขึ้น แต่ยังมีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ และการร่วมตรวจสอบการทำงานของภาครัฐโดยประชาชน การรับรู้ถึงสิทธิทางการเมืองของประชาชนและการใช้สิทธิเลือกตั้งมีพัฒนาการที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง หากประชาชนยังขาดความตื่นตัวในการติดตาม ตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของภาครัฐ ส่งผลให้ดัชนีภาพลักษณ์การคอร์รัปชันปี ๒๕๕๕ ของประเทศไทยยังมีคะแนนเท่ากับช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ คือ ๓.๓ - ๓.๕ คะแนน ซึ่งลดลงจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ ที่มีคะแนนอยู่ช่วง ๓.๒ - ๓.๘ ขณะที่ภาพลักษณ์ของภาคเอกชนในตลาดหลักทรัพย์โดยเฉพาะเรื่องบทบาทกรรมการ ความน่าเชื่อถือของผู้บริหาร การให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และความรับผิดชอบต่อสังคมดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๓. สถาบันการเมืองการปกครองและสถาบันทางเศรษฐกิจที่ขาดความโปร่งใสและความเป็นธรรม นำมาซึ่งการเพิ่มความขัดแย้งระหว่างเครือข่ายทางสังคมที่มีบรรทัดฐานแตกต่างกัน ส่งผลให้สังคมไทยแตกแยก ขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและสังคมโดยรวม ดังจะเห็นได้จากดัชนีความสุขของประเทศไทยที่ลดลงจากอันดับที่ ๑๐๗ ในปี ๒๕๕๔ เป็นอันดับที่ ๑๒๖ ในปี ๒๕๕๕ จากทั้งหมด ๑๕๘ ประเทศ

๔. ความเท่าเทียมของหญิงและชายมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น แต่โอกาสที่ผู้หญิงจะก้าวไปสู่ระดับบริหารประเทศหรือระดับตัดสินใจยังมีน้อย เด็กหญิงและชายได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียม หากโอกาสที่ผู้หญิงจะก้าวสู่ระดับบริหารหรือระดับตัดสินใจทั้งในภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชนยังไม่สัดส่วนต่ำกว่าผู้ชายมาก

๕. ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ นำไปสู่การสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งแก่ชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในการร่วมจัดทำแผนแม่บทชุมชน และเสนอแนวทางแก้ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในสังคม จัดทำงบประมาณให้มีความเหมาะสมกับกิจกรรมบริการสาธารณะและมีความโปร่งใส ทั้งนี้การจัดทำแผนแม่บทชุมชนยังต้องมีการพัฒนาต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและความเป็นธรรมในสังคม อันส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สังคมมีคุณภาพ ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ในขณะที่เดียวกันต้องจัดทำแผนแม่บทชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของโลกในการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่เกิดขึ้น

ดังนั้น การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ของชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

๑) การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมในปัจจุบัน

ในปัจจุบัน เทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในด้านทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมอยู่บ้างแต่จะเป็นลักษณะความร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะ เป็นส่วนใหญ่ โดยโครงการความร่วมมือที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะเป็นโครงการที่ตระหนักแล้วว่าต้องให้การช่วยเหลือหรือให้ความร่วมมือกัน เช่น เมื่อเกิดเหตุไฟไหม้นอกพื้นที่ใกล้เคียง เทศบาลตำบลวังกะก็จะดำเนินการเข้าช่วยเหลือในการบรรเทาสาธารณภัยร่วมกัน เป็นต้น^๕ หรือเป็นการเผชิญปัญหา ร่วมกัน และจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เช่น เรื่องการแก้ไขปัญหาการจัดการและการกำจัดขยะ หรือเป็นปัญหาที่ต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่นอกเหนือจากเทศบาลตำบลวังกะในการเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และเป็นความร่วมมือในลักษณะที่ถูกกำหนดมาในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติจากหน่วยงานส่วนกลางที่มีอำนาจกำกับดูแลสูงกว่า เช่น

^๕ สัมภาษณ์, นายสมพงษ์ บุญมาก, ประชาชนชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

จังหวัด จึงเกิดความร่วมมือขึ้นมา เช่น กรณีเรื่องการดำเนินงานด้านการป้องกันและบรรเทาอุทกภัย^๖ นอกจากนี้ ยังพบว่า ในปัจจุบันเทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในการจัดบริการทางสังคม ในเรื่องของการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนยังมองว่า ยังไม่เห็นภาพของความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะ ในการจัดบริการทางสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อกันตามอำนาจหน้าที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ดูแลเท่านั้นเอง แต่ในรายละเอียดของการทำงานยังเป็นลักษณะแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้มีความร่วมมือกันจริง ๆ^๗ หรืออีกนัยยะหนึ่ง “อาจมีความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะในการจัดบริการสังคมนั้น ยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนหรือบุคคลอื่นได้รับทราบว่าเป็นโครงการความร่วมมือ”^๘ จึงทำให้ส่วนใหญ่ไม่เห็นภาพการทำงานแบบความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะและบ้านวังกะ

๒) การบริการสังคมที่เด่นชัดหรือเป็นรูปธรรมมากที่สุด

หากมองในภาพเชิงความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมเทศบาลตำบลวังกะร่วมมือกับบ้านวังกะ เป็นความร่วมมือจากการดำเนินงานของหน่วยงานส่วนกลาง สามารถสรุปได้ ๓ ด้าน ได้แก่ ๑. ด้านการแก้ไขปัญหาป้องกันอุทกภัยและรับมือภัยพิบัติ ๒. ด้านการเชื่อมโยงฐานข้อมูลและการให้บริการด้านงานทะเบียนราษฎรสำหรับผู้ที่มิบัตรประจำตัว และ ๓. ด้านการจัดการและการกำจัดขยะ อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลบางส่วนก็เห็นว่า “หากมองในภาพเชิงความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมนั้น ยังมองไม่เห็นถึงภาพความร่วมมือกันในการบริการสาธารณะที่เด่นชัดหรือจริงจัง”^๙ ทั้งนี้อาจมีโครงการดำเนินงานแบบความร่วมมืออยู่ก็ได้ อาจเนื่องจากการประชาสัมพันธ์ที่ถือเป็นประเด็นสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดความเด่นชัดและเป็นรูปธรรมมากขึ้น จากการดำเนินงานที่มีความร่วมมืออยู่แล้ว แต่ขาดการสื่อสารที่ดี ทั้งที่เป็นส่วนสำคัญต่อการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือเชิงรุกด้วย^{๑๐}

๓) การบริการสังคมที่ควรเกิดขึ้นในอนาคต

เทศบาลตำบลวังกะยังพบปัญหาในปัจจุบันที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขและหากไม่ร่วมมือกันจะส่งผลกระทบต่อท้องถิ่นในอนาคต และยังไม่ได้เป็นปัญหามากนักในปัจจุบัน แต่ควรจะมีการดำเนินงานแบบความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมร่วมกันในอนาคต เพื่อนำไปสู่การทำงานที่ดีกว่า มีประสิทธิภาพมากขึ้น สามารถสรุปได้ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาระบบคมนาคมและการเดินทางเพื่อแก้ไขปัญหาด้านอุบัติเหตุของนักท่องเที่ยว ด้านการควบคุมและป้องกันโรค ด้านการพัฒนาและ

^๖ สัมภาษณ์, นายวัชชัย เอี่ยมจิตร, ประชาชนชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^๗ สัมภาษณ์, นายชัยพร พรหมพันธุ์, ประชาชนชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^๘ สัมภาษณ์, นายศิวโรฒ จิตนิยม, ประชาชนชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^๙ สัมภาษณ์, นายพลวิศ วรรณะ, ประชาชนชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๐} สัมภาษณ์, นายลั่นทม สุพรรณโรจน์, ประชาชนชาวบ้าน ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

ส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการจัดการและการกำจัดขยะ และด้านการจัดผังเมืองรวมระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ^{๑๑}

๔) การพัฒนาความร่วมมือในการจัดบริการสังคม

การพัฒนาความร่วมมือในการจัดบริการสังคมร่วมกันของเทศบาลตำบลวังกะทิงจะทำให้เกิดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ซึ่งเป็นข้อเสนอจากผู้ให้ข้อมูลภายใต้ปรากฏการณ์ที่ทั้งเป็นแนวทางปฏิบัติที่เกิดขึ้นแล้วในปัจจุบันและยังไม่เกิดขึ้น^{๑๒} ซึ่งสามารถสรุปได้ ๗ แนวทาง ได้แก่

๑. ตั้งคณะทำงานร่วมหรือชุดเฉพาะกิจร่วมเพื่อบริการสังคมหรือแก้ไขปัญหาหารือร่วมกันระหว่างเทศบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒. การประสานแผนปฏิบัติราชการภายในระหว่างเทศบาลตำบลวังกะทิงที่ต้องการมีความร่วมมือกันในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เห็นว่าได้รับปัญหาหารือหรือจำเป็นต้องมีความร่วมมือกันในเรื่องนั้นๆ โดยการหารือและตั้งเป็นโครงการว่า เทศบาลตำบลวังกะทิงจะตั้งโครงการลักษณะนี้ อีกชุมชนวังกะทิงก็ต้องตั้งโครงการลักษณะนี้เช่นกัน

๓. เทศบาลตำบลวังกะทิงและบ้านวังกะมาพูดคุยและวางแผนร่วมกัน โดยอาจมีผู้มีอำนาจสูงสุดของเทศบาลตำบลวังกะทิงและผู้มีอำนาจเหนือกว่า เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นแกนกลางประสาน มานั่งพูดคุยและวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาที่เผชิญร่วมกัน

๔. การมีหน่วยงานกลางมาประสานการทำงานในลักษณะความร่วมมือระหว่างท้องถิ่น และเป็นหน่วยงานที่มีอำนาจเหนือกว่าหรือสูงกว่า

๕. การทำ MOU หรือการทำข้อตกลงความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะทิงที่ต้องการดำเนินงานความร่วมมือในด้านหรือเรื่องนั้นๆ ร่วมกัน

๖. หน่วยงานกำกับดูแล มาเป็นพี่เลี้ยงหรือมาเป็นหน่วยงานกลางเชื่อมประสานเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงการทำงานแบบความร่วมมือในเรื่องหนึ่งเรื่องใด เช่น หน่วยงานระดับจังหวัด องค์กรบริหารส่วนจังหวัด องค์กรภาครัฐองค์กรภาคเอกชน หรือสถาบันการศึกษา

๗. จัดทำวาระแห่งชาติ โดยจัดประชุมสัมมนาที่มีทั้งนักวิชาการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใกล้เคียงเพื่อให้เห็นภาพของความร่วมมือและจัดทำในเรื่องของแผนการพัฒนาความร่วมมือที่จะเกิดขึ้น โดยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน กำหนดออกมาเป็นแผนของอำเภอที่มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกันจัดบริการสังคมว่าจะมีอะไรบ้าง แล้วแผนที่เกิดขึ้นนี้จะบรรจุเรื่องต่างๆ ที่เป็นโครงการหรือกิจกรรมที่เป็นเรื่องของความร่วมมือกันดำเนินการ พร้อมดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ

^{๑๑} สัมภาษณ์, นายชัยยันต์ อยู่ศิริ, ผู้นำชุมชนวังกะ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๒} สัมภาษณ์, ว่าที่ร้อยตรียุทธจักร แก้วจันทร์ รองนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลวังกะ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.

สรุปได้ว่า การเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมในปัจจุบัน เกิดจากการร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะ ในการจัดบริการสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อกันตามอำนาจหน้าที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ติดกันเท่านั้นเอง

๔.๒.๒.๑ การพึ่งพาตนเองในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรม

ชุมชนถือเป็นรากฐานที่สำคัญของการพัฒนาประเทศการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแต่เกิดขึ้นจากกิจกรรมของชุมชนเป็นหลัก การพัฒนาชุมชนจึงเป็นกลไกอันสำคัญที่จะกำหนดทิศทาง เพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนา และเสริมสร้างความแข็งแกร่ง โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม (Civil Society) อันหมายถึง การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของคน โดยทุกฝ่ายในสังคมต่างให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน เพื่อมุ่งหวังให้เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น การพัฒนาชุมชน เป็นการบริหารจัดการชุมชนที่มีกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งองคาพยพอันมีองค์ประกอบ ทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาสังคม โดยท้องถิ่น เป็นองค์กรหลัก และประชาสังคมเป็นผู้รับประโยชน์ การพัฒนาชุมชน จึงเป็นภาระหน้าที่ของคนทุกคนที่จะต้องร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบ ต่อมาวิสาหกิจชุมชนได้กลายมาเป็นนโยบายรัฐบาล ในการแก้ปัญหาภาพรวมของประเทศเนื่องจากวิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการเพื่อการจัดการทุนของชุมชน โดยคนในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนยังเป็นองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนสร้างรากฐานที่มั่นคงให้ประเทศ

การพึ่งพาตนเองในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมของชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

๑) การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ

การพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชนบ้านวังกะ คือ มีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นเพื่อการยังชีพ และนำส่วนเกินเข้าร่วมกับการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน มีแนวทางที่ผู้นำชุมชนเรียกว่า “ผลผลิตวิถีชุมชน” หรือ “ผลผลิตวิถีพอเพียง” เป็นแนวทางรูปธรรมที่ขยายตัวในพื้นที่ชุมชนบ้านวังกะ^{๑๓}

^{๑๓} สัมภาษณ์, นางสาวรณมา รุ่งราศรี, ประชาชนชุมชนวังกะ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

๒) การพึ่งตนเองทางสังคม

การพึ่งตนเองทางสังคมของชุมชนบ้านวังกะ คือ การเสริมสร้างให้ประชาชนในชุมชนร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปัจจัยพื้นฐานบางอย่างไม่สามารถพึ่งตนเองในครอบครัวได้ ต้องพัฒนาการพึ่งตนเองอย่างเป็นระบบ เช่น

- มีโรงงานแปรรูปสัตว์น้ำเล็ก ๆ ผลิตปลาตากแห้งให้พอบริโภคในชุมชน เลี้ยงหมูและทำเซียงหมูให้พอบริโภคในชุมชนท้องถิ่น ไม่เน้นการผลิตเพื่อสนองตลาดวงกว้าง^{๑๔}

- มีคลินิกสุขภาพชุมชนที่ส่งเสริมบทบาทหมอพื้นบ้าน การใช้สมุนไพรและการบำบัดโรคโดยการนวด หรือวิธีการพื้นบ้านอื่น ๆ

- มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องแบบศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนวังกะ ที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และปลูกฝังให้ชาวบ้าน “เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องทำ เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องรู้ และทำในสิ่งที่เรียนรู้แล้ว” ไม่ใช่ศูนย์เรียนรู้ที่เน้นการขายบริการศึกษาดูงานเป็นหลัก^{๑๕}

- มีระบบการจัดการทุนของตนเอง ที่เรียกว่า “ธนาคารเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการทุนของชุมชน ที่ไม่เน้นผลกำไรจากการค้าเงินแบบธนาคารในระบบทุนนิยม แต่เน้นการสร้างความร่วมมือ เพื่อให้สมาชิกพึ่งพาอาศัยกันด้านทุนได้ มีความมั่นคงในชีวิตและสวัสดิการสังคมเป็นผลตอบแทนให้กับสมาชิก

- มีการฟื้นฟูระบบและวิธีการจัดการทรัพยากรหรือทรัพย์สินของชุมชน เช่น โฉนดชุมชน แม่น้ำ และที่ดินเชิงเกษตร เป็นระบบที่เน้นความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างคนกับคน คนไม่ขูดรีดจากทรัพยากรธรรมชาติ และมีคุณธรรมทางสังคมเป็นเครื่องกำกับ^{๑๖} เป็นต้น

๓) การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติ

การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านวังกะ คือ เป็นการพึ่งตนเองบนฐานองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ “คน ความรู้ และทรัพยากร” โดยการพัฒนาศักยภาพของคน ค้นหาทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุด บนฐานความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น เช่น

- การปลูกต้นไม้ใช้หนี้เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน ในทางปฏิบัติมีการค้นหาและศึกษาประสบการณ์ความรู้ของชาวบ้าน ๓๘ คน ที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาหนี้สินด้วยการปลูกต้นไม้หลากหลายชนิดในรูปแบบป่าธรรมชาติ หรือที่เรียกว่า "วนเกษตร" นำความรู้เหล่านั้น

^{๑๔} สัมภาษณ์, นายสุพจน์ เตือนฉาย, ผู้ประกอบการรายย่อยชุมชนวังกะ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๕} สัมภาษณ์, นายคณอง โปรักษ์, ปราชญ์ชาวบ้าน ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๓.

^{๑๖} สัมภาษณ์, นายปรกรณ์ น้อยเกตุ, นายกเทศมนตรีตำบลวังกะ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๓.

มาถ่ายทอดให้กับชาวบ้านที่มีปัญหาหนี้สิน โดยวิธีการสำรวจทรัพยากรพันธุ์ไม้ในชุมชนท้องถิ่น วิเคราะห์ที่ดินของตนเอง สำรวจที่ดินสาธารณะเพื่อให้ชาวบ้านที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองเข้าร่วมโครงการได้ มีการเพาะขยายพันธุ์ไม้ การวางแผนเพาะปลูกที่สัมพันธ์กับรายจ่ายและการชำระหนี้ของครัวเรือน และค้นพบว่าชาวบ้าน “มีรายได้ตั้งแต่วันลงมือปลูก” และมีการวางแผนนำผลผลิตจากต้นไม้มาแปรรูปสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ตามแนวทางวิสาหกิจชุมชน ซึ่งแตกต่างจากความเชื่อเดิมในหน่วยงานต่างๆ ว่า การปลูกต้นไม้ต้องใช้เวลา ๗-๑๐ ปี จึงจะเก็บเกี่ยวผลได้^{๑๗}

การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติตามแนวทางดังกล่าวไม่ต้องการพันธุ์พืชจากห้องทดลองหรือต่างประเทศ ไม่ต้องการเทคโนโลยีใหม่ การลงทุนต่ำ เป็นการยืนยันว่าความพอเพียงไม่ได้มีความหมายเฉพาะกับประชาชนในชุมชนเท่านั้น แต่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการด้วย การลงทุนในอุตสาหกรรมที่พอเพียงไม่ได้หมายถึง เน้นเงินลงทุนจากต่างชาติ วัตถุดิบจากต่างชาติ ผลกำไรของต่างชาติ อุตสาหกรรมแบบพอเพียง^{๑๘} หมายถึงเน้นการพึ่งตนเองด้านเงินลงทุน ฐานทรัพยากรภายใน และประโยชน์ตกอยู่กับคนไทยด้วยกัน

๔) การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจ

การพึ่งตนเองทางด้านจิตใจของชุมชนบ้านวังกะ คือ ยึดหลักธรรมทางศาสนา หล่อหลอมการดำเนินชีวิต ปฏิบัติทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอตลอดปี ที่เป็นรูปธรรมที่สุด คือ “นพปฎิญาณเศรษฐกิจพอเพียง” คำปฎิญาณ ๙ ข้อ ที่ถอดเอาหลักปฏิบัติรูปธรรม ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นวินัยหลักในการดำเนินชีวิต ไม่น้อมเอียงไปตามกระแสบริโภคนิยม และโฆษณาตามสื่อต่างๆ มีการนำเสนอให้น่านพฎิญาณเศรษฐกิจพอเพียงไปปลูกฝังให้นักเรียนตามโรงเรียนในชุมชน ให้กล่าวพฎิญาณหลังร้องเพลงชาติ และสวดมนต์หน้าเสาธงทุกเช้า หรือท่องแบบบทอาขยานและสูตรคูณก่อนเลิกเรียนในตอนเย็น การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตประจำวัน ในการประกอบอาชีพ การจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม การศึกษาเรียนรู้ มีหัวใจสำคัญอยู่ที่การเชื่อมโยงคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เข้ากับคุณค่าทางศาสนา^{๑๙} และวัฒนธรรมของกลุ่มคนและสังคม และต้องมีการสร้างแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

^{๑๗} สัมภาษณ์, นางวิภา คงทิม, ชาวบ้านกลุ่มเกษตรกร ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๑๘} สัมภาษณ์, นายวิชาญ แจ่ม อรุณฉาย, อดีตข้าราชการครู ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

^{๑๙} สัมภาษณ์, นายจัตตรงค์ เครืออยู่, ประชาชนชาวบ้าน ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓.

๔.๒.๓ วิเคราะห์รูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

จากการศึกษาข้อมูลการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ของชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า

๔.๒.๓.๑ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น โดยมีแนวทางการพัฒนาตามประเด็นหลัก ๆ ดังนี้^{๒๐}

๑) ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ครอบคลุมทั่วถึงและยั่งยืนพร้อมทั้งเศรษฐกิจฐานรากให้มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น โดยการสร้างโอกาสเพื่อให้เกิดผู้ประกอบการใหม่สนับสนุนวิสาหกิจชุมชน และสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมในการเข้าถึงระบบตลาดในทุกๆระดับ สร้างงานให้ภาคบริการมากขึ้นควบคู่ไปกับการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและความสามารถในการคิดสร้างสรรค์เพื่อเป็นฐานในการสร้างรายได้ยกระดับและสร้างเสถียรภาพรายได้เกษตรกรรวมทั้งการพัฒนาอาชีพและแนวทางสร้างรายได้เสริมนอกฤดูกาลสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากรและแหล่งทุนในการประกอบอาชีพที่กว้างขวางและกระจายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้ทั่วถึงมากขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาทักษะความสามารถทั้งด้านการผลิตและการบริหารจัดการรวมเพื่อเพิ่มโอกาสการประกอบสัมมาชีพที่หลากหลาย

๒) ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรและสิทธิทางทรัพย์สินให้เกิดความเป็นธรรม โดยส่งเสริมการกระจายสิทธิการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินสำหรับเกษตรกรไร้ที่ดินทำกินและเกษตรกรยากจน ปรับปรุงกฎระเบียบให้ชุมชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างทั่วถึงรวมทั้งพัฒนาระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางชุมชนในฐานะผู้ถือครอง

^{๒๐} ประจวบ ไชยสาส์น, กระทรวงการต่างประเทศกับการพัฒนานโยบายความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่งจำกัด (มหาชน), ๒๕๔๑), หน้า ๕๕.

๓) พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและสนับสนุนการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารใน การพัฒนาอาชีพ โดยเปิดช่องทางการเข้าถึงและใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการผลิต ที่หลากหลายและรวดเร็วรวมถึงข้อมูลช่องทางการตลาดที่เหมาะสมกับทักษะและอาชีพให้กับประชาชนเพื่อเป็นการสร้างทางเลือกและเพิ่มโอกาสการสร้างรายได้

๔) ส่งเสริมการใช้สิทธิแรงงานขั้นพื้นฐานโดยเฉพาะในด้านสุขอนามัยและความปลอดภัยในชีวิต การไม่เลือกปฏิบัติควบคุมการเปิดโอกาสการทำงานสำหรับผู้สูงอายุสตรีและคนพิการ ได้ตามศักยภาพมากขึ้น มีการร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อการพัฒนาทักษะและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเยาวชน ผู้สูงอายุสตรีและผู้พิการการมีระบบค่าจ้างและสวัสดิการแรงงานที่เป็นธรรมการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาการฝึกอบรมและการฝึกอบรมซ้ำของแรงงาน รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนา กฎเกณฑ์ด้านแรงงานและการบังคับใช้ให้เกิดประสิทธิผลเพื่อคุ้มครองแรงงานบนหลักสิทธิพื้นฐาน และการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน

๕) ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนโดยการรณรงค์และการให้ผลประโยชน์ทางภาษีสำหรับภาคธุรกิจที่ดำเนินกิจกรรมเพื่อรับผิดชอบต่อทางสังคมและวิสาหกิจเพื่อชุมชนเป็นการสนับสนุนการสร้างความเป็นธรรมต่อประชาชนทั้งในด้านค่าจ้าง ความปลอดภัยและคุณภาพของชีวิตการทำงานของแรงงานในทุก ระดับ และการสร้างโอกาสและสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถสำหรับกลุ่มสตรีผู้สูงอายุคนพิการและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ รวมทั้งสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อความเป็นธรรมต่อผู้บริโภคชุมชน และสังคมส่วนรวม

๖) ปรับโครงสร้างภาษีทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและถือครองทรัพย์สิน โดยเน้นการจัดเก็บภาษีทางตรงมากขึ้นโดยเฉพาะภาษีที่จัดเก็บจากมูลค่าทรัพย์สินและฐานรายได้ที่ไม่ใช่ผลตอบแทนจากการทำงาน ปรับปรุงการกำหนดขั้นรายได้และอัตราภาษีให้สอดคล้องกับโครงสร้างฐานรายได้ที่เปลี่ยนแปลงไป ปรับปรุงกฎเกณฑ์การให้สิทธิประโยชน์และการลดหย่อนทางภาษีให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อประชาชนในระดับฐานล่างและธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเร่งรัดการบังคับใช้กฎหมายภาษีสิ่งแวดล้อมเพื่อสะท้อนต้นทุนที่แท้จริงวางระบบฐานข้อมูลและพัฒนากลไกในการนำ ภาคนอกทางการทั้งแรงงานและผู้ประกอบการ เข้าสู่ระบบภาษีควบคู่ไปกับการปรับระบบการจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายนโยบาย^{๒๑}

^{๒๑} กรมการพัฒนาชุมชน, เกี่ยวกับโครงการ OTOP นวัตกรรมเชื่อมโยงภูมิปัญญา วิถีชุมชน, เข้าถึงได้จาก <http://nawatwithi.com/about/>, เข้าถึงเมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๖๓

๗) พัฒนากลไกการให้ความช่วยเหลือประชาชนและผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบจากการดำเนินนโยบายตามข้อตกลงการค้าและการลงทุนเสรี ควบคู่ไปกับการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยการเพิ่มความรู้และทักษะสำหรับประชาชนสร้างโอกาสทางอาชีพและธุรกิจใหม่ ๆ โดยความร่วมมือกับภาคธุรกิจเอกชนที่ได้รับผลประโยชน์และให้การสนับสนุนด้านแหล่งเงินทุนที่จำเป็นในช่วงของการปรับตัวสู่อาชีพหรือการประกอบการใหม่ ๆ รวมทั้งการยกระดับด้านเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในบริบทใหม่สำหรับธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

๘) ยกระดับคุณภาพของระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น ด้วยการกำหนดนโยบายมาตรการทางกฎหมายและทางสังคมในการจัดหลักประกันทางสังคมแก่แรงงานทั้งในระบบและนอกระบบอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมมีสวัสดิการแรงงานที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ควบคู่กับการพัฒนาระบบข้อมูลการให้ความคุ้มครอง ทางสังคมให้มีมาตรฐาน สามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๒.๓.๒ การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐานเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับปัจเจกและสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนบ้านวังกะ มุ่งพัฒนาระบบบริการสาธารณะให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงการจัดหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยการเข้าถึงระบบสาธารณสุขโรค พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคมให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ พัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลายเสริมสร้างเจตคติด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย และพัฒนาระบบฐานข้อมูลในการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมประชาชนทุกคนตามสิทธิและสามารถเข้าถึงบริการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีแนวทางการพัฒนาตามประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

๑) พัฒนาระบบบริการสาธารณะให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึงอย่างหลากหลายโดยเฉพาะระบบบริการสาธารณสุขและการศึกษาขั้นพื้นฐาน สวัสดิการสังคมและกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างโอกาสให้กลุ่มด้อยโอกาสสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงรวมทั้งลดความแตกต่างคุณภาพบริการสาธารณะในระหว่างพื้นที่และกลุ่มคนโดยสนับสนุนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดทั้งบริการการศึกษา สุขภาพ สวัสดิการสังคมกระบวนการยุติธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบฐานข้อมูลสุขภาพและการศึกษาของประเทศการกระจายทรัพยากรด้านการศึกษาสาธารณสุขและมีระบบการจูงใจให้บุคลากรมีการกระจายที่เหมาะสมภายใต้มาตรการการเงิน การคลังที่ยั่งยืน

๒) สนับสนุนการจัดหาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยและการเข้าถึงระบบสาธารณสุขโรค โดยการกำหนดเป็นนโยบายที่อยู่อาศัยและเมืองน่าอยู่ พัฒนาโครงการที่อยู่อาศัย

แก้ปัญหาชุมชนโดยดำเนินการร่วมกับชุมชน รวมทั้งส่งเสริมบทบาทชุมชนให้การช่วยเหลือสังคมด้านที่อยู่อาศัย เช่น การช่วยเหลือประชาชนให้มีที่อยู่อาศัย

๓) พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคม โดยจัดระบบความสัมพันธ์ของสวัสดิการทางสังคมทั้ง เกิด แก่ เจ็บ ตาย ให้มีความเชื่อมโยงกันตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่น และสังคมโดยมุ่งเน้นการจัดสวัสดิการ ที่มีคุณภาพและยั่งยืน ด้วยบทบาทและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะบทบาทสถาบันครอบครัวชุมชนท้องถิ่น องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร และภาคเอกชนที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคมและการลงทุนในธุรกิจเพื่อสังคม

๔) พัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลายเพื่อขยายฐานการให้บริการทางการเงินฐานรากและสนับสนุนการระดมทรัพยากรในชุมชนเพื่อการพัฒนาโดยมีบทบาทร่วมกันของภาครัฐ ภาคชุมชนท้องถิ่น และภาคธุรกิจเอกชน ส่งเสริมการต่อยอดการออมในชุมชนและส่งเสริมการออมเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงเมื่อชราภาพ

๕) เสริมสร้างเจตคติด้านความเสมอภาคระหว่างหญิงและชายเพื่อให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปทั้งผู้หญิงและผู้ชายมีเจตคติบนพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย โดยการประสานความร่วมมือระหว่างครอบครัวสถานศึกษาสถาบันศาสนาและสื่อในการปลูกฝังค่านิยมและเจตคติที่ยอมรับและส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศและการไม่กระทำรุนแรงต่อผู้หญิง เสริมสร้างศักยภาพผู้หญิงให้มีความพร้อมความรู้ความเข้าใจ ปลูกจิตสำนึกอุดมการณ์ค่านิยมจริยธรรมวัฒนธรรมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลเพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ

๖) พัฒนาระบบฐานข้อมูลการให้ความคุ้มครองทางสังคมให้มีประสิทธิภาพครอบคลุมประชาชนทุกคนตามสิทธิและเชื่อมโยงระหว่างการคุ้มครองประเภทต่างๆ และกลุ่มเป้าหมายรวมทั้ง เพิ่มขีดความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้เป็นเหตุและผลประกอบในการพัฒนาหรือออกแบบช่องทางและรูปแบบการให้ความช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายให้สามารถเข้าถึงบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

๔.๒.๓.๓ การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วน

การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคม ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเองสนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมพัฒนามาตรฐานระบบ

การคุ้มครองผู้บริโภคเพิ่มช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภคส่งเสริมบทบาทสตรีในระดับการบริหารและการตัดสินใจทั้งในระดับชุมชนและระดับจังหวัด^{๒๒}

๑) เสริมสร้างพลังทางสังคมให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์โดยเรียนรู้เข้าใจและปฏิบัติหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะประชาชนในชุมชนมีค่านิยมไม่ยอมรับการกระทำผิดและการคอร์รัปชัน ส่งเสริมการเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้และแสดงความคิดเห็น ที่แตกต่างในทางสร้างสรรค์และการเข้ามีส่วนร่วมในองค์กรเพื่อการพัฒนาในระดับต่างๆ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจการกำหนดแนวทางและการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติและร่วมตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและภาคีการพัฒนาต่างๆ รวมทั้งการสร้างโอกาสการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเด็กเยาวชนสตรีผู้พิการหรือทุพพลภาพ ผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และคนยากจน

๒) เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง เน้นการกระจายอำนาจให้ชุมชน การมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับท้องถิ่นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งโดยบทบาทของสถาบันการศึกษาในพื้นที่และการสนับสนุนสิทธิชุมชน พร้อมทั้ง ให้มีการเชื่อมโยงแผนแม่บทชุมชนกับแผนระดับต่าง ๆ ในพื้นที่และระดับชาติรวมทั้งให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถเชื่อมโยงทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในในมิติชุมชนแห่งการเรียนรู้ สร้างความใกล้ชิดทางสังคมวัฒนธรรมและปฏิสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียง

๓) สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนวังกะและเกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน โดยเชื่อมโยงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาต่อยอดสู่วิสาหกิจชุมชน สนับสนุนการพัฒนากลุ่มอาชีพที่ครบวงจรทั้งห่วงโซ่มูลค่าและยกระดับคุณภาพมาตรฐานการผลิตและการบริการให้เป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้โดยจะต้องส่งเสริมบทบาทการสนับสนุนและเชื่อมโยงจากองค์กรธุรกิจขนาดใหญ่ พร้อมทั้งการเพิ่มขีดความสามารถเข้าถึงตลาดได้ดีขึ้น และมีระบบการบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสม

๔) เพิ่มและปรับปรุงช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารการปฏิบัติงานภาครัฐการดำเนินโครงการขนาดใหญ่การจัดสรรทรัพยากรและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายภาครัฐโดยการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อเปิดเผยข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้าง งบประมาณรายจ่ายโครงการภาครัฐรวมทั้งสนับสนุนบทบาทของภาคประชาชนในการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐและเทศบาลตำบลวังกะ รวมทั้งการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและรวดเร็วมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสิทธิการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของราชการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

^{๒๒} กระทรวงมหาดไทย, แผนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๒.

๕) ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเทศบาลตำบลวังกะเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทยโดยรณรงค์กระตุ้น สร้างจิตสำนึกในการดำเนินธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคมและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมสนับสนุนการสร้าง ความเข้มแข็งชุมชน และคืนประโยชน์กลับสู่สังคมเพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำ พร้อมทั้งเสริมสร้างขีดความสามารถทางการพัฒนาแก่เทศบาลตำบลวังกะเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่อย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชนร่วมกับภาคประชาสังคมในการตรวจสอบและแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันในทุกๆระดับ

๔.๒.๓.๔ การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึงผลประโยชน์ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบ และการรับผิดชอบต่อสังคม โดยสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ^{๒๓}

๑) สร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในชุมชน โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปลุกฝังกระบวนการคิดในการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลายยอมรับข้อจำกัดความแตกต่างของอัตลักษณ์ในพื้นที่ตนเองและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และรื้อฟื้นค่านิยมที่ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับบนพื้นฐานของความไว้วางใจเกิดความร่วมมือแบ่งปันและเอื้ออาทรกันในชุมชน

๒) ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเสริมสร้างจิตสำนึกวัฒนธรรมและวิถีประชาธิปไตยที่ดีให้แก่ประชาชนและนักการเมืองท้องถิ่นด้วยการปลุกฝังสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการใช้สิทธิตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมและวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยรณรงค์ส่งเสริมให้คนไทยมีการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อค่านิยมและระบบคุณค่าในระดับปัจเจกครอบครัวชุมชน จนถึงระดับชาติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย

๓) พัฒนาข้าราชการให้มีคุณภาพสูง มีคุณธรรม จริยธรรมทางอาชีพ และมีความรับผิดชอบต่อ ควบคู่กับการกำหนดค่าตอบแทนที่เหมาะสมสามารถปฏิบัติงานมุ่งผลสัมฤทธิ์ได้อย่างเต็มที่มีป้องกันและปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของ ทุกภาคส่วนในการบริหารราชการแผ่นดิน

^{๒๓} จิรศักดิ์ สุรงค์พิพชรณ์, **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**, (กรุงเทพมหานคร: ทริบเพิล เอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๔), หน้า ๕๔.

๔) สร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม และสร้างระบบการให้ความช่วยเหลือที่เข้มแข็งรวมทั้งขยายการให้บริการและให้ความรู้แก่ประชาชน โดยสนับสนุนยุติธรรม กระแสหลักควบคู่กับยุติธรรมทางเลือกที่นำไปสู่การเสริมสร้างโอกาสและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนอย่างมีบูรณาการตามลำดับขั้นตอนด้วยความโปร่งใสรวมทั้งการหนุนเสริมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ชุมชนท้องถิ่น จัดการตนเองในการลดความขัดแย้งในชุมชน และสนับสนุนให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่และเข้าถึงบริการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ปรับปรุงระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมาย

๕) สนับสนุนการใช้สื่อเพื่อสังคมในระดับชุมชน และสังคมออนไลน์เพื่อเป็นพลังหนุนเสริมในการพัฒนาโดยเป็นช่องทางเข้าถึงผู้คนของชุมชนในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและแหล่งอื่นที่ถูกต้อง เป็นธรรมและสร้างสรรค์

๔.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆ และภายนอกกรอบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความมุ่งเน้นการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียงและพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิตผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และ

เชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลายพอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

๔.๓.๑ รูปแบบการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

๔.๓.๑.๑ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล

กลุ่ม ชุมชน ตำบล ถือเป็นหน่วยปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นที่รวมของทุกอาชีพ ทุกกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆ หรือเครือข่ายต่างๆ ที่ทำเรื่องเดียวกัน มาร่วมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกัน โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

๑. สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบการจัดทำแผนและการทำงานร่วม โดย

๑.๑) สืบค้นข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่ม เพื่อการจัดทำระบบฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิก และระดับกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไฟล์ ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน

๑.๒) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทิศทางต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

๑.๓) จัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชนพัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๑.๔) นำแผนไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็น รูปธรรม ในชุมชน เช่น มีการผลิตแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันปัจจัยการผลิต/ผลผลิตและหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้เป็นต้น

๑.๕) มีการทบทวนระบบข้อมูลกลุ่ม ชุมชน ตำบล ทุกปี เพื่อเชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ

๒. สร้างกลไกการทำงานในระดับตำบล ให้เป็นกลไกการจัดการร่วม

๒.๑) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยมีองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่มหลากหลายอาชีพหลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงประสานงาน เป็นเวทีกลางของตำบล มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการร่วม ประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

๒.๒) จัดตั้ง หรือประสานให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวมผลผลิต-วัตถุดิบ การซื้อขาย กระจายสินค้า เชื่อมโยงการตลาด และเจรจาทางการค้าทั้งในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบสหกรณ์

๒.๓) มีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบการผลิตและการตลาดของศูนย์กลาง หรือสหกรณ์

๓. สร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล โดยคนในตำบลเป็นเจ้าของ ซึ่ง “กองทุนระดับตำบล หมายถึง การบูรณาการทุนในระดับตำบล ที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจในการทำงาน และมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลงหุ้นร่วมในนามของกลุ่ม หรือการมีธนาคารของคนในตำบลเป็นธนาคารกลางของชุมชน เพื่อจัดการการเงินทั้งระบบร่วมกัน”

๔. พัฒนา และสร้างระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล โดย

๔.๑) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ

๔.๒) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็นเครือข่ายระหว่างตำบลหรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

๔.๓) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด

๕. มีเวทีเรียนรู้ สรุบบทเรียน และถอดความรู้จากการทำงาน เพื่อยกระดับงานขยายผลงานในเชิงพื้นที่ และนโยบาย

๔.๓.๒.๒ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับจังหวัด

๑. สร้างวาระการขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจฐานราก ที่เป็นความร่วมมือของขบวนจังหวัด ระหว่างขบวนภาคชุมชน และประชาสังคม เอกชน เพื่อให้มีแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัด ซึ่งแผนอาจประกอบด้วยองค์ประกอบของแผนในระดับต่างๆ ดังนี้

๑.๑) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด

๑.๒) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ร่วมของภาคชุมชน กับหน่วยงานภาครัฐระดับตำบล และอำเภอ

๑.๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่ครอบคลุมในแต่ละประเด็นงาน หรือคลัสเตอร์ฐานการผลิตอาชีพที่หลากหลาย เช่น ท่องเที่ยวโดยชุมชน การผลิต การแปรรูป ประมง ผลไม้ เป็นต้น โดยแผนสามารถตอบสนองต่อการฟื้นฟู การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๑.๔) แผนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่เป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยเปิดเผย โปร่งใส และตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

๒. มีกลไกการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด

๒.๑) มีกลไกร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วย ภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

- ภาคชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม
- มีตัวแทนจากองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มาจากประเด็นงาน หรือฐาน

การผลิตที่หลากหลาย เช่น กลุ่มการผลิต การท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน เป็นต้น และเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนองค์ประกอบของกลไก และเข้าร่วมเพิ่มขึ้นโดยลำดับ

- มีระบบการตัดสินใจร่วมกัน

๒.๒) มีกลไกร่วมในการบริหารจัดการสินค้าจากชุมชน ตำบล และกระจายสินค้าระหว่างชุมชน จังหวัด โดยเชื่อมกับภาคเอกชน เป็นศูนย์กระจายสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของ

๓. เชื่อมโยงงานขบวนในทุกประเด็นให้เป็นภาพรวมของจังหวัด

๔. สร้างเครือข่ายเชิงประเด็น (Cluster) ที่เป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เช่น การผลิต แปรรูป ท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ประมง ฯลฯ

๕. สร้างระบบการจัดการบริหาร และระบบข้อมูล

๔.๔ การพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี

หากพิจารณาถึงเป้าหมายของการพัฒนาหรือสร้างของ (ผลิตภัณฑ์) จากงานวิจัย สิ่งที่สำคัญที่สุดคงไม่ใช่เพียงแค่การสร้าง (พัฒนา) ของ (สินค้า) ที่ขายได้...ตอบโจทย์ตลาด...ตรงใจผู้ซื้อตลอดจนเอื้อให้เกิดประโยชน์การดำเนินงานเท่านั้น ทั้งนี้สิ่งที่ต้องตระหนักและไม่ยิ่งหย่อนต่อการวางหลักคิด คือ

ประการแรก การสร้างของที่ต้องใช้ต้นทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในที่นี้คือ การใช้ทรัพยากร (วัตถุดิบ) ในพื้นที่ ที่มีศักยภาพมากพอที่จะยกระดับ/ฟื้นฟูชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่

ประการที่สอง การสร้างของที่ดีต้องกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับฐานราก ทั้งยังเอื้อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมตลอดห่วงโซ่การผลิต และการขาย ดังนั้นการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาและเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจฐานรากด้วยห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วยการใช้นวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัยเป็นเครื่องมือร่วมในการขับเคลื่อน เพื่อสร้างแรงกระตุ้นทางสังคมอย่างยั่งยืนและสมดุลภายในพื้นที่ ในงานนี้ผู้วิจัย

วิเคราะห์ถึงหลักการและความสำคัญของห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วยนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัย ยกตัวอย่างเช่น เพราะเหตุใด? การสร้างห่วงโซ่คุณค่าใหม่ถึงเป็นหลักคิดที่สำคัญต่อการจัดองค์ประกอบสำหรับการผลิต ถ้าหากต้องปฏิบัติตามที่ผู้เขียนได้กล่าวอ้าง จะต้องวางแผนและดำเนินการทำเช่นใด? ใคร? ต้องร่วมด้วยช่วยกัน และหน้าที่ของเขาเหล่านั้นคืออะไร? รวมถึงต้องอาศัยข้อมูลใดบ้างเพื่อเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจสำหรับการคัดเลือกนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัยมาส่งเสริมให้งานวิจัยประเภทนี้ให้มีความสมบูรณ์และบรรลุเป้าหมายได้อย่างแยบยล ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอสรุปถึงหลักการและกระบวนการพร้อมทั้งที่มาและความสำคัญของการจัดการห่วงโซ่คุณค่าใหม่ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านวังกะ ดังนี้

๔.๔.๑ หลักการจัดการคุณค่าใหม่

เนื่องจากสถานการณ์สุขภาพธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน OTOP หรือแม้กระทั่ง SME ในประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มงานที่รัฐบาลใช้กระตุ้นและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ กำลังตกอยู่ในสภาวะวิกฤตหรือที่เรียกว่า Zombie business คือ อยู่รอดอย่างน่ากลัว อันมีสาเหตุสำคัญมาจากการบริหารจัดการด้วยระบบห่วงโซ่รูปแบบเดิม ทำให้รายได้ส่วนใหญ่มักจะกระจุกตัวอยู่ที่คนกลุ่มน้อย (นักทำและนักขาย) แต่ไม่เกิดการกระจายตัวไปถึงเกษตรกร (นักปลูก) ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแบบยั่งยืน คือ การเสนอให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องพัฒนา/สนับสนุน/ส่งเสริมการใช้ห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วย “การเปลี่ยนเส้นทางการจัดการโลจิสติกส์” ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชน พ้อมทั้งปรับ/เสริม/เปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการทำงานโดยกำหนดให้ “กระบวนการตลาด” เป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนา ก่อนการนำนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัย เข้าไปช่วยเพื่อยกระดับห่วงโซ่อุปทานเดิม ผ่านการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มุ่งมั่นก้าวสู่เส้นทางการจัดการรูปแบบใหม่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์มากขึ้น ซึ่งในยุคของการเปลี่ยนผ่านและกำลังก้าวเข้าสู่ “ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า” (Value-based Economy) ที่ขับเคลื่อนด้วย นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขเป็นสังคมที่เดินหน้าไปด้วยกันและไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive society) โดยมุ่งยกระดับคุณภาพของคนสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน หากสามารถพัฒนาบริบทของการส่งเสริม ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศไทยที่มีจุดเด่นและศักยภาพของความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม ให้ถูกยกระดับเป็น “ความได้เปรียบเชิงแข่งขัน” เพื่อเสริมสมรรถภาพเศรษฐกิจฐานราก ด้วยนวัตกรรมต่างๆรวมทั้ง โครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุน อาทิ Digital Technology ก็จะเป็นการสร้างเส้นทางลัดที่มีความเข้มแข็งจากภายใน (ระดับท้องถิ่นที่พร้อมกับการดึงศักยภาพของประเทศไทยมาใช้) สู่ลู่วิ้งที่เชื่อมโยงกับประชาคมโลกตาม “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” มุ่งสู่ Inclusive Globalization ของประชาคมโลกร่วมกันโดยการขับเคลื่อนผ่านกลไกชุมชนหรือพื้นที่ หรือความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่นาคตที่เข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ภายใต

๓ (Drive) ปัจจัยขับเคลื่อน ๕ ปัจจัยสนับสนุน (Enable) ดังแสดงในแผนภาพที่ ๔.๑ การขับเคลื่อนผ่านเศรษฐกิจฐานรากภายใต้ ๓ ปัจจัยขับเคลื่อน และ ๕ ปัจจัยสนับสนุน (Enable)

แผนภาพที่ ๔.๑ การขับเคลื่อนผ่านเศรษฐกิจฐานรากภายใต้ ๓ ปัจจัยขับเคลื่อน และ ๕ ปัจจัยสนับสนุน (Enable)

จากแผนภาพที่ ๔.๑ จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่จะมีช่วยสนับสนุน (Enable) กระบวนการทำงานเพื่อยกระดับระบบเศรษฐกิจฐานรากได้แก่ การส่งเสริมสังคมธรรมาภิบาล โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำของหน้าที่ความรับผิดชอบและรายได้อันที่สมาชิกในชุมชนพึงจะได้รับ โดยการสร้างเวทีประชาพิจารณ์ร่วมกันของคนในชุมชน การพัฒนากระบวนการอย่างมีส่วนร่วม คือการสร้างภาคีเครือข่ายระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเองเพื่อก่อให้เกิดการทำงานและการสานประโยชน์ร่วมกัน ตามศักยภาพ และความสามารถของแต่ละคนในชุมชนอย่างเหมาะสม การพัฒนาบุคลากรในชุมชน คือการเพิ่มขีดความสามารถ และศักยภาพของแต่ละภาคีในชุมชน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์ในปัจจุบัน การพัฒนากระบวนการจัดการองค์ความรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ คือการสร้างองค์ความรู้และข้อมูลที่สำคัญต่อการตัดสินใจต่าง ๆ ตลอดจนสร้างวิธีการส่งและรับข้อมูลที่สามารถรับส่งข้อมูลได้อย่างครบถ้วน และการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า คือการสร้างเชื่อมโยงของแต่ละหน่วยการทำงานตลอดห่วงโซ่การผลิตเพื่อให้เกิดการสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่สินค้าที่เริ่มตั้งแต่การเป็นวัตถุดิบจนถึงการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อย่างเหมาะสมซึ่งสามารถดำเนินการตามแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นบันได ๓ ขั้นคือ

เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ระดับบุคคลหรือครัวเรือน

เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ ระดับการรวมกลุ่มและระดับความร่วมมือกันเป็นเครือข่าย

เศรษฐกิจพอเพียงแบบการบูรณาการทุนภายในชุมชนเพื่อหนุนเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน

แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบบันได ๓ ขั้น สามารถสร้างความเชื่อมโยงงานให้เห็นทิศทางการเริ่มต้นเดินจนถึงจุดหมายปลายทาง

แผนภาพที่ ๔.๒ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบบันได ๓ ขั้น

แนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากแบบบันได ๓ ขั้น เป็นการขับเคลื่อนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแก้ปัญหาแนวคิดของระบบห่วงโซ่เดิมที่ไม่มีการ turnkey คือ ไม่ได้ทำในสิ่งที่ตนเองถนัดและเชี่ยวชาญ เพราะไปมุ่งเน้นส่งเสริมให้เกษตรกรนำวัตถุดิบท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ (finished products) เพื่อจำหน่ายออกสู่ตลาด และประกอบธุรกิจแบบผู้ปลูก ผู้ทำ และผู้ขาย เป็นคนคนเดียวกัน ซึ่งอาจทำให้เกิดการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและมาตรฐานไม่ตรงตามความต้องการของตลาด โดยเฉพาะการเปลี่ยนนักปลูกเป็นนักผลิตผนวกรวมไปถึงการเป็นนักขาย ทั้งที่เป็นสิ่งที่นักปลูกหรือเกษตรกรอาจทำไม่เก่งและถนัดในสิ่งที่ทำ

รูปแบบห่วงโซ่การจัดการธุรกิจแสดงดังแผนภาพที่ ๔.๓

จะเห็นว่าโดยทั่วไปแล้วนั้นรูปแบบห่วงโซ่การจัดการธุรกิจจะแบ่งออกเป็น ๔ แบบด้วยกันซึ่งพบว่าจากข้อมูลผู้ประกอบการ SME ประมาณร้อยละ ๘๐ จัดอยู่ในรูปแบบที่ ๓ คือนักปลูกหรือเกษตรกรจะทำหน้าที่ปลูก และส่งให้นักผลิตทำหน้าที่แปรรูปสินค้าและนักการตลาดทำหน้าที่ขาย ซึ่งนักแปรรูปและนักการตลาดเป็นคนคนเดียวกัน จากการดำเนินธุรกิจตามรูปแบบที่ ๓ นี้ ถ้าไม่สามารถบริหารความโลภได้ จะเกิดการถดถอยราคากับกลุ่มนักปลูกขึ้น ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาล นอกจากนี้ การดำเนินธุรกิจในรูปแบบที่ ๔ ยกตัวอย่างเช่นประมาณร้อยละ ๒-๕ ของโครงการ OTOP ที่มุ่งเน้นให้นักปลูกหรือเกษตรกรทำหน้าที่ปลูก แปรรูป และเป็นผู้ขายพบว่าต้องใช้เวลาโดยเฉลี่ยประมาณ ๕-๗ ปี กว่าจะประสบความสำเร็จ เพราะต้องพัฒนาและสร้างนักปลูกหรือเกษตรกรให้สามารถแปรรูปและทำการตลาดได้ ซึ่งการดำเนินงานตามรูปแบบที่ ๔ นี้ไม่เกิดการจ้างงานแบบเสริมแรงและ Turn key คือไม่ได้แบ่งบทบาทและหน้าที่การทำงานในส่วนที่ตนเองถนัดและทำได้ดี

สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงจำเป็นต้องดำเนินการเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจฐานรากด้วยการเปลี่ยนเส้นทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชนด้วยห่วงโซ่คุณค่าใหม่ ผ่านการอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อการสานและจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างลงตัวภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาคนที่มีคุณภาพ และให้คนไปสร้างของ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไปโดยแบ่งเป้าหมายหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก คือ

(๑) การสร้างการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการ ผ่านกระบวนการสร้างและพัฒนาคนที่มีศักยภาพและคุณภาพก่อน และนำคนเหล่านี้ไปสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการต่าง ๆ

(๒) การสร้างกลุ่มเครือข่ายแบบสานประโยชน์ร่วมกัน โดยสร้างกระบวนการทำงาน รูปแบบการจัดสรรผลประโยชน์ และกำหนดบทบาทหน้าที่และกระบวนการทำงานของกลุ่มเครือข่าย

(๓) การถอดความรู้และข้อมูลจากกระบวนการทำงานที่ถูกต้อง โดยสร้างข้อมูลสร้างต้นทุนเชิงปัญญาและต้นแบบการรวมกลุ่ม

ซึ่งจากกระบวนการสร้างคนเพื่อให้คนไปสร้างของนี้ จะเกิดข้อมูลที่เป็นประโยชน์และช่วยในการตัดสินใจของทุกภาคส่วนอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goal) ต่อไป

๔.๕ รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาข้อมูลกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ของชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านวังกะในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ไม่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย จากอดีตที่เป็นชุมชนแห่งความพอเพียง มีวิถีการผลิตทางการเกษตรแบบธรรมชาติ ทำนาปีละ ๑ ครั้ง มีการปลูกพืชผัก ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ การผลิตเป็นไปเพื่อการบริโภคในครัวเรือน แต่นับวันวิถีการทำเกษตรของชุมชนบ้านวังกะเริ่มเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เร่งปลูก เร่งผลิต หากปีใดเกิดภัยธรรมชาติ ฝนแล้ง โรคแมลงระบาด ผลผลิตตกต่ำ ก็ต้องกู้เงินมาทำกิน และสุดท้ายก็มีหนี้สินก้อนโต

สภาพที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเริ่มรู้สึกตัวว่าชุมชนกำลังเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจอยู่ และจากจุดนี้เอง ชุมชนจึงเริ่มกำหนดทิศทางการทำงานชุมชน ด้วยมุ่งหวังที่จะสร้างชุมชนที่อยู่ดีมีสุขให้เกิดขึ้น เกิดการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสุขภาพชุมชนที่ทำงานผ่านกลไกของอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมจากชาวชุมชน ให้ข้อมูล ให้ความรู้แก่ชาวบ้าน จากเรื่องสุขภาพใกล้ตัว ใกล้ครอบครัว เกิดการขยายขยาย เกิดการรวมกลุ่มกิจกรรม กลุ่มอาชีพการค้าไปสู่เส้นทางการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนขึ้น ก่อเกิดการรวมคน รวมเงินในชุมชนแห่งนี้ และการก้าวออกนอกชุมชนเพื่อการเรียนรู้ และแก้ปัญหาของตนเอง แต่ปัจจุบันการดำเนินงานของชุมชนบ้านวังกะก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากว่าชุมชนบ้านวังกะนั้นยังขาดแผนชุมชนในการพัฒนาที่มีการกำหนดทิศทางการดำเนินงานของชุมชน จึงได้เกิดกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมขึ้น ประเด็นสำคัญคือการจัดทำแผนชุมชนนั่นเอง

๔.๕.๑ แผนพัฒนาชุมชน

เมื่อกกล่าวถึงคำว่า “แผนพัฒนา” ในอดีตที่ผ่านมา คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึง “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ซึ่งเป็นทิศทางหลักในการพัฒนาประเทศ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ก่อเกิดกระบวนการจัดทำ “แผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชีวิต” โดยมีชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้เรื่องแผนแม่บทชุมชน ด้วยการสนับสนุนจาก UNDP และความร่วมมือจากมูลนิธิหมู่บ้าน และเครือข่ายภูมิปัญญาไท ต่อมา ในปี ๒๕๔๕ จึงเกิดการขยายแนวคิดและรูปธรรมการจัดแผนชุมชนอย่างกว้างขวาง โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) และเกิดการเชื่อมโยงเป็น “เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ๔ ภาค” โดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปี ๒๕๔๖

ผลจากการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้และขยายผลดังกล่าว ส่งผลให้ “แผนชุมชน” หรือ “แผนพัฒนาชุมชน” เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น ด้วยความเชื่อมั่นว่าการที่คนในชุมชนท้องถิ่น มาร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ของตนเอง จะนำไปสู่การรู้จักชุมชนท้องถิ่นของตนเอง สร้างการมีส่วนร่วมในการคิดทำร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นที่หลากหลาย ทั้งถึง ครอบคลุมทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกองค์กร ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีทิศทาง เป้าหมายในการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างสอดคล้อง ตอบสนองกับปัญหา/ความต้องการของคนทุกกลุ่ม เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยมีหลักการที่สำคัญ กล่าวคือ

- ๑) ใช้ความรู้และปัญญา เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนงาน โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง
- ๒) บูรณาการและเชื่อมโยงกระบวนการและแผนอื่นๆ ที่จัดทำโดยชุมชนและภาคีพัฒนา
- ๓) เน้นกระบวนการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของระดับนโยบาย ก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการจัดทำแผนชุมชน ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ ๙ (พ.ศ.๒๕๔๕ -๒๕๔๙) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างการพัฒนาชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน ด้วยการพัฒนากระบวนการชุมชนเข้มแข็งให้เกิดพลังของคนในชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการพัฒนา แก้ไขปัญหา สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเป็นรากฐานที่มั่นคงของสังคม โดยการสนับสนุนให้ชุมชนจัดทำ “แผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วม” นำศักยภาพปัญหาวิเคราะห์กำหนดกิจกรรมดำเนินงานตามความสามารถของชุมชนและพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่เป็นหลักอาทิ เงินทุนหมุนเวียนในชุมชนที่ชุมชน

บริหารจัดการเองได้ เสริมหนุนด้วยทรัพยากรจากแหล่งภายนอกในส่วนที่เกินขีดความสามารถของชุมชน

๔.๕.๒ กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการจัดการตนเองของชุมชน

หากชุมชนบ้านวังกะได้มีการจัดทำแผนพัฒนาภายใต้หลักการดังกล่าว โดยมีการกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเองรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น ก็จะนำไปสู่กระบวนการพูดคุยปรึกษาหารือกันภายในชุมชนท้องถิ่นหน่วยงาน ภาคี ทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันระดมปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกันทั้งปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า และสิ่งที่ต้องพัฒนาหรือฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านทั้งแผนระยะสั้นระยะกลาง และระยะยาวที่สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนาในด้านต่างๆ ให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของเราเอง ทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคาผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกันเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้น ๆ ก็จะไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน รวมถึงนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด

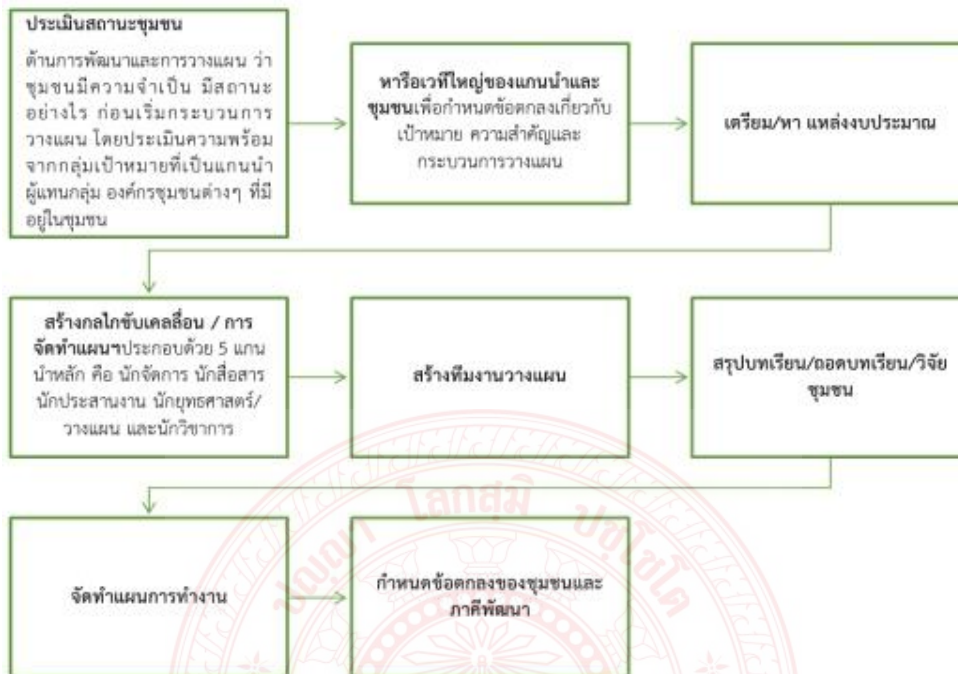
ทั้งนี้ “แผนพัฒนาชุมชน” ที่จะนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองดังกล่าว จะมีความสอดคล้องกับนโยบายเพื่อการพัฒนาขบวนองค์กรชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น มีความเข้มแข็ง สู่การจัดการตนเองที่ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์และปรับใช้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมในการจัดการปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ความสมดุลและยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมการจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม/บูรณาการ สร้างโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนในชุมชน รวมถึงเชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ยุทธศาสตร์จังหวัด”

๔.๕.๓ รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม (แผนพัฒนาชุมชน)

การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนนั้น มีกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาเริ่มตั้งแต่ระดับชุมชน/หมู่บ้าน ก่อนที่จะเชื่อมโยงมาเป็นแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในระดับตำบลและจังหวัด ซึ่งที่ผ่านมา มีบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนในระดับต่าง ๆ ในนามของเครือข่ายแผนชีวิตชุมชนพึ่งตนเอง ๔ ภาค ทั้งนี้ สามารถนำมาถอดบทเรียนสำหรับการส่งเสริมกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนได้ทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงประเด็นของชุมชนบ้านวังกะได้ สรุปสาระสำคัญได้ ๔ ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นที่ ๑ เตรียมการวางแผน จุดประกายความคิด สร้างทีมขับเคลื่อนและทีม

วางแผน

แผนภาพที่ ๔.๓ เตรียมการวางแผน จุดประกายความคิด สร้างทีมขับเคลื่อนและทีมวางแผน

ขั้นที่ ๒ การวางแผน ยกร่างแผนพัฒนา ประชาพิจารณ์ กำหนดอนาคตและ
ข้อตกลงร่วมของชุมชน

แผนภาพที่ ๔.๔ การวางแผน ยกร่างแผนพัฒนา ประชาพิจารณ์ กำหนดอนาคตและข้อตกลงร่วมของ
ชุมชน

วิธีการวางแผน ยกร่างแผนพัฒนา ประชาพิจารณ์ กำหนดอนาคตและ ข้อตกลงร่วมของชุมชน

๑) วิเคราะห์ชุมชน

- วิเคราะห์การพัฒนาในพื้นที่ โดยหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด
ในการพัฒนา
- วิเคราะห์ว่ามีภารกิจสำคัญอะไรที่ชุมชนต้องทำ
- วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน

การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน โดยอาจใช้ประเด็น

- + ถามชุมชนว่าที่ชุมชนมีสถานะที่เป็นอยู่ปัจจุบันเกิดเพราะอะไร
- + สร้างความเข้าใจว่าทำไมงานที่ชุมชนทำบางเรื่องจึงประสบความสำเร็จ
- + สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาที่มีอยู่ในชุมชน
- + ค้นหา/ระบุวิธีการที่จะปรับปรุงสถานะของชุมชน
- + ค้นหา/ระบุโอกาสที่จะทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์

๒) กำหนดเป้าหมายและค่านิยมของชุมชน

เป็นการกำหนดภาพที่ชัดเจนและเป็นจริงได้โดยเป็นภาพระยะยาว ๑๐-๒๐ ปี
ข้างหน้าเป็นเรื่องที่

- สะท้อนให้เห็นปัจจัยหรือเรื่องที่เป็นจำเป็นในการทำให้ภาพชุมชนที่ต้องการ
เห็นเป็นจริง เช่น โครงสร้างพื้นฐาน คน การใช้ทรัพยากร ฯลฯ
- เป็นผลมาจากความคิดเริ่มต้นค่านิยม ความใฝ่ฝันวิถีชีวิตชุมชนและ
ศักยภาพที่ชุมชนมีอยู่
- การกำหนดเป้าหมาย ทำได้ทั้งการประชุมหารือกำหนดเป้าหมายร่วมกัน
ของคนในชุมชนการประชุมกลุ่มย่อยแกนนำ โดยใช้ภาพถ่าย ภาพวาด แผนที่ชุมชน แผนที่ศักยภาพ
การเล่าเรื่องประมวลเป็นภาพ ฯลฯ
- มุมมองต่างๆ ของคนในชุมชน ประเด็นการพูดคุยและการสื่อสารกันจะ
สะท้อนให้เห็นค่านิยมร่วม
- ค่านิยมร่วมที่สะท้อนออกมาต้องประมวลเป็นเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ของ
ชุมชน

๓) กำหนดกรอบแผนพัฒนา ฯ

- กำหนดว่ามีเรื่องอะไรที่สำคัญต่อชุมชน เป็นเรื่องที่ชุมชนต้องเลือก ต้องทำ
- เป็นแผนขั้นต้นที่จะสะท้อนให้เห็นการจัดโครงสร้างขอบเขตของแผน

- กรอบแผนประกอบด้วยแผนพัฒนาด้านต่างๆซึ่งการพัฒนาแต่ละด้านประกอบด้วยเป้าหมาย วัตถุประสงค์ โครงการ กิจกรรมและผลลัพธ์ที่อยากให้เกิดขึ้น

๔) กำหนดเป้าประสงค์ เป้าหมายระยะยาวและผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิด

- เป้าประสงค์ เป็นเป้าหมายกว้างๆ ที่ชุมชนต้องการให้เกิดขึ้น
- วัตถุประสงค์ เป็นเป้าหมายลักษณะเฉพาะเจาะจง (เป็นรูปธรรม วัดได้ เข้าถึงได้ใช้เวลาจำกัด)

๕) กำหนดโครงการและกิจกรรม

- มีกิจกรรมอะไรบ้างในแต่ละวัตถุประสงค์
- เราจะวัดอะไรที่เป็นความก้าวหน้าของวัตถุประสงค์
- มีทรัพยากรอะไรบ้างที่จำเป็นต้องใช้ในการทำให้บรรลุวัตถุประสงค์
- ทรัพยากรที่มีอยู่เพียงพอหรือไม่
- ชุมชนควรจะทำอย่างไรในการใช้ทรัพยากร
- ใครเป็นผู้นำในการนำกิจกรรมไปปฏิบัติ
- ใครเป็นผู้รับผิดชอบในการทำแผนพัฒนาให้ประสบความสำเร็จ

๖) ยกร่างแผนพัฒนา

- ยกร่างเศรษฐกิจ สังคมและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน
- นำเสนอยกร่างแผนพัฒนา ต่อที่ประชุมใหญ่กลุ่มแกนนำ ผู้แทนกลุ่ม

องค์กร จากนั้นทำประชาพิจารณ์

๗) กำหนดวิธีการนำแผนพัฒนาที่กำหนดไว้ไปปฏิบัติ

- จัดลำดับความสำคัญของโครงการ
- กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ
- ประสานความร่วมมือกับภาคี ท้องถิ่น จังหวัด กระทรวง ทบวง กรม ฯลฯ เพื่อสนับสนุนการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

ขั้นที่ ๓ กำหนดกลยุทธ์การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ จัดทำแผนปฏิบัติการและแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

แผนภาพที่ ๔.๕ กำหนดกลยุทธ์การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ จัดทำแผนปฏิบัติการและแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

แผนภาพที่ ๔.๖ ติดตาม ประเมินผล ถอดบทเรียนและรายงาน

นอกจากการถอดบทเรียนกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น อีกหนึ่งตัวอย่างที่มีจุดเด่นในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ให้เกิดเกิดรูปธรรมของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาจากระดับหมู่บ้านเพื่อ “การจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” โดยสรุปเป็นขั้นตอนดำเนินการได้ ๑๐ ขั้นตอน ประกอบด้วย

๑. ทำความเข้าใจกับผู้นำหมู่บ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ทำความเข้าใจในการจัดทำแผนว่า “ทำไปทำไม ทำเพื่ออะไร” เพื่อให้ผู้นำได้เข้าใจเกี่ยวกับการทำแผนทั้งแนวคิด กระบวนการ ขั้นตอน หลักคิด สำคัญของการทำแผนชุมชน

๒. หาแกนนำ อาสาสมัคร และคณะทำงานในการจัดเก็บข้อมูล

๓. ผู้ใหญ่บ้านประชุมชาวบ้านทำความเข้าใจในการจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจ และร่วมมือในการให้ข้อมูลที่ชัดเจน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เป็นปัญหาร่วม

๔. จัดเก็บข้อมูล เพื่อให้เป็นฐานข้อมูลในการนำมาทำแผนชุมชนเพราะนอกจากแผนจะมาจากปัญหาความต้องการร่วมแล้วยังมาจากฐานข้อมูลอีกด้วย

๕. วิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและสามารถแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดตามความต้องการของชาวบ้าน

๖. เปิดเวทีชาวบ้านหรือประชาคมหมู่บ้านเพื่อคืนข้อมูลที่ชาวบ้านให้มาและให้ชาวบ้านวิเคราะห์ร่วมกันหาปัญหาและวางแผนแก้ไขปัญหาของชุมชน

๗. สรุปลงแผนงานและเรียบเรียงแผนงานโครงการ ตามลำดับการแก้ไขปัญหา จากความจำเป็นมากไปถึน้อยโดยใช้เวทีประชาคมหมู่บ้าน

๘. จัดพิมพ์แผนงานเป็นรูปเล่มของแต่ละหมู่บ้าน

๙. เสนอแผนชุมชนเข้าสู่เทศบาลตำบลโดยใช้เวทีประชุมสภาเทศบาลตำบลวังกะ

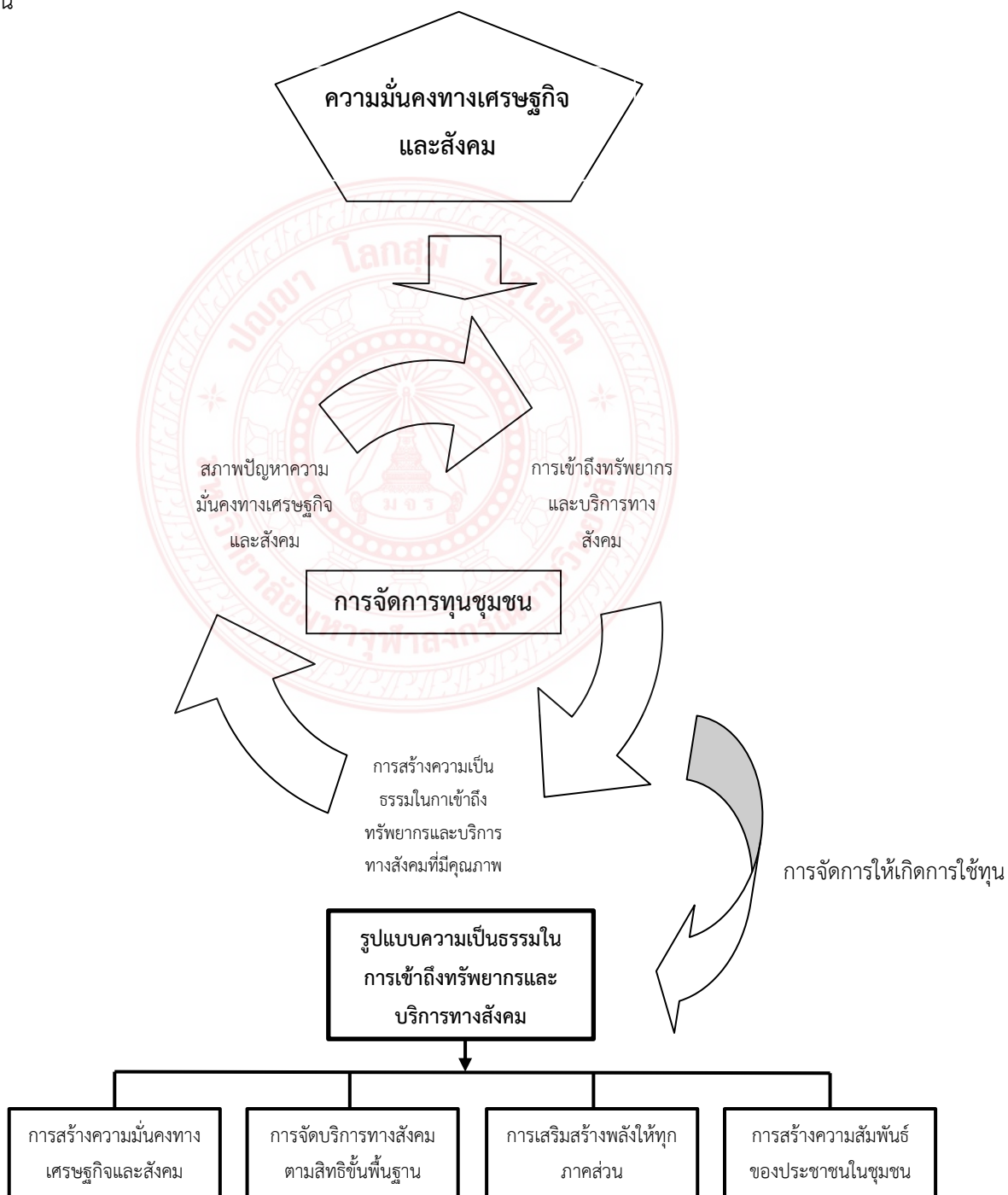
๑๐. ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้และติดตามแผนงานที่เข้าสู่แผนพัฒนา ๓ ปี ของเทศบาลตำบลวังกะ

สรุปได้ว่า การนำเสนอกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม คือ การกำหนดอนาคตและกิจกรรมพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก

๔.๖ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๑) องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยย่อยที่ ๑

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยโดยการสำรวจ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ที่เกี่ยวข้องพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ดังนี้

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพในปัจจุบัน ชุมชนบ้านวังกะได้มีความร่วมมือในด้านทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมอยู่บ้างแต่จะเป็นลักษณะความร่วมมือระหว่าง เทศบาลตำบลวังกะกับบ้านวังกะเป็นส่วนใหญ่ โดยโครงการความร่วมมือที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จะเป็นโครงการที่ตระหนักแล้วว่า ต้องให้การช่วยเหลือหรือให้ความร่วมมือกัน เช่น เมื่อเกิดเหตุไฟไหม้นอกพื้นที่ใกล้เคียง เทศบาลตำบลวังกะก็จะดำเนินการเข้าช่วยเหลือในการบรรเทาสาธารณภัยร่วมกัน เป็นต้น หรือเป็นการเผชิญปัญหาาร่วมกัน และจำเป็นต้องแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เช่น เรื่องการแก้ไขปัญหาค่าใช้จ่ายและการกำจัดขยะ หรือเป็นปัญหาที่ต้องพึ่งพาอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่นอกเหนือจากเทศบาลตำบลวังกะในการเข้ามาให้ความช่วยเหลือ และเป็นความร่วมมือในลักษณะที่ถูกกำหนดมาในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติจากหน่วยงานส่วนกลางที่มีอำนาจกำกับดูแลสูงกว่า เช่น จังหวัด จึงเกิดความร่วมมือขึ้นมา เช่น กรณีเรื่องการดำเนินงานด้านการป้องกันและบรรเทาอุทกภัย นอกจากนี้ ยังพบว่า ในปัจจุบันเทศบาลตำบลวังกะได้มีความร่วมมือในการจัดบริการทางสังคม ในเรื่องของการแก้ไขปัญหาอุบัติเหตุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับหน่วยงานอื่นด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนยังมองว่า ยังไม่เห็นภาพของความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะ ในการจัดบริการทางสังคม แต่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้นเป็นเพียงการทำงานแบบเชื่อมต่อตามอำนาจหน้าที่ที่เหมือนกันหรือความที่มีพื้นที่ดูแลเท่านั้นเอง แต่ในรายละเอียดของการทำงานยังเป็นลักษณะแบบต่างคนต่างทำ ไม่ได้มีความร่วมมือกันจริงๆ หรืออีกนัยยะหนึ่ง อาจมีความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะในการจัดบริการสังคมนั้น ยังขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนหรือบุคคลอื่นได้รับทราบว่าเป็นโครงการความร่วมมือ จึงทำให้ส่วนใหญ่ไม่เห็นภาพการทำงานแบบความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลวังกะและบ้านวังกะ ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมออกเป็น ๔ ประการ ดังนี้

๑. การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคง

ทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

๒. การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐานเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับปัจเจก และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาชุมชนบ้านวังกะ มุ่งพัฒนาระบบบริการ สาธารณะให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงการจัดหาที่อยู่อาศัยของผู้มี รายได้น้อยการเข้าถึงระบบสาธารณสุขโรค พัฒนาระบบสวัสดิการทางสังคมให้มีคุณภาพและ ประสิทธิภาพ พัฒนาระบบการเงินฐานรากและระบบการออมที่หลากหลายเสริมสร้างเจตคติด้าน ความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย และพัฒนาระบบฐานข้อมูลในการคุ้มครองทางสังคมให้ ครอบคลุมประชาชนทุกคนตามสิทธิและสามารถเข้าถึงบริการอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วน

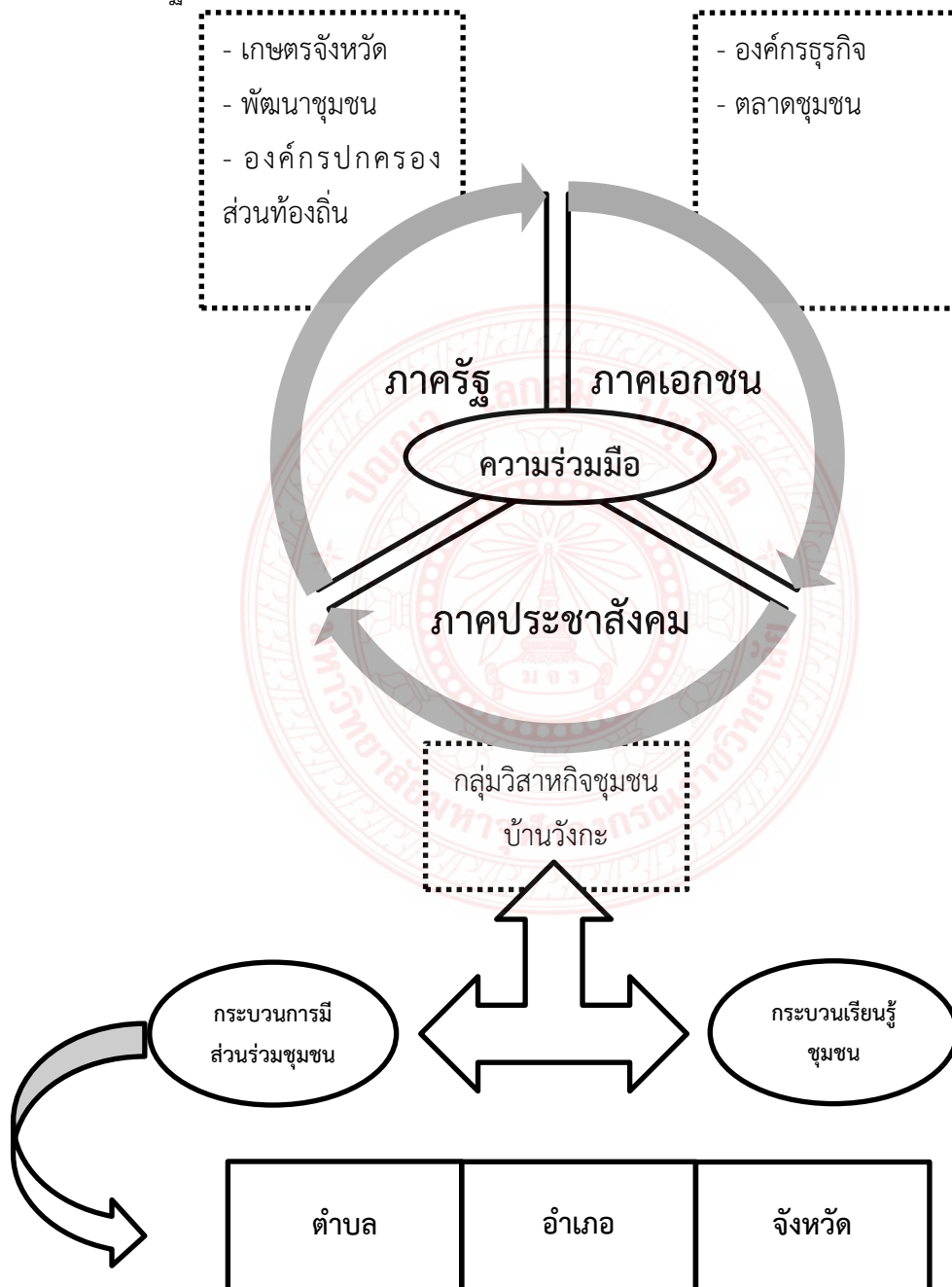
การเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วน ร่วมในเชิงเศรษฐกิจสังคม ได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรีให้ทุกคนสามารถแสดงออกทางความคิดอย่าง สร้างสรรค์เพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง สนับสนุนการรวมกลุ่มอาชีพที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชา สังคมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมพัฒนามาตรฐานระบบการ คุ้มครองผู้บริโภคเพิ่มช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิของผู้บริโภค

๔. การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึง ผลประโยชน์ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบ และการรับผิดชอบที่รัดกุม โดย สร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมส่งเสริม วัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมให้เข้มแข็งมี ประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยย่อยที่ ๒

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยโดยการสำรวจ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ที่เกี่ยวข้องกับเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ดังนี้

สรุปได้ว่า การดำเนินการพัฒนาไม่สามารถทำได้เพียงลำพังต้องอาศัยการประสานบูรณาการความร่วมมือกันจึงจะสามารถขับเคลื่อนไปได้สำเร็จ ดังนั้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากนี้ได้นำแนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้ความร่วมมือของภาคีภาครัฐหลายฝ่าย ผนึกกำลังกันประกอบด้วย ๓ ภาคี

๑) ภาคีภาครัฐ ได้แก่ เกษตรจังหวัด พัฒนาชุมชนจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

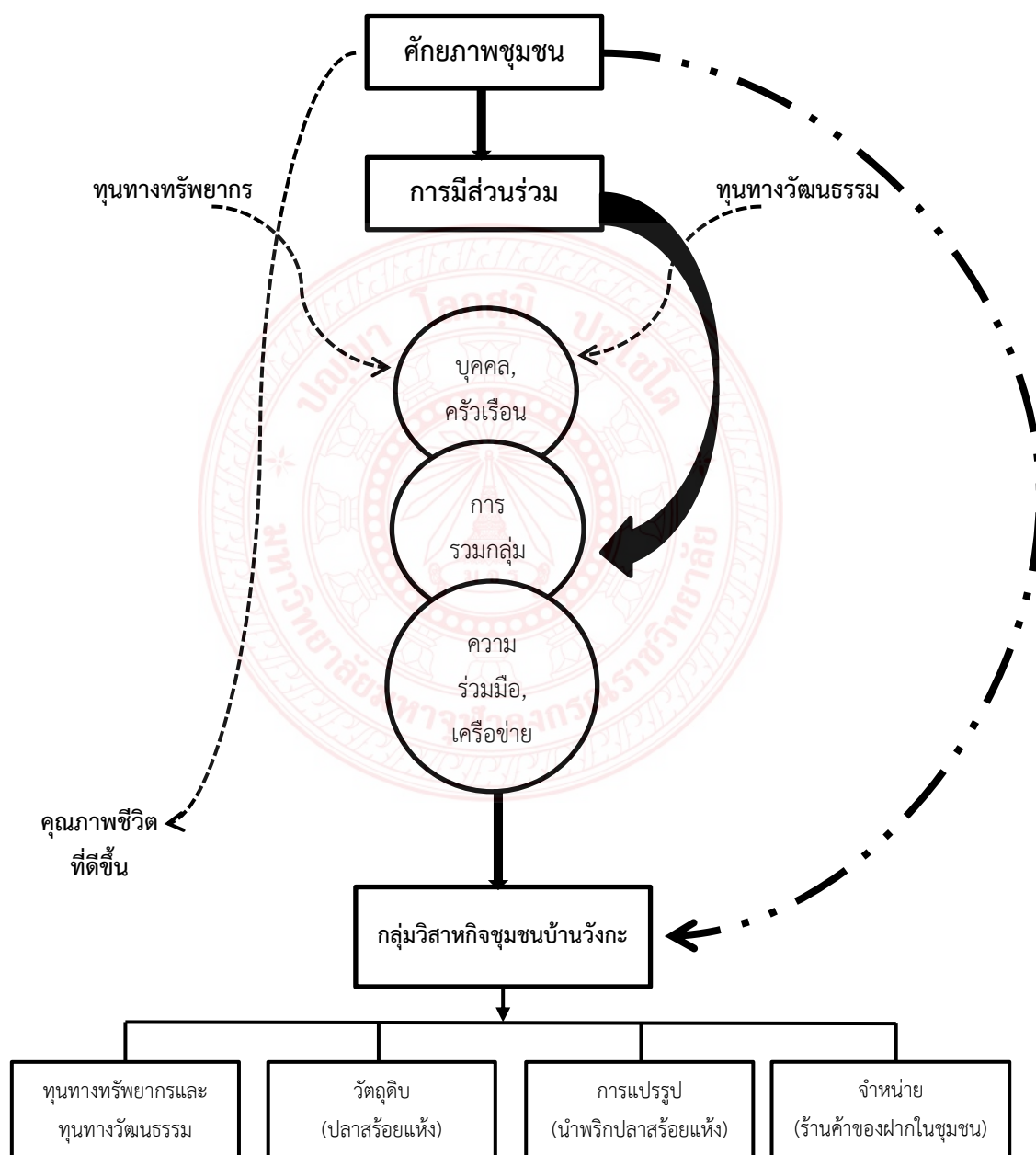
๒) ภาคีภาคเอกชน ได้แก่ องค์กรธุรกิจ ตลาดชุมชน

๓) ภาคีภาคประชาสังคม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนบ้านวังกะ

ในการขับเคลื่อนการสร้างในตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ทำให้เกิดเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชนและสังคมโดยการร่วมกันขับเคลื่อนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับฐานรากในพื้นที่ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี และพัฒนาให้เกิดกลไกการทำงานที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาสินค้าปลอดภัยเชื่อมโยงทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อเป็นต้นแบบในการการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการสานพลังภาคีภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและการสร้างความมั่นคงทางรายได้ของประชาชนในชุมชน

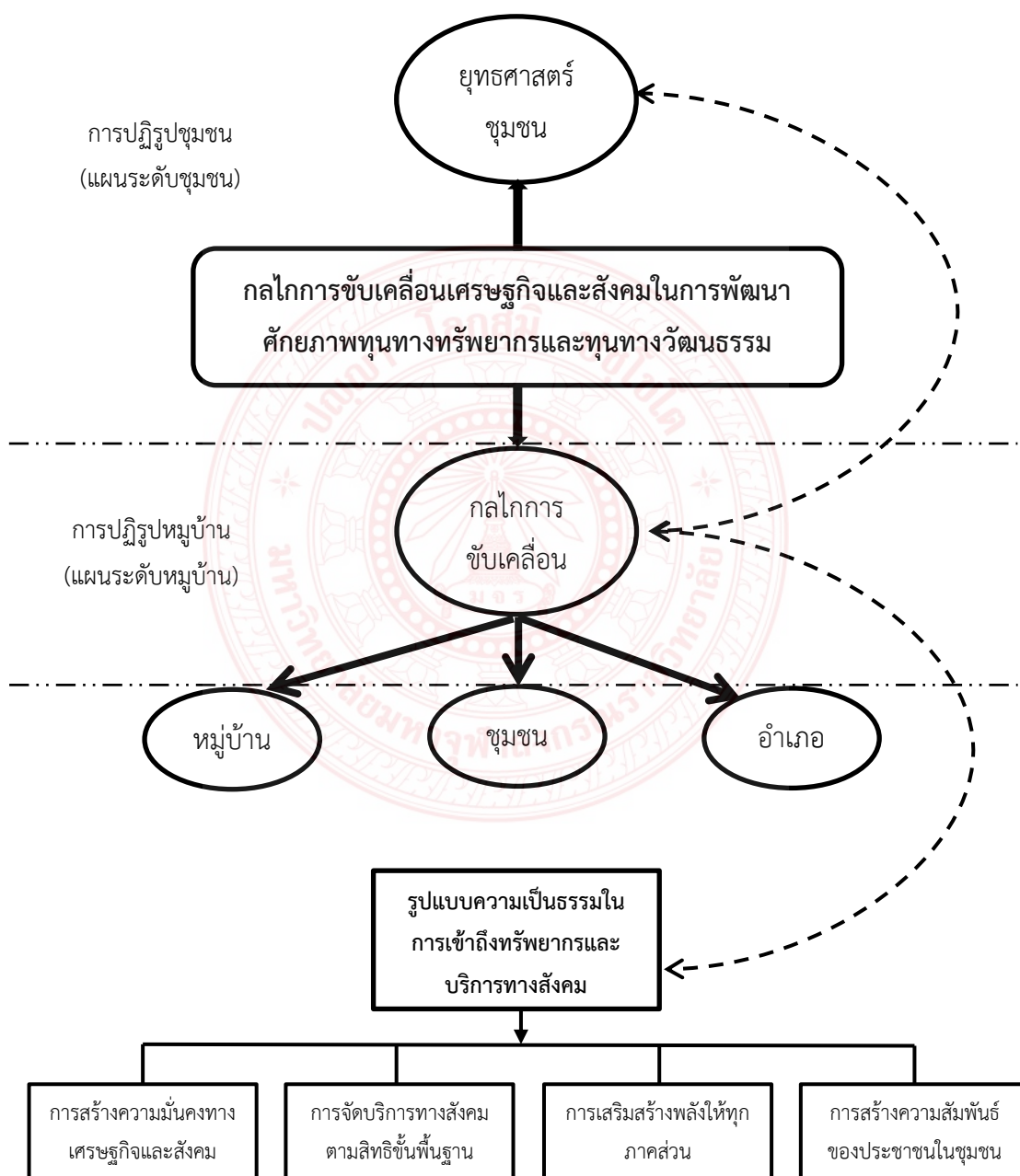
องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยย่อยที่ ๓

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยโดยการสำรวจ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ที่เกี่ยวข้องการพัฒนาศักยภาพชุมชนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม ดังนี้

องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยย่อยที่ ๔

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษาวิจัยโดยการสำรวจ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ที่เกี่ยวข้องรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย ดังนี้

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ ๒) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ ๓) เพื่อพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม ๔) เพื่อสร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Methodology) ผลจากการศึกษาสรุปได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควงคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

กล่าวคือ การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึงผลประโยชน์ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบ และการรับผิดชอบที่รัดกุม โดยสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมส่งเสริม

วัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ โดยการสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในชุมชน โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปลูกฝังกระบวนการคิดในการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลายยอมรับข้อจำกัดความแตกต่างของอัตลักษณ์ในพื้นที่ตนเองและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และรื้อฟื้นค่านิยมที่ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับบนพื้นฐานของความไว้วางใจเกิดความร่วมมือแบ่งปันและเอื้ออาทรกันในชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเสริมสร้างจิตสำนึกวัฒนธรรมและวิถีประชาธิปไตยที่ดีให้แก่ประชาชนและนักการเมืองท้องถิ่นด้วยการปลูกฝังสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการใช้สิทธิตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมและวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยธรรมาภิบาลส่งเสริมให้คนไทยมีการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อค่านิยมและระบบคุณค่าในระดับปัจเจกครอบครัวชุมชน จนถึงระดับชาติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตยและสร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม และสร้างระบบการให้ความช่วยเหลือที่เข้มแข็งรวมทั้งขยายการให้บริการและให้ความรู้แก่ประชาชน โดยสนับสนุนยุติธรรมกระแสหลักควบคู่กับยุติธรรมทางเลือกที่นำไปสู่การเสริมสร้างโอกาสและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนอย่างมีบูรณาการตามลำดับขั้นตอนด้วยความโปร่งใสรวมทั้งการหนุนเสริมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ชุมชนท้องถิ่น จัดการตนเองในการลดความขัดแย้งในชุมชน และสนับสนุนให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่และเข้าถึงบริการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ปรับปรุงระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมาย

๕.๑.๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆ และภายนอกกรอบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิต

อาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเพื่อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลายพอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

๕.๑.๒.๑ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล

กลุ่ม ชุมชน ตำบล ถือเป็นหน่วยปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นที่รวมของทุกอาชีพ ทุกกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆ หรือเครือข่ายต่างๆ ที่ทำเรื่องเดียวกัน มารวมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกัน โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

๑. สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบการจัดทำแผนและการทำงานร่วม โดย

๑.๑) สืบหาข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่ม เพื่อการจัดทำระบบฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิก และระดับกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไฟล์ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน

๑.๒) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทิศด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

๑.๓) จัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชนพัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๑.๔) นำแผนไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็น รูปธรรม ในชุมชน เช่น มีการผลิตแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันปัจจัยการผลิต/ผลผลิตและหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้เป็นต้น

๑.๕) มีการทบทวนระบบข้อมูลกลุ่ม ชุมชน ตำบล ทุกปี เพื่อเชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ

๒. สร้างกลไกการทำงานในระดับตำบล ให้เป็นกลไกการจัดการร่วม

๒.๑) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยมีองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพหลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการ เชื่อมโยงประสานงาน เป็นเวทีกลางของตำบล มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการ ร่วม ประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่ เกี่ยวข้อง

๒.๒) จัดตั้ง หรือประสานให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวมผลผลิต-วัตถุดิบ การ ซื้อขาย กระจายสินค้า เชื่อมโยงการตลาด และเจรจาทางการค้าทั้งในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบสหกรณ์

๒.๓) มีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบการผลิตและการตลาดของ ศูนย์กลาง หรือสหกรณ์

๓. สร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล โดยคนในตำบลเป็นเจ้าของ ซึ่ง “กองทุนระดับตำบล หมายถึง การบูรณาการทุนในระดับตำบล ที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความ เข้าใจในการทำงาน และมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลงทุนร่วมในนามของกลุ่ม หรือการ มีธนาคารของคนในตำบลเป็นธนาคารกลางของชุมชน เพื่อจัดการการเงินทั้งระบบร่วมกัน”

๔. พัฒนา และสร้างระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล โดย

๔.๑) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็น เครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ

๔.๒) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็น เครือข่ายระหว่างตำบลหรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

๔.๓) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับ จังหวัด

๕. มีเวทีเรียนรู้ สรุบทบทเรียน และถอดความรู้จากการทำงาน เพื่อยกระดับงาน ขยายผลงานในเชิงพื้นที่ และนโยบาย

๕.๑.๒.๒ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับจังหวัด

๑. สร้างวาระการขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจฐานราก ที่เป็นความร่วมมือของขบวน จังหวัด ระหว่างขบวนภาคชุมชน และประชาสังคม เอกชน เพื่อให้มีแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐาน รากของจังหวัด ซึ่งแผนอาจประกอบด้วยองค์ประกอบของแผนในระดับต่างๆ ดังนี้

๑.๑) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด

๑.๒) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ร่วมของภาคชุมชน กับ หน่วยงานภาครัฐระดับตำบล และอำเภอ

๑.๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่ครอบคลุมในแต่ละประเด็นงาน หรือคลัสเตอร์ฐานการผลิตอาชีพที่หลากหลาย เช่น ท่องเที่ยวโดยชุมชน การผลิต การแปรรูป ประมง ผลไม้ เป็นต้น โดยแผนสามารถตอบสนองต่อการฟื้นฟู การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๑.๔) แผนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่เป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยเปิดเผย โปร่งใส และตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

๒. มีกลไกการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด

๒.๑) มีกลไกร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วย ภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

- ภาคชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม
- มีตัวแทนจากองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มาจากประเด็นงาน หรือฐานการผลิตที่หลากหลาย เช่น กลุ่มการผลิต การท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน เป็นต้น และเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนองค์ประกอบของกลไก และเข้าร่วมเพิ่มขึ้นโดยลำดับ
- มีระบบการตัดสินใจร่วมกัน

๒.๒) มีกลไกร่วมในการบริหารจัดการสินค้าจากชุมชน ตำบล และกระจายสินค้าระหว่างชุมชน จังหวัด โดยเชื่อมกับภาคเอกชน เป็นศูนย์กระจายสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของ

๓. เชื่อมโยงงานขบวนในทุกประเด็นให้เป็นภาพรวมของจังหวัด

๔. สร้างเครือข่ายเชิงประเด็น (Cluster) ที่เป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เช่น การผลิต แปรรูป ท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ประมง ฯลฯ

๕. สร้างระบบการจัดการบริหาร และระบบข้อมูล

๕.๑.๓ การพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม

การสร้างของที่ดีต้องกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับฐานราก ทั้งยังเอื้อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมตลอดห่วงโซ่การผลิต และการขาย ดังนั้นการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาและเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจฐานรากด้วยห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วยการใช้นวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัยเป็นเครื่องมือร่วมในการขับเคลื่อน เพื่อสร้างแรงกระตุ้นทางสังคมอย่างยั่งยืนและสมดุลภายในพื้นที่ ในงานนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ถึงหลักการและความสำคัญของห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วยนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัยยกตัวอย่างเช่น เพราะเหตุใด? การสร้างห่วงโซ่คุณค่าใหม่ถึงเป็นหลักคิดที่สำคัญต่อการจัดองค์ประกอบสำหรับการผลิต ถ้าหากต้องปฏิบัติตามที่ผู้เขียนได้กล่าวอ้าง จะต้องวางแผนและดำเนินการทำเช่นใด? ใคร? ต้องร่วมด้วยช่วยกัน และหน้าที่ของเขาเหล่านั้นคืออะไร? รวมถึงต้องอาศัยข้อมูลใดบ้างเพื่อเป็น

ประโยชน์ในการตัดสินใจสำหรับการคัดเลือกนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัยมาส่งเสริมให้ งานวิจัยประเภทนี้ให้มีความสมบูรณ์และบรรลุเป้าหมายได้อย่างแยบยล ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอสรุปถึง หลักการและกระบวนการพร้อมกับที่มาและความสำคัญของการจัดการห่วงโซ่คุณค่าใหม่ในการ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านวังกะ

เนื่องจากสถานการณ์สุขภาพธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน OTOP หรือแม้กระทั่ง SME ในประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มงานที่จะรัฐบาลใช้กระตุ้นและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของ ประเทศ กำลังตกอยู่ในสภาวะวิกฤตหรือที่เรียกว่า Zombie business คือ อยู่รอดอย่างน่ากลัว อันมี สาเหตุสำคัญมาจากการบริหารจัดการด้วยระบบห่วงโซ่รูปแบบเดิม ทำให้รายได้ส่วนใหญ่มักจะกระจุก ตัวอยู่ที่คนกลุ่มน้อย (นักทำและนักขาย) แต่ไม่เกิดการกระจายตัวไปถึงเกษตรกร (นักปลูก) ซึ่งเป็นคน ส่วนใหญ่ ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแบบยั่งยืน คือ การเสนอให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พัฒนา/สนับสนุน/ส่งเสริมการใช้ห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วย “การเปลี่ยนเส้นทางการจัดการโลจิสติกส์” ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชน พร้อมทั้งปรับ/เสริม/เปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการทำงาน โดยกำหนดให้ “กระบวนการตลาด” เป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนา ก่อนการนำนวัตกรรม องค์ ความรู้ และงานวิจัย เข้าไปช่วยเพื่อยกระดับห่วงโซ่อุปทานเดิม ผ่านการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของ ทุกภาคส่วน มุ่งมั่นก้าวสู่เส้นทางการจัดการรูปแบบใหม่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์มากขึ้น ซึ่งในยุคของการ เปลี่ยนผ่านและกำลังก้าวเข้าสู่ “ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า” (Value-based Economy) ที่ ขับเคลื่อนด้วย นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุข เป็นสังคมที่ เดินหน้าไปด้วยกันและไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive society) โดยมุ่งยกระดับคุณภาพของคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน หากสามารถพัฒนาบริบทของการส่งเสริม ความ ได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศไทยที่มีจุดเด่นและศักยภาพของความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรม ให้ถูกยกระดับเป็น “ความได้เปรียบเชิงแข่งขัน” เพื่อเสริมสมรรถภาพเศรษฐกิจฐาน ราก ด้วยนวัตกรรมต่างๆรวมทั้ง โครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนอาทิ Digital Technology ก็จะเป็น การสร้างเส้นทางลัดที่มีความเข้มแข็งจากภายใน (ระดับท้องถิ่นที่พร้อมกับการดึงศักยภาพของ ประเทศไทยมาใช้) สู่สิ่งของที่เชื่อมโยงกับประชาคมโลกตาม “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” มุ่งสู่ Inclusive Globalization ของประชาคมโลกร่วมกันโดยการขับเคลื่อนผ่านกลไกชุมชนหรือพื้นที่ หรือความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่อนาคตที่เข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ภายใต้ ๓ (Drive) ปัจจัยขับเคลื่อน ๕ ปัจจัยสนับสนุน (Enable)

กระบวนการทำงานเพื่อยกระดับระบบเศรษฐกิจฐานรากได้แก่ การส่งเสริมสังคม ธรรมาภิบาล โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำของหน้าที่ความรับผิดชอบและ รายได้อันที่สมาชิกในชุมชนพึงจะได้รับ โดยการสร้างเวทีประชาพิจารณ์ร่วมกันของคนในชุมชน การ พัฒนาระบบการอย่างมีส่วนร่วม คือการสร้างภาคีเครือข่ายระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเองเพื่อ

ก่อให้เกิดการทำงานและการสานประโยชน์ร่วมกัน ตามศักยภาพ และความสามารถของแต่ละคนในชุมชนอย่างเหมาะสม การพัฒนาบุคลากรในชุมชน คือการเพิ่มขีดความสามารถ และศักยภาพของแต่ละภาคีในชุมชน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์ในปัจจุบัน การพัฒนากระบวนการจัดการองค์ความรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ คือการสร้างองค์ความรู้และข้อมูลที่สำคัญต่อการตัดสินใจต่าง ๆ ตลอดจนสร้างวิธีการส่งและรับข้อมูลที่สามารถรับส่งข้อมูลได้อย่างครบถ้วน และการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า คือการสร้างเชื่อมโยงของแต่ละหน่วยการทำงานตลอดห่วงโซ่การผลิตเพื่อให้เกิดการสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่สินค้าที่เริ่มตั้งแต่การเป็นวัตถุดิบจนถึงการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อย่างเหมาะสม ซึ่งสามารถดำเนินการตามแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นบันได ๓ ขั้นคือ

เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ระดับบุคคลหรือครัวเรือน

เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ ระดับการรวมกลุ่มและระดับความร่วมมือกันเป็นเครือข่าย

เศรษฐกิจพอเพียงแบบการบูรณาการทุนภายในชุมชนเพื่อหนุนเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน

สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงจำเป็นต้องดำเนินการเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจฐานรากด้วยการเปลี่ยนเส้นทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชนด้วยห่วงโซ่คุณค่าใหม่ ผ่านการอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อการสานและจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างลงตัวภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาคนที่มีคุณภาพ และให้คนไปสร้างของ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไปโดยแบ่งเป้าหมายหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก

๕.๑.๔ รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

จากการศึกษาข้อมูลกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านวังกะในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ไม่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย จากอดีตที่เป็นชุมชนแห่งความพอเพียง มีวิถีการผลิตทางการเกษตรแบบธรรมชาติ ทำนาปีละ ๑ ครั้ง มีการปลูกพืชผัก ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ การผลิตเป็นไปเพื่อการบริโภคในครัวเรือน แต่นับวันวิถีการทำเกษตรของชุมชนบ้านวังกะเริ่มเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เร่งปลูก เร่งผลิต หากปีใดเกิดภัยธรรมชาติ ฝนแล้ง โรคแมลงระบาด ผลผลิตตกต่ำ ก็ต้องกู้เงินมาทำกิน และสุดท้ายก็มีหนี้สินก้อนโต

สภาพที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเริ่มรู้สึกตัวว่าชุมชนกำลังเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจอยู่ และจากจุดนี้เอง ชุมชนจึงเริ่มกำหนดทิศทางในการทำงานชุมชน ด้วยมุ่งหวังที่จะสร้างชุมชนที่อยู่ดีมีสุขให้เกิดขึ้น เกิดการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสุขภาพชุมชนที่ทำงานผ่านกลไกของอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมจากชาวชุมชน ให้ข้อมูล ให้ความรู้แก่ชาวบ้าน จากเรื่องสุขภาพใกล้ตัว ใกล้ครอบครัว เกิดการขยายขยาย เกิดการรวมกลุ่มกิจกรรม กลุ่มอาชีพการค้าไปสู่เส้นทางการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนขึ้น ก่อเกิดการรวมคน รวมเงินในชุมชนแห่งนี้ และการก้าวออกนอกชุมชนเพื่อการเรียนรู้ และแก้ปัญหาของตนเอง แต่ปัจจุบันการดำเนินงานของชุมชนบ้านวังกะก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากว่าชุมชนบ้านวังกะนั้นยังขาดแผนชุมชนในการพัฒนาที่มีการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานของชุมชน จึงได้เกิดกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมขึ้น ประเด็นสำคัญคือการจัดทำแผนชุมชนนั่นเอง

๕.๑.๔.๑ แผนพัฒนาชุมชน

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “แผนพัฒนา” ในอดีตที่ผ่านมา คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึง “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ซึ่งเป็นทิศทางหลักในการพัฒนาประเทศ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้เกิดกระบวนการจัดทำ “แผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชีวิต” โดยมีชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้เรื่องแผนแม่บทชุมชน ด้วยการสนับสนุนจาก UNDP และความร่วมมือจากมูลนิธิหมู่บ้าน และเครือข่ายภูมิปัญญาไท ต่อมา ในปี ๒๕๔๕ จึงเกิดการขยายแนวคิดและรูปธรรมการจัดแผนชุมชนอย่างกว้างขวาง โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) และเกิดการเชื่อมโยงเป็น “เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ๔ ภาค” โดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปี ๒๕๔๖

ผลจากการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้และขยายผลดังกล่าว ส่งผลให้ “แผนชุมชน” หรือ “แผนพัฒนาชุมชน” เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น ด้วยความเชื่อมั่นว่าการที่คนในชุมชนท้องถิ่น มาร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ของตนเอง จะนำไปสู่การรู้จักชุมชนท้องถิ่นของตนเอง สร้างการมีส่วนร่วมในการคิดทำร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นที่หลากหลาย ทั้งถึง ครอบครัวทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกองค์กร ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีทิศทาง เป้าหมายในการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างสอดคล้อง ตอบสนองกับปัญหา/ความต้องการของคนทุกกลุ่ม เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยมีหลักการที่สำคัญ กล่าวคือ

๑) ใช้ความรู้และปัญญา เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนงาน โดยมีองค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง

๒) บูรณาการและเชื่อมโยงกระบวนการและแผนอื่นๆ ที่จัดทำโดยชุมชน และภาคีพัฒนา

๓) เน้นกระบวนการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๑.๔.๒ กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการจัดการตนเองของชุมชน

หากชุมชนบ้านวังกะได้มีการจัดทำแผนพัฒนาภายใต้หลักการดังกล่าว โดยมีการกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเองรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น ก็จะนำไปสู่กระบวนการพูดคุยปรึกษาหารือกันระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่นหน่วยงาน ภาคี ทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันระดมปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกันทั้งปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า และสิ่งที่ต้องพัฒนาหรือฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านทั้งแผนระยะสั้นระยะกลาง และระยะยาวที่สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนาต่างๆ ให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของเราเอง ทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคาผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกันเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้น ๆ ก็จะไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน รวมถึงนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด

ทั้งนี้ “แผนพัฒนาชุมชน” ที่จะนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองดังกล่าว จะมีความสอดคล้องกับนโยบายเพื่อการพัฒนาขบวนการชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น มีความเข้มแข็ง สู่อำนาจจัดการตนเองที่ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์และปรับใช้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมในการจัดการปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ความสมดุลและยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมการจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม/บูรณาการ สร้างโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนในชุมชน รวมถึงเชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ยุทธศาสตร์จังหวัด”

สรุปได้ว่า การนำเสนอกฎการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม คือ การกำหนดอนาคตและกิจกรรมพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน โดยคนใน

ชุมชนมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาาร่วมกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๒.๑ การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวงกะควคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

กล่าวคือ การสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนในชุมชนให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึงผลประโยชน์ของชุมชนที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบ และการรับผิดชอบที่รัดกุม โดยสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในสังคมส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสมให้เข้มแข็งมีประสิทธิภาพ โดยการสร้างค่านิยมใหม่ที่ยอมรับร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและเกื้อกูลกันในชุมชน โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ปลุกฝังกระบวนการคิดในการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลายยอมรับข้อจำกัดความแตกต่างของอัตลักษณ์ในพื้นที่ตนเองและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และรื้อฟื้นค่านิยมที่ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับบนพื้นฐานของความไว้วางใจเกิดความร่วมมือแบ่งปันและเอื้ออาทรกันในชุมชน ส่งเสริมวัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสม โดยเสริมสร้างจิตสำนึกวัฒนธรรมและวิถีประชาธิปไตยที่ดีให้แก่ประชาชนและนักการเมืองท้องถิ่นด้วยการปลุกฝังสร้างความรู้ความเข้าใจและส่งเสริมการใช้สิทธิตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ ตลอดจนสร้างวัฒนธรรมที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลายในสังคมและวัฒนธรรมประชาธิปไตยโดยธรรมาภิบาลส่งเสริมให้คนไทยมีการปรับเปลี่ยนความคิดความเชื่อค่านิยมและระบบคุณค่าในระดับปัจเจกครอบครัวชุมชน จนถึงระดับชาติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย

และสร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรม และสร้างระบบการให้ความช่วยเหลือที่เข้มแข็ง รวมทั้งขยายการให้บริการและให้ความรู้แก่ประชาชน โดยสนับสนุนยุติธรรมกระแสหลักควบคู่กับ ยุติธรรมทางเลือกที่นำไปสู่การเสริมสร้างโอกาสและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน อย่างมีบูรณาการตามลำดับขั้นตอนด้วยความโปร่งใสรวมทั้งการหนุนเสริมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ ชุมชนท้องถิ่น จัดการตนเองในการลดความขัดแย้งในชุมชน และสนับสนุนให้ประชาชนรับรู้สิทธิและ หน้าที่และเข้าถึงบริการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ปรับปรุง ระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมายซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิรมาลย์ บุญธรรม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ ตามหลักเศรษฐกิจ พอเพียง ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพด้านคน พบว่า มีการสืบทอดกระบวนการทอผ้ามาตั้งแต่บรรพ บุรุษจนถึงปัจจุบัน มีการนำเสนอตนเองบนฐานของวิถีชีวิต มีการสร้างเครือข่ายทั้งในชุมชนและนอก ชุมชน มีการพัฒนาความสามารถของช่างทออย่างครอบคลุมถูกต้องและเหมาะสม ช่างทอมีความ ภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการสืบสานภูมิปัญญาสิ่งทอแห่งตน ประสิทธิภาพผลิตภัณฑ์เกิดจากช่างมี วินัย อดทน ช่างสังเกต ละเอียด มีจิตใฝ่เรียนรู้ การส่งเสริมเยาวชนเป็นกลุ่มสำคัญที่เป็นผู้สืบสานภูมิ ปัญญาในปัจจุบันและในอนาคตได้ ศักยภาพด้านทุนพบว่ามี การนำทุนชุมชนเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่าและคุ้มค่าในด้านการผลิต มีศูนย์การเรียนรู้ การผลิตสิ่งทอในสถาบันการศึกษาในชุมชน เป็นวิสาหกิจชุมชนปลอดหนี้ สามารถนำทุนภูมิปัญญาสิ่ง ทอของเผ่าพันธุ์แห่งตนมาพัฒนาเป็นอาชีพและรายได้ มีการอนุรักษ์และเสริมสร้างทุนที่กำลังจะหมด ไปจากชุมชน ศักยภาพด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีการบริหารจัดการบนความพอเพียง เน้นการมี ส่วนร่วมในการบริหารจัดการที่เป็นองค์รวม หลักการทำงานกลุ่มต้องเสียสละ ไม่ทำให้ตัวเองและผู้อื่น เดือดร้อน เข้าใจและเข้าถึงกระบวนการทำงานอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง มีการบริหาร จัดการที่ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และสถาบันการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การบริหาร จัดการโดยมีการมอบหมายงานให้ถูกต้องและเหมาะสมกับความสามารถของช่างทอ การเปิดรับความ คิดเห็นและความพึงพอใจของผู้บริโภคเพื่อนำมาปรับปรุงและพัฒนา ผลการสังเคราะห์พบความ เข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนผ้าทอพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ คือการสืบทอดภูมิปัญญาสิ่งทอมาตั้งแต่ บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นสตรี การบริหารจัดการแบบองค์รวมที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ การนำทุนชุมชนมาเป็นทุนในการพัฒนาเครือข่ายการพัฒนา การนำเสนอตนเองบนฐาน ภูมิปัญญาและวิถีชีวิต การสร้างเสริมความเชื่อมั่นและสร้างความศรัทธาในภูมิปัญญาสิ่งทอ^๑

๕.๒.๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

^๑ พิรมาลย์ บุญธรรม, “ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโพ ตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียง”, รายงานการวิจัย, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ที่สามารถพึ่งตนเองภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่นๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืนระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจแนวตั้งแบบปัจเจกแต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็นหุ้นส่วนสร้างความสัมพันธ์ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่นๆ และภายนอกระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความต้องการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียงและพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลายพอเพียงเพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัยสามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียมทุกฝ่าย รัตนสร้อย ได้ศึกษาพลวัตทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชน : กรณีศึกษาบ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนช่วงเริ่มก่อตั้ง มีวิถีชีวิตที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ พึ่งพึ่งอาศัยซึ่งกันและกัน เกิดจากทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ความเป็นเครือญาติ ประเพณีวัฒนธรรมที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกัน มีผู้นำตามธรรมชาติเป็นคนดี มีคุณธรรมที่ชาวบ้านเชื่อฟังและเคารพนับถือ ต่อมากระแสการพัฒนาได้เข้ามาสู่ชุมชนกระทบต่อองค์ประกอบภายใน ส่งผลต่อระบบความสัมพันธ์ช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง มีวิถีชีวิตที่เป็นปัจเจกและพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ดังนั้นมีผู้นำกลุ่มที่ตระหนักต่อปัญหาได้จัดตั้งกิจกรรมร้านค้าชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนและผู้สูงอายุ และเวทีประชุมสภาหมู่บ้าน ซึ่งสร้างให้เกิดความเข้มแข็งและทุนทางสังคมในเรื่องการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ สร้างผู้นำ การสื่อสารเชื่อมความสัมพันธ์ และการรื้อฟื้นภูมิปัญญามาใช้แตกต่างกันไปตามลักษณะของกิจกรรม ความจำเป็นในการตอบสนองต่อปัญหา โดยทุนทางสังคมเกี่ยวกับการบริหารจัดการร้านค้าเข้มขันอยู่ในกลุ่มของผู้นำ ส่วนกิจกรรม

ศูนย์การเรียนรู้ของผู้นำ ส่วนกิจกรรมศูนย์การเรียนรู้และเวทีประชุมสภาหมู่บ้านที่เน้นการระดมความคิด ตัดสินใจ ได้สร้างให้เกิดทุนทางสังคมในหมู่สมาชิกมากขึ้น^๒

๕.๒.๒.๑ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล

กลุ่ม ชุมชน ตำบล ถือเป็นหน่วยปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นที่รวมของทุกอาชีพ ทุกกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาทุกกลุ่มอาชีพ กลุ่มต่างๆ หรือเครือข่ายต่างๆ ที่ทำเรื่องเดียวกัน มารวมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกัน โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็นรูปธรรม ดังนี้

๑. สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบการจัดทำแผนและการทำงานร่วม โดย

๑.๑) สสำรวจข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน และระดับกลุ่ม เพื่อการจัดทำระบบฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิก และระดับกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษร หรือไฟล์ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน

๑.๒) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ทุนด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูลและชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

๑.๓) จัดทำแผนชีวิตชุมชน หรือแผนแม่บทชุมชนพัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ฯลฯ) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

๑.๔) นำแผนไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็น รูปธรรม ในชุมชน เช่น มีการผลิตแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันปัจจัยการผลิต/ผลผลิตและหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้เป็นต้น

๑.๕) มีการทบทวนระบบข้อมูลกลุ่ม ชุมชน ตำบล ทุกปี เพื่อเชื่อมโยงแผนไปสู่การพัฒนาในด้านอื่น ๆ

๒. สร้างกลไกการทำงานในระดับตำบล ให้เป็นกลไกการจัดการร่วม

๒.๑) สร้างกลไกการจัดการร่วม โดยมีองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพหลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยงประสานงาน เป็นเวทีกลางของตำบล มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนร่วม จัดการร่วม ประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

^๒ ฤทัยรัตน์ รัตนสร้อย, “พลวัตทุนทางสังคมกับความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาบ้านจางุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกงหรา จังหวัดระยอง”. รายงานการวิจัย, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒).

๒.๒) จัดตั้ง หรือประสานให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวมผลผลิต-วัตถุดิบ การซื้อขาย กระจายสินค้า เชื่อมโยงการตลาด และเจรจาทางการค้าทั้งในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบสหกรณ์

๒.๓) มีข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบการผลิตและการตลาดของศูนย์กลาง หรือสหกรณ์

๓. สร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล โดยคนในตำบลเป็นเจ้าของ ซึ่ง “กองทุนระดับตำบล หมายถึง การบูรณาการทุนในระดับตำบล ที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจในการทำงาน และมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลงหุ้นร่วมในนามของกลุ่ม หรือการมีธนาคารของคนในตำบลเป็นธนาคารกลางของชุมชน เพื่อจัดการการเงินทั้งระบบร่วมกัน”

๔. พัฒนา และสร้างระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล โดย

๔.๑) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้ การต่อรอง ฯลฯ

๔.๒) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็นเครือข่ายระหว่างตำบลหรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

๔.๓) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมในระดับจังหวัด

๕. มีเวทีเรียนรู้ สรุปรบทเรียน และถอดความรู้จากการทำงาน เพื่อยกระดับงานขยายผลงานในเชิงพื้นที่ และนโยบาย

๕.๒.๒.๒ รูปแบบการขับเคลื่อนระดับจังหวัด

๑. สร้างวาระการขับเคลื่อนเรื่องเศรษฐกิจฐานราก ที่เป็นความร่วมมือของขบวนจังหวัด ระหว่างขบวนภาคชุมชน และประชาสังคม เอกชน เพื่อให้มีแผนพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของจังหวัด ซึ่งแผนอาจประกอบด้วยองค์ประกอบของแผนในระดับต่างๆ ดังนี้

๑.๑) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของภาคชุมชนระดับจังหวัด

๑.๒) แผนปฏิบัติการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ร่วมของภาคชุมชน กับหน่วยงานภาครัฐระดับตำบล และอำเภอ

๑.๓) แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากระดับจังหวัดที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่ครอบคลุมในแต่ละประเด็นงาน หรือคลัสเตอร์ฐานการผลิตอาชีพที่หลากหลาย เช่น ท่องเที่ยวโดยชุมชน การผลิต การแปรรูป ประมง ผลไม้ เป็นต้น โดยแผนสามารถตอบสนองต่อการฟื้นฟู การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

๑.๔) แผนพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน ที่เป็นแผนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นโดยเปิดเผย โปร่งใส และตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

๒. มีกลไกการขับเคลื่อนในระดับจังหวัด

๒.๑) มีกลไกร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากในระดับจังหวัด ที่ประกอบด้วย ภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบ ดังนี้

- ภาคชุมชนสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียม
- มีตัวแทนจากองค์กรชุมชนในพื้นที่ ที่มาจากระเบียงงาน หรือฐานการผลิตที่หลากหลาย เช่น กลุ่มการผลิต การท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้ประกอบการชุมชน เป็นต้น และเข้าร่วมไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ ของจำนวนองค์ประกอบของกลไก และเข้าร่วมเพิ่มขึ้นโดยลำดับ
- มีระบบการตัดสินใจร่วมกัน

๒.๒) มีกลไกร่วมในการบริหารจัดการสินค้าจากชุมชน ตำบล และกระจายสินค้าระหว่างชุมชน จังหวัด โดยเชื่อมกับภาคเอกชน เป็นศูนย์กระจายสินค้าที่ชุมชนเป็นเจ้าของ

๓. เชื่อมโยงงานขบวนในทุกประเด็นให้เป็นภาพรวมของจังหวัด

๔. สร้างเครือข่ายเชิงประเด็น (Cluster) ที่เป็นเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เช่น การผลิต แปรรูป ท่องเที่ยวโดยชุมชน สถาบันการเงินชุมชน ประมง ฯลฯ

๕. สร้างระบบการจัดการบริหาร และระบบข้อมูล

๕.๒.๓ การพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม

การสร้างของที่ดีต้องกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับฐานราก ทั้งยังเอื้อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมตลอดห่วงโซ่การผลิต และการขาย ดังนั้นการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ในปัจจุบันจำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาและเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจฐานรากด้วยห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วยการใช้นวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัยเป็นเครื่องมือร่วมในการขับเคลื่อน เพื่อสร้างแรงกระตุ้นทางสังคมอย่างยั่งยืนและสมดุลภายในพื้นที่ ในงานนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ถึงหลักการและความสำคัญของห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วยนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัยยกตัวอย่างเช่น เพราะเหตุใด? การสร้างห่วงโซ่คุณค่าใหม่ถึงเป็นหลักคิดที่สำคัญต่อการจัดองค์ประกอบสำหรับการผลิต ถ้าหากต้องปฏิบัติตามที่ผู้เขียนได้กล่าวอ้าง จะต้องวางแผนและดำเนินการทำเช่นใด? ใคร? ต้องร่วมด้วยช่วยกัน และหน้าที่ของเขาเหล่านั้นคืออะไร? รวมถึงต้องอาศัยข้อมูลใดบ้างเพื่อเป็นประโยชน์ในการตัดสินใจสำหรับการคัดเลือกนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัยมาส่งเสริมให้ งานวิจัยประเภทนี้ให้มีความสมบูรณ์และบรรลุเป้าหมายได้อย่างแยกย่อย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอสรุปถึงหลักการและกระบวนการพร้อมกับที่มาและความสำคัญของการจัดการห่วงโซ่คุณค่าใหม่ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านวังกะ

เนื่องจากสถานการณ์สุขภาพธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน OTOP หรือแม้กระทั่ง SME ในประเทศไทย ซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มงานที่จะรัฐบาลใช้กระตุ้นและขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของ

ประเทศ กำลังตกอยู่ในสภาวะวิกฤตหรือที่เรียกว่า Zombie business คือ อยู่รอดอย่างน่ากลัว อันมีสาเหตุสำคัญมาจากการบริหารจัดการด้วยระบบห่วงโซ่รูปแบบเดิม ทำให้รายได้ส่วนใหญ่มักจะถูกตัวอยู่ที่คนกลุ่มน้อย (นักทำและนักขาย) แต่ไม่เกิดการกระจายตัวไปถึงเกษตรกร (นักปลูก) ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวแบบยั่งยืน คือ การเสนอให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง พัฒนา/สนับสนุน/ส่งเสริมการใช้ห่วงโซ่คุณค่าใหม่ด้วย “การเปลี่ยนเส้นทางการจัดการโลจิสติกส์” ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชน พร้อมทั้งปรับ/เสริม/เปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการทำงาน โดยกำหนดให้ “กระบวนการตลาด” เป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนา ก่อนการนำนวัตกรรม องค์ความรู้ และงานวิจัย เข้าไปช่วยเพื่อยกระดับห่วงโซ่อุปทานเดิม ผ่านการทำงานอย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน มุ่งมั่นก้าวสู่เส้นทางการจัดการรูปแบบใหม่ที่มุ่งผลสัมฤทธิ์มากขึ้น ซึ่งในยุคของการเปลี่ยนผ่านและกำลังก้าวเข้าสู่ “ระบบเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างมูลค่า” (Value-based Economy) ที่ขับเคลื่อนด้วย นวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุข เป็นสังคมที่เดินหน้าไปด้วยกันและไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive society) โดยมุ่งยกระดับคุณภาพของคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน หากสามารถพัฒนาบริบทของการส่งเสริม ความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบของประเทศไทยที่มีจุดเด่นและศักยภาพของความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรม ให้ถูกยกระดับเป็น “ความได้เปรียบเชิงแข่งขัน” เพื่อเสริมสมรรถภาพเศรษฐกิจฐานราก ด้วยนวัตกรรมต่างๆรวมทั้ง โครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุน อาทิ Digital Technology ก็จะเป็นการสร้างเส้นทางลัดที่มีความเข้มแข็งจากภายใน (ระดับท้องถิ่นที่พร้อมกับการดึงศักยภาพของประเทศไทยมาใช้) สู่ลู่วิงที่เชื่อมโยงกับประชาคมโลกตาม “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” มุ่งสู่ Inclusive Globalization ของประชาคมโลกร่วมกันโดยการขับเคลื่อนผ่านกลไกชุมชนหรือพื้นที่ หรือความร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่อนาคตที่เข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ภายใต้ ๓ (Drive) ปัจจัยขับเคลื่อน ๕ ปัจจัยสนับสนุน (Enable)

กระบวนการทำงานเพื่อยกระดับระบบเศรษฐกิจฐานรากได้แก่ การส่งเสริมสังคม ธรรมาภิบาล โดยมุ่งเน้นให้เกิดความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำของหน้าที่ความรับผิดชอบและรายได้อันที่สมาชิกในชุมชนพึงจะได้รับ โดยการสร้างเวทีประชาพิจารณ์ร่วมกันของคนในชุมชน การพัฒนากระบวนการอย่างมีส่วนร่วม คือการสร้างภาคีเครือข่ายระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเองเพื่อ ก่อให้เกิดการทำงานและการสานประโยชน์ร่วมกัน ตามศักยภาพ และความสามารถของแต่ละคนในชุมชนอย่างเหมาะสม การพัฒนาบุคลากรในชุมชน คือการเพิ่มขีดความสามารถ และศักยภาพของแต่ละภาคีในชุมชน อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาบุคลากรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์ในปัจจุบัน การพัฒนากระบวนการจัดการองค์ความรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศ คือการสร้างองค์ความรู้และข้อมูลที่สำคัญต่อการตัดสินใจต่าง ๆ ตลอดจนสร้างวิธีการส่งและรับข้อมูลที่สามารถรับส่งข้อมูลได้อย่างครบถ้วน และการพัฒนาห่วงโซ่

คุณค่า คือการสร้างความเชื่อมโยงของแต่ละหน่วยงานตลอดห่วงโซ่การผลิตเพื่อให้เกิดการสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่สินค้าที่เริ่มตั้งแต่การเป็นวัตถุดิบจนถึงการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์อย่างเหมาะสมซึ่งสามารถดำเนินการตามแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นบันได ๓ ขั้นคือ

เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ระดับบุคคลหรือครัวเรือน

เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ ระดับการรวมกลุ่มและระดับความร่วมมือกันเป็นเครือข่าย

เศรษฐกิจพอเพียงแบบการบูรณาการทุนภายในชุมชนเพื่อหนุนเสริมการประกอบอาชีพของประชาชน

สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงจำเป็นต้องดำเนินการเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจฐานรากด้วยการเปลี่ยนเส้นทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชนด้วยห่วงโซ่คุณค่าใหม่ ผ่านการอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อการสานและจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างลงตัวภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาคนที่มีคุณภาพ และให้คนไปสร้างของ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไปโดยแบ่งเป้าหมายหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา จันทร์แดง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ๑) นโยบายการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่ม ศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน ๒) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน ๓) รูปแบบใหม่ที่ค้นพบ คือ การบริหารจัดการชุมชน เข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ ๑) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคี สนับสนุน ๒) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทาง ในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ๓) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้านการฟื้นฟู ชุมชน แนวทางด้าน การปรับตัวของชุมชน และแนวทางการดำรงอยู่ของชุมชน^๓

^๓ วิทยา จันทร์แดง, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ , ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

๕.๒.๔ รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

จากการศึกษาข้อมูลกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนวังกะ ตำบลหนองลู อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านวังกะในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ไม่แตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในทุกภูมิภาคของประเทศไทย จากอดีตที่เป็นชุมชนแห่งความพอเพียง มีวิถีการผลิตทางการเกษตรแบบธรรมชาติ ทำนาปีละ ๑ ครั้ง มีการปลูกพืชผัก ผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ การผลิตเป็นไปเพื่อการบริโภคในครัวเรือน แต่นับวันวิถีการทำการเกษตรของชุมชนบ้านวังกะเริ่มเปลี่ยนไปสู่การผลิตเพื่อการค้า เร่งปลูก เร่งผลิต หากปีใดเกิดภัยธรรมชาติ ฝนแล้ง โรคแมลงระบาด ผลผลิตตกต่ำ ก็ต้องกู้เงินมาทำกิน และสุดท้ายก็มีหนี้สินก้อนโต

สภาพที่เกิดขึ้น ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเริ่มรู้สึกตัวว่าชุมชนกำลังเผชิญกับปัญหาเศรษฐกิจอยู่ และจากจุดนี้เอง ชุมชนจึงเริ่มกำหนดทิศทางในการทำงานชุมชน ด้วยมุ่งหวังที่จะสร้างชุมชนที่อยู่ดีมีสุขให้เกิดขึ้น เกิดการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะประเด็นเรื่องสุขภาพชุมชนที่ทำงานผ่านกลไกของอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมจากชาวชุมชน ให้ข้อมูล ให้ความรู้แก่ชาวบ้าน จากเรื่องสุขภาพใกล้ตัว ใกล้ครอบครัว เกิดการขยายขยาย เกิดการรวมกลุ่มกิจกรรม กลุ่มอาชีพการค้าไปสู่เส้นทางการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนขึ้น ก่อเกิดการรวมคน รวมเงินในชุมชนแห่งนี้ และการก้าวออกนอกชุมชนเพื่อการเรียนรู้ และแก้ปัญหาของตนเอง แต่ปัจจุบันการดำเนินงานของชุมชนบ้านวังกะก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากว่าชุมชนบ้านวังกะนั้นยังขาดแผนชุมชนในการพัฒนาที่มีการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานของชุมชน จึงได้เกิดกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมขึ้น ประเด็นสำคัญคือการจัดทำแผนชุมชนนั่นเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิทยา จันทร์แดง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ๑) นโยบายการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่ม ศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการเรียนรู้ของคนในชุมชน ๒) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน ๓) รูปแบบใหม่ที่ค้นพบ คือ การบริหารจัดการชุมชน เข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ ๑) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคี สนับสนุน ๒) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทาง ในการน

ไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ๓) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้านการฟื้นฟู ชุมชน แนวทางด้านการปรับตัวของชุมชน และแนวทางการดำรงอยู่ของชุมชน^๔

๕.๒.๔.๑ แผนพัฒนาชุมชน

เมื่อกกล่าวถึงคำว่า “แผนพัฒนา” ในอดีตที่ผ่านมา คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึง “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ซึ่งเป็นทิศทางหลักในการพัฒนาประเทศ จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ก่อเกิดกระบวนการจัดทำ “แผนแม่บทชุมชนเพื่อการพัฒนาชีวิต” โดยมีชุมชนไม้เรียง ตำบลไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ต้นแบบกระบวนการเรียนรู้เรื่องแผนแม่บทชุมชน ด้วยการสนับสนุนจาก UNDP และความร่วมมือจากมูลนิธิหมู่บ้าน และเครือข่ายภูมิปัญญาไท ต่อมา ในปี ๒๕๔๕ จึงเกิดการขยายแนวคิดและรูปธรรมการจัดแผนชุมชนอย่างกว้างขวาง โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (SIF) และเกิดการเชื่อมโยงเป็น “เครือข่ายแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง ๔ ภาค” โดยการสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปี ๒๕๔๖

ผลจากการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้และขยายผลดังกล่าว ส่งผลให้ “แผนชุมชน” หรือ “แผนพัฒนาชุมชน” เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากขึ้น ด้วยความเชื่อมั่นว่าการที่คนในชุมชนท้องถิ่น มาร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ของตนเอง จะนำไปสู่การรู้จักชุมชนท้องถิ่นของตนเอง สร้างการมีส่วนร่วมในการคิดทำร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นที่หลากหลาย ทั้งถึง ครอบคลุมทุกคน ทุกกลุ่ม ทุกองค์กร ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีทิศทาง เป้าหมายในการพัฒนาที่ครอบคลุมทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างสอดคล้อง ตอบสนองกับปัญหา/ความต้องการของคนทุกกลุ่ม เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน โดยมีหลักการที่สำคัญ กล่าวคือ

๑) ใช้ความรู้และปัญญา เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนงาน โดยมีองค์กรชุมชน เป็นแกนหลัก ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง

๒) บูรณาการและเชื่อมโยงกระบวนการและแผนอื่นๆ ที่จัดทำโดยชุมชน และภาคีพัฒนา

๓) เน้นกระบวนการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๕.๒.๔.๒ กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการจัดการตนเองของชุมชน

^๔ วิทยา จันทร์แดง, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

หากชุมชนบ้านวังกะได้มีการจัดทำแผนพัฒนาภายใต้หลักการดังกล่าว โดยมีการกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเองรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น ก็จะนำไปสู่กระบวนการพูดคุยปรึกษาหารือระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่นหน่วยงาน ภาคี ทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันระดมปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกันทั้งปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า และสิ่งที่ต้องพัฒนาหรือฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านทั้งแผนระยะสั้นระยะกลาง และระยะยาวที่สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนาด้านต่างๆ ให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของเราเอง ทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคาผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกันเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้น ๆ ก็จะไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน รวมถึงนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด

ทั้งนี้ “แผนพัฒนาชุมชน” ที่จะนำไปสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองดังกล่าว จะมีความสอดคล้องกับนโยบายเพื่อการพัฒนาขบวนการชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งกำหนดเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น มีความเข้มแข็ง สู่การจัดการตนเองที่ครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คนในชุมชนได้เห็นเป้าหมายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีความมั่นคง และมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์และปรับใช้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมในการจัดการปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ความสมดุลและยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมการจัดการพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม/บูรณาการ สร้างโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและทุนในชุมชน รวมถึงเชื่อมโยงแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นสู่ยุทธศาสตร์จังหวัด”

สรุปได้ว่า การนำเสนอกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม คือ การกำหนดอนาคตและกิจกรรมพัฒนาของชุมชน โดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเองให้เป็นไปตามที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเองลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาญชัย สุขสกุล ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ ยังไม่ได้มีการจัดตั้งองค์กรที่แบ่งหน้าที่กัน

ดำเนินการอย่างชัดเจน ไม่รู้จักการทำแผนธุรกิจ ไม่รู้จักการทำแผนการตลาด ขาดความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป ไม่มีการทำบัญชีครัวเรือน ทั้งกระบวนการผลิตวัตถุดิบ การบรรจุภัณฑ์ก็ยังไม่ได้พัฒนาให้มีขีดความสามารถที่จะแข่งขันได้ ทางด้านช่องทางการจัดจำหน่ายพบว่ายังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ส่วนใหญ่จะส่งร้านค้าประจำเท่านั้น ยังไม่มีการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายรูปแบบใหม่ๆ ที่ทำให้เข้าถึงผู้บริโภคได้ง่าย และสะดวก ทางด้านการส่งเสริมการจัดจำหน่ายก็ไม่มีกิจกรรมที่จะดึงดูดใจให้ผู้บริโภคได้รู้จักให้มากยิ่งขึ้น ทางด้านเศรษฐกิจและวิถีการดำเนินชีวิตพบว่าธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ มีความพออยู่พอกิน มีการหาช่องทางการจัดจำหน่าย จากงานวิจัยได้ข้อค้นพบว่า รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ชุมชนจะต้องร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการตลาด เริ่มตั้งแต่การจัดตั้งองค์กร การแบ่งงานกันทำตามความถนัด ชุมชนต้องร่วมกันคิดระดมสมองในการวางแผนการตลาด โดยเป็นการดำเนินการตลาดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการตลาดเพื่อสังคมด้วยการร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมทางการตลาดตั้งแต่ การวิจัยการตลาด การค้นหาพฤติกรรมผู้บริโภคยุคปัจจุบัน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สร้างคุณค่า และคุณประโยชน์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้บริโภค การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การมีตราสินค้าของกลุ่ม การตั้งราคาที่เหมาะสม การพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายที่ครอบคลุมทั่วถึงด้วยกำลังทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ การส่งเสริมการตลาดที่เน้นการประชาสัมพันธ์ด้วยความคิดสร้างสรรค์และประหยัด สำหรับการผลิตต้องเน้นธรรมชาติให้มากที่สุดลดการใช้สารเคมีหรือใช้สารเคมีเลยการผลิตต้องมีมาตรฐาน มีความปลอดภัยต่อผู้บริโภค การร่วมกันคิดหาทางลดต้นทุนให้ต่ำที่สุดในทุกขั้นตอนทั้งการผลิต และกิจกรรมการตลาด รวมถึงการที่สมาชิกกลุ่มธุรกิจชุมชนต้องมีการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับแนววิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วย โดยต้องลด ละ เลิก อบายมุขทั้งปวง เกษตรต้องไม่ก่อหนี้สิน และหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ก็จะทำธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน รูปแบบการจัดการการตลาดเพื่อการพึ่งพาตนเองนี้จะได้นำไปเผยแพร่แก่กลุ่มธุรกิจชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานในจังหวัดเพชรบูรณ์ต่อไป^๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนท้องถิ่นควรร่วมมือกันการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

^๕ ชาญชัย สุขสกุล, “รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรผู้ปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์”, รายงานการวิจัย, (เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

๕.๓.๑.๒ หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนควรมีการร่วมจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๕.๓.๑.๓ หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนควรมีการร่วมจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาอาชีพของประชาชนในชุมชน

๕.๓.๑.๔ หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนควรมีการร่วมจัดกิจกรรมการพัฒนา ศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย เพื่อให้เกิดความรักความเป็นไทยให้มากขึ้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๓.๒.๑ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุมชนวังกะ จังหวัดกาญจนบุรี เท่านั้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลกับพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๕.๓.๒.๒ ควรมีการศึกษาหรือเพิ่มเครือข่ายการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

๕.๓.๒.๓ ควรมีการศึกษาด้านการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาอาชีพของประชาชน

๕.๓.๒.๔ ควรมีการศึกษาด้านรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางวัฒนธรรมไทย ของเยาวชนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลวิทยุภูมิ

(๑) หนังสือ :

โกวิท พวงงาม. การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๓.

คณะอนุกรรมการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติ. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อเผชิญปัญหาวิกฤติฉบับชุมชน. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๕๒.

ชาญชัย ลิ้มปียากร. พัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๒๗.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. เอกสารการสอนชุดวิชา 91701 สังคมไทยกับการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๒.

_____ . การพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๗.

ดิน ปรัชญพฤทธิ์. การบริหารการพัฒนา : ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

ธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์. กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง : ประชาคม ประชาสังคม. ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๔.

ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๔๔.

_____ . ฟังตนเองในชุมชน. ขอนแก่น: สถาบันศึกษาและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๑.

ปรีดี โชติช่วง. รายงานผลการศึกษา เรื่อง การประเมินคุณภาพและแนวทางการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต. กรุงเทพมหานคร : กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๓.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

พระคุณี เมธงกูโร. การพัฒนาสังคมในทัศนะของพุทธทาสภิกขุ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๒.

พัชรินทร์ สิริสุนทร. แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พัทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

พีรพัฒน์ พันศิริ. **เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การพัฒนาองค์กรชุมชน**. นครปฐม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๙.

มาฆะ ขิตตะสังคะ. **การพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗.

มูลนิธิชัยพัฒนา. **เศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www22www.chaipat.or.th>. [๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๓].

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี และคณะ. **แนวคิดและปรัชญาการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๙.

ลำพอง บุญช่วย. **การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ชัยศิริการพิมพ์, ๒๕๒๗.

วัชร อัทธิวาวัชกุล. **โครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับญี่ปุ่น: ในเชิงปริมาณแบบพึ่งพา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

วิชัย รูปขำดี. **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๑.

วิจิต นันทสุวรรณ. **แผนแม่บทชุมชน ใน รับวิกฤติเศรษฐกิจโลกปี ๒๐๐๐ เศรษฐกิจยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒.

ศิริลักษณ์ ภูวดลไพโรจน์. **การพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๗.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. **กลยุทธ์การพึ่งตนเอง**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๓๘.

สมพร เทพสิทธิธา. **ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สมชายการพิมพ์, ๒๕๓๕.

สมพันธ์ เตชะอธิก และคณะ. **อบต.ในอุดมคติ**. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา, ๒๕๔๓.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

_____ . **ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่า และการใช้ประโยชน์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สัมพันธ์ เตชะอธิก. **ปรีชา อุตระกุล และขึ้น ศศรีสวัสดิ์. ศักยภาพและเครือข่ายผู้นำท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทยาการพิมพ์, ๒๕๓๗.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **สรุปสาระสำคัญ : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔).** กรุงเทพมหานคร : อัดสำเนา, ๒๕๕๐.

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. **ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์.** กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙.

สีลาภรณ์ นาคทรพรพ. **แนวคิดเกี่ยวกับเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมระดับกลุ่ม/ชุมชน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๒.

สุเมธ ตันดิเวชกุล. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท.**(กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้งกรุ๊ป, ๒๕๓๖

สุภางค์ จันทวนิช. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สุรวุฒิ ปัดไธสง. **องค์ความคิดในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน.** นครนายก : โครงการพัฒนาดัชนีความเข้มแข็งของชุมชน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒.

อภิชญา อยู่ในธรรม. **เอกสารการสอนชุดวิชา 15337 การสื่อสารกับการพัฒนา. ฉบับปรับปรุงครั้งที่ ๑.** กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๘.

เอกวิทย์ ณ ถลาง และคณะ. **ภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๖.

(๒) บทความ :

ชำนาญ วัฒนศิริ. “ความเข้มแข็งของชุมชนและประชาคม”. **วารสารพัฒนาชุมชน.** ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๑๒, ๒๕๔๒ : ๑๘.

ดวงแก้ว จันทรสระแก้ว และวิชานา ปาณบุญฉิ่ง. “ชุมชนเข้มแข็งชุมชนแห่งการเรียนรู้ : ข้อคิดและความเคลื่อนไหวจากชุดโครงการวิจัยการศึกษาชุมชน”. **วารสารประชาคมวิจัย,** ๒๕๔๑ : ๑๑-๑๒.

นิตยา กมลวัฒน์นิศา และนิสวันต์ พิษณุดำรง. “ยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน”. **วารสารเศรษฐกิจและสังคม.** ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๙. มีนาคม-เมษายน, ๒๕๕๖ : ๑๖.

ไพโรจน์ ภัทรนรากุล. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาชาติตามแนวทางชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน: กรอบนโยบายและตัวแบบการจัดการ”. **วารสารพัฒนบริหารศาสตร์.** ธันวาคม, ๒๕๔๕ : ๗๓.

วรวิทย์ อวิรุทธ์วรกุล. “ชุมชนเข้มแข็ง : รากฐานการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน” **วารสารเศรษฐกิจและสังคม.** ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑๖, ๒๕๔๔ : ๑๙.

(๓) รายงานการวิจัย :

กันต์ อินทวงศ์. “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจแบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของคนในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

ขวัญกมล ดอนขวา. “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย**. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๕.

เขมภัทธ์ เย็นเปี่ยม และคณะ. “การพัฒนาทุนมนุษย์ของวิสาหกิจชุมชนในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงเขตปฏิรูปที่ดิน”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, ๒๕๕๕.

ชาญชัย สุขสกุล. “รูปแบบการจัดการการตลาดธุรกิจชุมชนเพื่อการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงประเภทธุรกิจเกษตรของเกษตรกรปลูกมะขามหวานเพื่อการค้าจังหวัดเพชรบูรณ์”. **รายงานการวิจัย**. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔.

ณัฐนันท์ หลักคำ และคณะ. “การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชน เพื่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ผลิตสิ่งทอผ้าลายเกล็ดเต่า (กลุ่มเพลงฝ้าย)”. **รายงานการวิจัย**. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตกาฬสินธุ์, ๒๕๕๔.

ธนาวุฒิ พิมพ์กิ และจันทนา ฤทธิสมบูรณ์. “การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดจันทบุรี”. **รายงานการวิจัย**. จันทบุรี : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก, ๒๕๕๓.

นภัสสรพี เทพคุ้มกัน. “การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในประเทศไทย”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรังสิต, ๒๕๕๖.

นันทพัทธ์ พูลสวัสดิ์. “การประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับ การจัดการธุรกิจของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมในจังหวัดปทุมธานี”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๕๑.

ปิยะวัน เพชรหมี่. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์การใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกวิสาหกิจชุมชนเขตพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดเพชรบูรณ์”. **รายงานการวิจัย**. เพชรบูรณ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๒.

พิรมาลย์ บุญธรรม. “ความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองไทยครั้งบ้านนาตาโป ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง”. **รายงานการวิจัย**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

- วิทยา จันทร์แดง. “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน”. **รายงานการวิจัย**. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๖.
- สมใจ ศรีเนตร. “การเสริมสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน ของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์”. **รายงานการวิจัย**. ประจวบคีรีขันธ์ : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๕.
- สุวกิจ ศรีปัดดา. “การประยุกต์หลักการจัดการธุรกิจตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับวิสาหกิจชุมชน”. **รายงานการวิจัย**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๙.
- เสริมศรี สุทธิสงค์. “ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการวิสาหกิจชุมชนกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ผลิตผ้าไหม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **รายงานการวิจัย**. นครปฐม : มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, ๒๕๕๖.
- อภิชัย พันธเสน และคณะ. “การประยุกต์พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๕๐.

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Boissevain. J.. **Friend of Friend : Networks, Manipulators and Coalitions**. (Oxford : Basil Blackweel, 1974.
- Cernea. M.M.. **Putting People First**. London : Oxford University Press, 1991.
- Department of Economic and Social Affairs. **Development Administration : Current Approaches and Trends in Public Administration for National Development**. New York., 1975.
- Friedl. J.. **The human portrait : introduction to cultural anthropology**. New Jersey : Pretige-Hall., 1981.
- Galtung. J. **Self-Reliance : A Strategies for Development**. London: BoGLE L'ouverture Publication, 1980.
- J.H. Abbring and J.R. Campbell. **A Structural Empirical Model of Firm Growth. Learning and Suvial**. Chicago : National Bureau of Economic research, 2003.
- McGee. R. Jon and Warms. R. L.. **Anthropology theory : An introductory history**. New York : McGraw Hill, 2004.

- P.H. Park. **The Development Strategy of Self-Reliance and Rural Development in the Democratic People's Republic of Korea.** California : University of California, 1997
- R.J. Gordon. **Small and Medium – Sized Enterprises.** Research Institute of Industrial Economic, 2002
- Scupin. R. and Decorse. C. R.. **Anthropology : A global perspective.** New Jersey : Pearson Education, 2004.
- Wallerstein. I. **The Modern World System : Capitalist Agriculture and theOrigins of European World Economy in the Sixteenth Century.** New York : Academic Press, 1979.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันศึกษา

สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น วิชานโยบายสาธารณะ วิชาทรัพยากรมนุษย์ วิชาการบริหารโครงการ วิชาปัญหาชุมชนและสิ่งแวดล้อม ฯลฯ ทั้งสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา และสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สามารถนำผลการศึกษานำเสนอต่อกลุ่ม หรือองค์กรในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เสนอความคิดเห็นกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม ชัดเจน และมีความเป็นจริงในการนำไปใช้ ทั้งด้านเกี่ยวกับหลักธรรมพระพุทธศาสนา และการประยุกต์ใช้ ด้านการส่งเสริมกิจกรรม ด้านการเพิ่มการมีส่วนร่วมของเครือข่ายการพัฒนาชุมชน

๒. กิจกรรมการพัฒนาชุมชน

สามารถพัฒนาชุดกิจกรรมชุมชน โดยสอดแทรกกระบวนการหรือกิจกรรมการสร้างอาชีพที่หลากหลายในการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการที่มีความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายขององค์กรชุมชนอย่างเป็นระบบ มุ่งเน้นผลลัพธ์ที่ดีต่อประชาชน ใช้งบที่คุ้มค่า ไม่ซ้ำซ้อน และเกิดประโยชน์สูงสุด

๓. ด้านกิจกรรมวิชาการ

มีการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อระดมและสรุปความคิดเห็น ๓ ครั้ง สอดแทรกความรู้และประสบการณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน โดยสามารถสรุปเป็นชุดกิจกรรม

มีการศึกษาร่วมกับองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางพัฒนารูปแบบ ชุดกิจกรรมที่เหมาะสมกับแต่ละสถานที่

มีการพัฒนาทักษะด้านการวิจัยให้กับทีมงานวิจัย ผู้ช่วยวิจัย และนิสิตทั้งในการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์ เทคนิคการเก็บข้อมูล เป็นต้น

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ,ทุติยภูมิของกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย	ทราบถึงนโยบาย, การจัดกิจกรรมและการปฏิบัติตามนโยบายรวมถึงนโยบายที่ยังไม่ได้ดำเนินการ	ข้อที่ ๑-๒-๓-๔	สามารถวิเคราะห์ศักยภาพกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย และระบบการบริหารจัดการของแต่ละภาคส่วน
๒. การสำรวจพื้นที่กรณีศึกษา	ทราบถึงข้อมูลด้านพื้นที่ของกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย	ข้อที่ ๑-๒-๓-๔	สามารถวิเคราะห์การดำเนินงานของกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย และการประสานงานแต่ละหน่วยงาน
๓. การประชุมกลุ่มย่อยผู้บริหารผู้นำท้องถิ่นและองค์กรชุมชน นักวิชาการ	ได้แนวทาง ข้อมูลกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย ลักษณะกิจกรรมการส่งเสริม สภาพปัญหา อุปสรรค กระบวน การพัฒนารูปแบบ ชุดกิจกรรมที่เหมาะสม	ข้อที่ ๑-๒-๓-๔	ได้เห็นข้อมูล กิจกรรมกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย และกระบวน การและแนวทางการพัฒนาที่หลากหลาย
๔. การจัดประชุมกลุ่มย่อยระดมความคิดเห็นจากผู้ทรง	ทราบถึงกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทาง	ข้อที่ ๑-๒-๓-๔	ได้กิจกรรม รูปแบบแนวทางกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
คุณวุฒิ	ทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ไทย		สังคมในการพัฒนา ศักยภาพทุนทางทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรมไทย
๕. ข้อเสนอแนะ	ทราบถึงข้อเสนอแนะทั้งด้าน นโยบายและแนวทางปฏิบัติของ กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และสังคมในการพัฒนาศักยภาพ ทุนทางทรัพยากรและทุนทาง วัฒนธรรมไทย	ข้อ ๑-๒-๓-๔	ได้ข้อเสนอแนะต่อหน่วย งาน องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง ข้อในหลายมิติ ทั้งด้าน การส่งเสริม การพัฒนา ความร่วมมือ การมีส่วนร่วม ร่วม และการสร้างเครือข่าย กลไกการขับเคลื่อน เศรษฐกิจและสังคมในการ พัฒนาศักยภาพทุนทาง ทรัพยากรและทุนทาง วัฒนธรรมไทย

ภาคผนวก ง
ตัวอย่างแบบสอบถาม/สัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์
กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากร
และทุนทางวัฒนธรรมไทย

คำชี้แจง : ขอความกรุณาให้ตอบแบบสัมภาษณ์ตามความเป็นจริงตามหัวข้อความที่ผู้สัมภาษณ์ได้สอบถามซึ่งข้อมูลที่ได้จะแปลผลเฉพาะในภาพรวมเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านเป็นรายบุคคลแต่ประการใด

แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

ตอนที่ ๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้

ตอนที่ ๔ การพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม

ตอนที่ ๕ การสร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

ตอนที่ ๖ ข้อเสนอแนะ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ ข้อมูลทั่วไป

๑) ชื่อ.....

๒) ตำแหน่ง/สถานะทางสังคม.....

๓) ที่อยู่.....

.....

.....

ตอนที่ ๒ การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึง
ทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

๒.๑ ปัจจุบันท่านคิดว่าสภาพปัญหาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมตามมุมมองพื้นที่
ชุมชนของท่านในแต่ละด้าน ว่าอย่างไร

.....
.....
.....

๒.๑.๑ ท่านคิดว่าองค์ประกอบที่สำคัญของบริบทชุมชนควรมีสิ่งใดบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๑.๒ ในฐานะที่ท่านอยู่ในพื้นที่ ท่านจะร่วมสร้างความรู้ในการพัฒนาความมั่นคง
ให้เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๑.๓ ท่านคิดว่าการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่สำคัญในพื้นที่ของ
ท่านมีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

.....
.....
.....

๒.๒ ท่านคิดว่าการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนของท่านควรเป็นอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๓ ท่านในฐานะที่ท่านเป็นประชาชนคนหนึ่งในชุมชน ท่านจะมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมอย่างเป็นธรรมได้อย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๔ ท่านคิดว่าปัจจุบันประชาชนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองในด้านใดบ้าง

.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๕.๔ ด้านบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีแนวทางอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

๒.๕.๕ ด้านความเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง มีแนวทางอย่างไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ ๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้าง
ความมั่นคงทางรายได้

๓.๑ ท่านคิดว่าการมีส่วนร่วมในเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ในด้านต่าง ๆ
ดังต่อไปนี้ ควรวิธีการ/แนวทางอย่างไร ของท่านควรเป็นอย่างไร

.....
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๑.๑ ด้านเศรษฐกิจ มีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๑.๒ ด้านสังคม มีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๓.๑.๓ ด้านความมั่นคงทางรายได้ มีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๒.๒ ด้านการมีงานทำที่เพียงพอแก่การยังชีพ เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๒.๓ ด้านสภาพแวดล้อมในงาน เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๒.๔ ด้านความเป็นอยู่ที่ดี ๆ โดยทั่วไป เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๔.๓ ท่านคิดว่าการสร้างความมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นต่อการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรมควรมีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๔.๖ ท่านคิดว่าปัญหา และอุปสรรค ในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม และการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของเกษตรกร มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๕ การสร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

๕.๑ ท่านคิดว่าในชุมชนของท่านมีศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทยอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๕.๒ ท่านคิดว่ากลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท่านที่ก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๖ ข้อเสนอแนะอื่นๆ (ถ้ามี)

.....

.....

.....

นายสัญญา สดประเสริฐ
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
หัวหน้าแผนงานวิจัย

แบบสรุปโครงการวิจัย

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่	MCURS 800763005
ชื่อโครงการ	กลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย
หัวหน้าโครงการ	นายสัญญา สดประเสริฐ และคณะ
ความเป็นมาและความสำคัญ	
<p>โครงสร้างประชากรไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมอย่างสมบูรณ์แบบ แต่ระบบเศรษฐกิจฐานรากของพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และศาสนา ถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่สามารถนำไปบริหารจัดการเพื่อสร้างให้เกิดมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจขึ้นในพื้นที่ อย่างไรก็ตามชุมชนแถบนี้ ขาดการขับเคลื่อนทางทุนทรัพยากรอย่างเหมาะสม และยังไม่มีการพัฒนาเชื่อมโยงไปสู่การสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพหรือเต็มศักยภาพ การเพิ่มศักยภาพฐานการผลิตและบริการเดิมและการต่อยอดไปสู่ฐานการผลิตและบริการใหม่โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นการวางรากฐานเพื่อพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสำหรับอนาคต ทั้งในด้านการเตรียมคนและโครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนสร้างกลไกและเครือข่ายในลักษณะคลัสเตอร์ (Cluster) เพื่อความเชื่อมโยงระหว่างภาคการผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ขยายฐานเศรษฐกิจให้กว้างขึ้น และต่อยอดห่วงโซ่การผลิตให้เข้มแข็งขึ้น โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิต และนำผลการวิจัยและการพัฒนาที่เกี่ยวข้องมาใช้ประโยชน์ในการสร้างผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ที่หลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของตลาด การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและยกระดับคุณภาพสิ่งแวดล้อม เน้นการรักษาและฟื้นฟูฐานทรัพยากรธรรมชาติ เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการฟื้นฟูพื้นฐานด้านความมั่นคงที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรม</p> <p>คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนากลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย เพื่อเน้นการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชน และพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน เพิ่มศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม สำหรับพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นการสร้างงานในชุมชน เพื่อลดปัญหาการว่างงานในชุมชน และเป็นการพัฒนาผลิตผลชุมชนเพื่อยกระดับรายได้ของประชาชนในชุมชน เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าที่ได้มาตรฐาน การสร้างความร่วมมือพัฒนาส่งเสริมสินค้าชุมชน พัฒนา</p>	

ระบบการผลิตและการจัดการสินค้าปลอดภัย การส่งเสริมการพัฒนาระบบการผลิตสินค้าสำหรับวิสาหกิจชุมชน ให้เกิดการสร้างการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม สร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ จัดเวทีประชาคมถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนท้องถิ่น ผลักดันให้เกิดสินค้าในชุมชนขึ้น เพื่อเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดและขยายไปสู่ภูมิภาคต่อไป

วัตถุประสงค์โครงการ

- ๑) เพื่อพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้
- ๒) เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้
- ๓) เพื่อพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรม ในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม
- ๔) เพื่อสร้างรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย

ผลการวิจัย

๑. การพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ พบว่า การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในชุมชนวังกะควงคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสในชีวิตให้แก่ตนเองมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีฐานการพัฒนาที่ทั่วถึงและยั่งยืน พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่มีความหลากหลายและแข็งแกร่งมากขึ้น ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเป็นธรรม ปรับโครงสร้างทั้งระบบให้สนับสนุนการกระจายรายได้และเป็นเครื่องมือสร้างความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรและการถือครองทรัพย์สิน พัฒนาการใช้ประโยชน์เทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาอาชีพ ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมแก่คนในชุมชนรวมทั้งยกระดับคุณภาพ ระบบการคุ้มครองทางสังคมให้ครอบคลุมทุกคนอย่างทั่วถึงสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็น

๒. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจ สังคม และสร้างความมั่นคงทางรายได้ พบว่า การพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาดการผลิตอาหาร และความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกัน สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูล เอื้อเพื่อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่ หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิค วิทยาการและความรู้ เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับ

ตลาด หรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ

๓. การพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนอย่างมีส่วนร่วม พบว่า ต้องดำเนินการเปลี่ยนผ่านเศรษฐกิจฐานรากด้วยการเปลี่ยนเส้นทางการของการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการชุมชนด้วยห่วงโซ่คุณค่าใหม่ ผ่านการอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน เพื่อการสานและจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างลงตัวภายใต้หลักธรรมาภิบาล เพื่อพัฒนาคนที่มีคุณภาพ และให้คนไปสร้างของ เพื่อเป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่อไปโดยแบ่งเป้าหมายหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก คือ ๑) การสร้างการพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการ ผ่านกระบวนการสร้างและพัฒนาคนที่มีศักยภาพและคุณภาพก่อน และนำคนเหล่านี้ไปสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์/บริการต่าง ๆ ๒) การสร้างกลุ่มเครือข่ายแบบสานประโยชน์ร่วมกัน โดยสร้างกระบวนการทำงาน รูปแบบการจัดสรรผลประโยชน์ และกำหนดบทบาทหน้าที่และกระบวนการทำงานของกลุ่มเครือข่าย และ๓) การถอดความรู้และข้อมูลจากกระบวนการทำงานที่ถูกต้อง โดยสร้างข้อมูล สร้างต้นทุนเชิงปัญญาและต้นแบบการรวมกลุ่ม ซึ่งจากกระบวนการสร้างคนเพื่อให้คนไปสร้างของนี้ จะเกิดข้อมูลที่เป็นประโยชน์และช่วยในการตัดสินใจของทุกภาคส่วนอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

๔. รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย พบว่า ชุมชนบ้านวังกะได้มีการจัดทำแผนพัฒนาภายใต้หลักการดังกล่าว โดยมีการกระบวนการสำรวจข้อมูลของตนเองรู้จักตนเอง รู้จักท้องถิ่น ก็จะนำไปสู่กระบวนการพูดคุยปรึกษาระหว่างคนในชุมชนท้องถิ่นหน่วยงาน ภาคี ทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันระดมปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา ร่วมกันทั้งปัญหาเร่งด่วนเฉพาะหน้า และสิ่งที่ต้องพัฒนาหรือฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในทุกด้านทั้งแผนระยะสั้นระยะกลาง และระยะยาวที่สอดคล้องกับปัญหาความเดือดร้อน ความต้องการ และสร้างโอกาสการพัฒนาในด้านต่างๆให้กับผู้คนในชุมชนท้องถิ่นของเราเอง ทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจน หนี้สิน ที่ดินทำกิน ราคาผลผลิตตกต่ำ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดระบบสวัสดิการชุมชน ฯลฯ รวมถึงมีเป้าหมายชัดเจน และมีระบบจัดการร่วมกันเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายการพัฒนานั้น ๆ ก็จะนำไปสู่การฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน รวมถึงนำไปสู่การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในที่สุด

การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สามารถนำชุดความรู้เกี่ยวกับกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทยไปใช้ประโยชน์ทางการเรียนการสอน โดยประยุกต์กับวิชานโยบายสาธารณะ วิชาองค์การและการจัดการ วิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เป็นต้น

<p>๒) องค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบแนวทางการดำเนินงานของรูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย รวมถึงการประสานเป็นเครือข่ายการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ทำงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องมากขึ้น</p> <p>๓) องค์กรชุมชนใกล้เคียง นักวิชาการ อาจารย์ และนิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ให้ความสนใจและนำข้อมูลการวิจัยไปพัฒนากิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารงานในความดูแลของตนเอง</p>
<p>การประชาสัมพันธ์</p> <p>มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ทางสิ่งพิมพ์ทาง วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพของ TCI</p>

ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ประวัติผู้วิจัย (หัวหน้าแผนงาน)

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) นายสัญญา สดประเสริฐ

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Sanya Sodprasert

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ

สังกัดหน่วยงาน(ปัจจุบัน) วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

ที่อยู่และสถานที่ติดต่อได้สะดวก วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

โทรศัพท์ ๐๙๙-๔๕๔-๖๕๐๔

E-Mail : sanya.mcu@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ.๒๕๕๗ ปริญญาตรี พธ.บ. รัฐศาสตร์ (การบริหารรัฐกิจ) มจร
- พ.ศ.๒๕๕๙ ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มจร

ประวัติการทำงาน

- อาจารย์ประจำ หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มจร วัดไร่ขิง

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

- ผู้ช่วยนักวิจัย : ชื่อผลงานวิจัย แหล่งทุน และหัวหน้าโครงการวิจัย

๒. ประวัติผู้วิจัย (ผู้ร่วมวิจัย)

ชื่อ - ฉายา/นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุทฺโธ, ดร. (พรสุทธิชัยพงศ์)

ชื่อ - ฉายา/นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakhrubaidika Aphichat Dhammasuddho

(Pornsutthichaipong), Dr.

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

สังกัดหน่วยงาน (ปัจจุบัน) วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

ที่อยู่และสถานที่ติดต่อได้สะดวก วัดไร่ขิง พระอารามหลวง ๕๒ หมู่ ๑ ตำบลไร่ขิง อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ๗๓๒๑๐ โทรศัพท์ ๐๘๔-๕๕๙๑๔๙๔ E-Mail: aphichat.9@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- นักระรรมชั้นเอก
- ป.บส. หลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (รุ่น ๑)
- พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (รุ่น ๑)
- พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (รุ่น ๑)
- พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (รุ่น ๑) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

- ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม
- อาจารย์ประจำ นวบ. วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม
- เจ้าหน้าที่ดูแลประสานงานบัณฑิตวิทยาลัย
- อาจารย์ประจำ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มจร. วัดไร่ขิง
- รก.ผู้อำนวยการสำนักวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มจร. วัดไร่ขิง (สิงหาคม ๒๕๕๙ - ๓๑ มกราคม ๒๕๖๐)

งานวิจัย

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุทฺโธ, (พรสุทธิชัยพงศ์), ดร. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุขององค์กรชุมชนในอำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม ได้รับทุนอุดหนุนงานวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐

บทความวิชาการ

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุทฺโธ, (พรสุทธิชัยพงศ์). (๒๕๕๙). ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในทศวรรษหน้า. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ๔ (๒ กรกฎาคม-ธันวาคม) : ๓๑๓-๓๒๕

Phrakhrubaidika Aphichat Dhammasuddho, Dr. (Researcher). (2017). The Noble Eightfold Path Conceptualization for Peaceful World. **Conference Program 31st March 2017 Khon Kaen Thailand**, The 4th National and the 2nd International Conference 2017 : 390-402

บทความวิจัย

พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท, ดร. (พรสุทธิชัยพงศ์). (ผู้วิจัยร่วม). (๒๕๖๑). การพัฒนานโยบาย และศักยภาพขององค์กรชุมชนในการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, ๖ (๑ มกราคม-มีนาคม) :

๓. ประวัติผู้วิจัย (ผู้ร่วมวิจัย)

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูปลัดประวิทย์ ทรัพย์อุไรรัตน์, ดร.

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakhrupalad Prawit Supurairut, Dr

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ

สังกัดหน่วยงาน(ปัจจุบัน) วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

ที่อยู่และสถานที่ติดต่อได้สะดวก วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

โทรศัพท์ ๐๙๐-๙๒๐-๒๐๖๙

E-Mail : prawit.mcu@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. ๒๕๔๙ ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๕๕ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. ๒๕๖๒ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
วิทยาลัยนครราชสีมา
- พ.ศ. ๒๕๖๑ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยปทุมธานี
- พ.ศ. ๒๕๕๑ ประกาศนียบัตรพระธรรมทูตสายต่างประเทศ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

- อาจารย์ประจำ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต
วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มจร วัดไร่ขิง

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

- ผู้ช่วยนักวิจัย : ชื่อผลงานวิจัย แหล่งทุน และหัวหน้าโครงการวิจัย

๔. ประวัติผู้วิจัย (ผู้ร่วมวิจัย)

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาไทย) พระครูใบฎีกาธีรยุทธ จนทูปโม

ชื่อ – นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Phrakru Baidika Theerayut Chantupamo

เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน -

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ

สังกัดหน่วยงาน(ปัจจุบัน) วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

ที่อยู่และสถานที่ติดต่อได้สะดวก วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดไร่ขิง พระอารามหลวง จังหวัดนครปฐม

โทรศัพท์ ๐๙๔-๖๖๔-๗๔๗๙

E-Mail : doremeuram@gmail.com

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ.๒๕๕๓ ปริญญาตรี ร.บ. รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พ.ศ.๒๕๕๗ ปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มจร

ประวัติการทำงาน

- อาจารย์ประจำ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
มจร. วัดไร่ขิง

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

- ผู้ช่วยนักวิจัย : ชื่อผลงานวิจัย แหล่งทุน และหัวหน้าโครงการวิจัย